

Prthvirāj Rārhaura
Veli Kṛisana Rukamani ri

PK
2708

.9
P7V4
1919
PE.1

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

WILLIAM H. DONNER
COLLECTION

*purchased from
a gift by*

THE DONNER CANADIAN
FOUNDATION

BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.

Veli Krisana Rukamañi ri
Rāṭhōra rāja Prithi Rāja ri kahī.

EDITED BY
DR. L. P. TESSITORI.

PART I:
DĪṄGAĀ TEXT
with Notes and Glossary.

CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1919.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

No. 1, PARK STREET, CALCUTTA,

AND OBTAINABLE FROM

The Society's Agent—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some of the Fasciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

	Rs. As.
Açvavaidyaka, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3 2
Advaitachintā Kaustubha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Agni Purana (Text), Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8 12
*Aitareya Aranyaka of Rig-Veda (Text), 2-4 @ -/10/- each	1 14
Aitarēya Brāhmana, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-5, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/1 /- each	14 6
Aitareyalocana	2 0
Amarakosha, Fasc. 1-2	4 0
*Anu Bhasyam (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2 8
Anumana Didhiti Prasarinī, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
*Aphorisms of Sandilya (English), Fasc. 1 @ 1/-	1 0
Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3 12
Ātharvana Upanishads (Text), Fasc. 2-5 @ -/10/- each	2 8
Ātmatattvaviveka, Fasc. 1-2	1 4
Avadāna Kalpalatā (Sans. and Tibetan), Vol. I, Fasc. 1-13, Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	24 0
Bālam Bhaṭṭī, Vol. I, Fasc. 1-2, Vol. II, Fasc. 1 @ -/10/- each	1 14
Bauddhastōtrasaṅgraha	2 0
Baudhāyana Śrauta Sūtra, Fasc. 1-3; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	6 4
Bhamati (Text), Fasc. 5-8 @ - 10/- each	3 2
Bhasavritty	0 10
Bhāṭṭa Dīpikā, Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	5 0
Bodhicaryāvatāra of Çāntideva, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4 6
Brahma Sūtras (English), Fasc. 1 @ 1/-	1 0
Bṛhaddevatā, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2 8
Bṛhaddharma Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3 12
Çatadūṣaṇī, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1 4
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fasc. 1-4 @ 2/- each	8 0
*Çatapatha Brāhmana. Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5; Vol. III, Fasc. 1-7; Vol. V, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	14 6
Ditto Vol. VI, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3 2
Ditto Vol. VII, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3 2
Ditto Vol. IX, Fasc. 1-2	1 4
Çatasahasrikā prajñāpāramitā, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1 @ -/10/- each	11 14
*Çaturvarga Chintāmani, Vol. II, Fasc. 1-25; Vol. III, Part I, Fasc. 1-18, Part II, Fasc. 1-10; Vol. IV, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	36 14
Ditto Vol. IV, Fasc. 7 @ 1/4/- each	1 4
Ditto Vol. IV, Fasc. 8-10 @ -/10/-	1 14
*Chandah Sūtra (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Çlokovartika (English), Fasc. 1-7 @ 1 4 - each	8 12
*Çranta Sūtra of Apastamba (Text), Fasc. 2-17 @ -/10/- each	10 0
*Çranta Sūtra of Çāṅkhāyana, Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-4; Vol. III, Fasc. 1-4; Vol. IV, Fasc. 1 @ -/10/- each	10 0
Çri Bhasyam (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1 14
Çri Çantinatha Çarita, Fasc. 1-4	2 8
Dāna Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1 4
*Dasa Rupa (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1 4

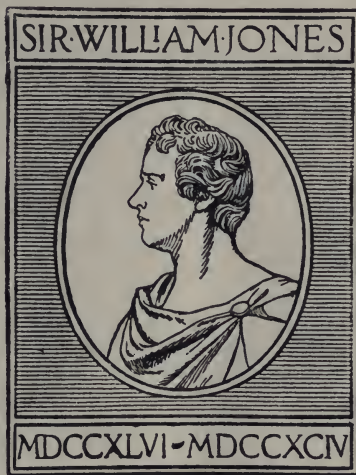
BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1423.

BARDIC AND HISTORICAL SURVEY OF RAJPUTANA.

Veli Krisana Rukamañi ri
Rāṭhōra rāja Prithi Rāja ri kañi.

EDITED BY
DR. L. P. TESSITORI.

PART I:
DĪNGALA TEXT
with Notes and Glossary.

~~~~~

CALCUTTA:
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1919.

173

PK
2708
.9

PMV4

1919

pt.1

INTRODUCTION.

This “ *Veli* of Kṛṣṇa and Rukmiṇī ” by Rāṭhōra Prithī Rāja of Bikaner, which I have the privilege to edit for the first time in the present volume, is one of the most fulgent gems in the rich mine of the Rajasthani literature. Composed in the luminous days of Akbar, this masterpiece of the Rajput muse has been awarded the palm by the consensus of all the bards who have sat in the tribunal of critic from those times to this day. The contemporary bard who hailed the apparition of the new star in the Parnassian sky as “ a fifth Vēda or a ninetieth Purāṇa ”¹ was, in a grossly inappropriate but very expressive language, only giving vent to his unbounded admiration; while the other bard who pictured the *Veli* as “ a veritable creeper of ambrosia spreading in luxuriant growth all over the earth,”² was at the same time proclaiming the immortality of the poem and foretelling the immense diffusion which it was destined to obtain in the land of Dīṅḡala. In a less picturesque, but more accurate language, one would say to-day that this little poem by Prithī Rāja is one of the most perfect productions of the Dīṅḡala literature, a marvel of poetical ingenuity, in which like in the Taj of Agra, elaborateness of detail is combined with simplicity of conception, and exquisiteness of feeling is glorified in immaculateness of form.

That a work of such refinement could be composed by a

¹ Āḍhō Durasò, a famous name, according to MS. 1 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii (pp. 102b-103a of the MS.), but Gāḍaṇa Rāma Siṅgha according to MS. 21 of *Op. cit.* (p. 139b of the MS.). The song in question is a *gīta* and begins :—

रुकमणि गुण लखण रूप गुण रचावण
 वेलि तास कुण करै वखाण ।
 पाँचसौ वेद भाख्यौ पीयल
 पुणियौ उगणीसमौ पुराण ॥ १ ॥...etc.

² This is a *chappaya kavitta*, beginning :—

वेलि बीज जल विमल
 सकति जिणि रोपी सद्वर ।
 पत्र दोहा गुण पुहप
 वास लोभी लखमीवर ।...etc.

(*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, ii, 38, pp. 302 a-b; and ii, i, 28, p. 125b). The name of the author is not recorded in the manuscripts.

Rajput, need not cause surprise. We are accustomed to think of the Rajput as of a man who delights only in bathing his scimitar in the blood of an enemy, or in pursuing with his spear the wild boar in the desert, but we are doing him a great wrong if we imagine that he is only a warrior, and is incapable of any gentle emotion. If he is a warrior in war, he is quite another man in peace. In the otium of his house he transforms himself into an epicurean of a very versatile taste. and if he is very often partial to the brutish pleasures of the cup and of the table, he is not on that account less exquisitely sensible to the high emotions of love, religion, and poetry. In love you will find him sensual, selfish, and inconstant, but at the same time refined and gentle; in religion blind and superstitious, but at the same time convinced; love and religion are indeed the two principal chords in the psychical lyre of the Rajput and, if he is born to be an Arion, he need only play upon these two chords to find within himself his inspiration. Of poetical training the Rajput has always received a full measure from his inseparable Mentor, the bard. What marvel, then, if a Rajput of genius rises to win with his verses an immortality, which he could have never conquered with his sword? Prithī Rāja is not the only Rajput who has won the poetical laurels, and the Rāthōra dynasty of Bikaner alone can boast of one or two other distinguished names.

I need not introduce Prithī Rāja to the readers of Tod, nor could I compose of him a better eulogium than Tod did with two strokes of his masterly brush: "Prithī Rāja was one of the most gallant chieftains of the age, and like the Troubadour princes of the west, could grace a cause with the soul-inspiring effusions of the muse, as well as aid it with his sword; nay, in an assembly of the bards of Rajasthan the palm of merit was unanimously awarded to the Rāthōra cavalier."¹ Prithī Rāja was a brother of rājā Rāi Sīngha of Bikaner, and like the latter had the fortune to see the splendour of the court of Akbar and to share the glory of some of Akbar's campaigns. He was born, according to one chronicle², in the year Saṃvat 1606 (about 1550 A.D.), and was therefore, if the date is correct, about eight years younger than his brother Rāi Sīngha, who succeeded to the *gadī* of Bikaner at the death of his father Kalyāṇa Mala about the year 1574 A.D. (Saṃvat 1630). When, shortly afterwards, Rāi Sīngha was given an important command in the Gujarat campaign, Prithī Rāja was probably incorporated in the Bikanerī contingent and must have remained

¹ *Annals of Mewar*, chapter xi, p. 273 of Routledge's edition. In the extract I have taken the liberty to alter *Pirithi Raj* into *Prithī Rāja*, *Rajast'han* into *Rajasthan*, and *Rahtore* into *Rāthōra*.

² प्रिथीराज कल्याणमल्लोत्त सं० १६०६ रा मगधिर वदि १ जनम ..... (*Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, i, i, 18, p. 455a).

in active service at least until 1581 A.D., when, as Abu-l-Faẓl tells us,¹ he took part in the imperial expedition against Mirzā Hakīm of Kabul. His gallantry in the field won him a fief in Gāguraṇa, the ancient stronghold of the Khicīs in Eastern Rajputana which the brave Acaḷa Dāsa had watered with his blood. But his poetical genius and his piety won for Prithī Rāja a much greater distinction. His verses became famous in all the Rajput courts and, as often happens in India and not in India alone, his genius and his singular piety were associated with some supernatural power which he was believed to possess, and he was honoured as a clairvoyant and a saint even during his own lifetime. It is the same thing that has happened to the more famous Tulasī Dāsa who, incidentally, was Prithī Rāja's contemporary. Both Tulasī Dāsa and Prithī Rāja, the one in the east and the other in the west, the one a brahmin and the other a Rajput, felt the impulse of the same stimulus: the wave of religious fervour which in the sixteenth century swept over the whole breadth of the country and determined a revival of Viṣṇuism on the basis not of knowledge (*jñāna*), but of devotion and faith (*bhakti*). Tulasī Dāsa, the brahmin, preferred to adore the Lord under the form of Rāma; Prithī Rāja, the Rajput, under the form of Kṛṣṇa, the former no doubt on account of his austere asceticism, the latter on account of his sensuality; Tulasī Dāsa selected for the theme of his *Rāmacaritamānasa* the noble career of the virtuous Rāma, Prithī Rāja sang in his *Veli* a love adventure of the libertine Kṛṣṇa.

But with Prithī Rāja the spirit of devotion never grew so strong as to defeat that pride, that fighting spirit, and that thirst of enjoyments which form the nature of a Rajput, and Prithī Rāja, as far as we know, never laid down his sword to take up a rosary, nor renounced the pleasures of his zenana for a miserable life of mortification. The Rajput cannot suffer emasculation, nor diminution of dignity on any account. The stories which are current concerning Prithī Rāja, and the poems which he has left, bear evidence of his strong character, high spiritedness, and energy. He was an admirer of courage and unbending dignity, and a sworn enemy of degradation and cringing servility. With the same freeness with which he would compose a song in praise of an act of gallantry or of determination performed by a friend or by a foe, he would condemn in verses his own brother, the Rājā of Bikaner, or even the all-powerful Akbar for any act of weakness or of injustice committed by them. The song which Prithī Rāja composed in praise of rāṇō Pratāpa of Mewar for not yielding to the will of Akbar and whereof Tod gives a very free transla-

---

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, p. 518.

tion in his "Annals of Mewar"¹, is still popular among the Bikaneri Cāraṇas. Tod relates a story according to which Prithī Rāja would have composed this song to prevent the Rāṇò from submitting to Akbar, but the story is contradicted by the tone itself of the song, which is not of exhortation, but of praise and approval. Probably the song was composed after Pratāpa refused to accept the terms which Akbar offered him through Shahbāz Khān in 1578 A.D.² It will not be out of place nor without interest to give here the original text of this famous composition, which Tod admired so much for its force that he regretted that he was unable to imitate it in his translation:—

नर जेथि निमाणा नीलज नारी
 अकबर गाहक वट अवट ।
 आवै तिणि हाटै उदाउत
 वेचे किम रजपूतवट ॥ १ ॥

रोजाइताँ तणै नउरोजै
 जेथि मुसीजै जगत जगण ।
 चौहटि तिणि आवै चोत्रोडौ
 पतौ न खरचे खत्रीपण ॥ २ ॥

पड़पँच दिठ वधलाज न कापति
 खोटौ लाभ कुलाभ खरौ ।
 रज्ज वेचिवा नायौ राणौ
 हाटि ऊरम्म हमीर हरौ ॥ ३ ॥

पिँड आप रै दाखि पुरसातण
 रोहिणियास तणै बलि राणि ।
 खत्र वेचियौ जठै वडखत्रिये
 खत्र राखियौ जठै खुम्माणि ॥ ४ ॥

जासी हाट वात रहिमी जगि
 अकबर ठगि जासी अकार ।
 रहि राखियौ खत्री ध्रम राणै
 सगलौ ई वरतै संसार ॥ ५ ॥³

¹ Chapter xi, p. 273 (Routledge's edition).

² *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, pp. 380-1.

³ The text of the song as I have given it above, has been reconstructed by myself from two recent and inaccurate manuscripts (MS. 21

1. [To that shop] where the men are deprived of their dignity and the females of their modesty, and Akbar is the purchaser, and the way [whereunto is] impervious, to that shop how could the son of Ūdò go as a seller of [his] Rajput-hood ?

2. To the *nauroz* of the Rozaits,¹ where [all] the people of the world are being looted, to that market-place, [I say,] Patò² of Citorā goeth not as a spender of [his] *ksatriyahood*.

3. [Other] unworthy Chiefs have not seen the deceit and the mortal blow [dealt] to their dignity, [they have not seen that this gain is] a false gain, [nay, let us say,] a veritable loss. [But] the Rāṇò, the descendant of Hamīra, hath not gone to the shop of the Seraglio to sell [his] Rajputhood.

4. Showing [before the world] the manliness in his body, with the force of his spear the Rāṇò, the scion of Khumāna, hath preserved [his] *ksatriyahood* where [other] great *ksatriyas* have sold [theirs].

5. The shop will go, [though] the story thereof shall remain in the world, and Akbar [himself] shall be cheated some day. The religion of a *ksatriya* which the Rāṇò hath preserved [unimpaired] on earth, is made use of by [every Rajput in] the world.

Nothing better than the above song could illustrate Prithi Rāja's character. To revolt openly against the despot of Delhi and sympathize with an enemy who was considered to be one of the most troublesome rebels in the empire and, what is still worse, to predict Akbar's fall as a near possibility, was on the part of an imperial servant an act of audacity approaching madness, but Prithi Rāja did it. Was it unloyalty? If the allegations which the Rajput chronicles make against Akbar with regard to the Fancy Bazar feast of the *nauroz* are true, nobody can blame Prithi Rāja for condemning an institution in which the honour of the Rajput women was insulted. We can gain an idea of what the Fancy Bazar feast was from the accounts left us by Al-Badāonī³ and Abu-l-Fazl.⁴ On the

---

of *Descr. Cat*, ii, i, p. 111a, and MS. P 40, p. 41b, a recent acquisition) Ram Dan, the old blind Cāraṇa of Bikaner, recites it in a much modernised form with several later variants and alterations, most of which are reproduced by Thakur Bhur Singh in the copy of the song incorporated by him in his *सद्वारणायश्रप्रकाश* (Bombay, 1909, pp. 94-5). Unfortunately, I have found it impossible to procure any old manuscript of the song, but I trust that my reconstruction is not very far from what must have been the original written by Prithi Rāja himself.

¹ A poetical synonym of Muhammadan, evidently from *موجود*.

² A diminutive form of the name Pratāpa.

³ *Muntakhabu-t-Tawārīkh*, transl. by W. H. Lowe, vol. ii, pp. 331, 350.

⁴ *Āīn-i-Akbarī*, transl. by H. Blochmann, vol. i, pp. 276-7. Al-Badāonī says that Akbar gave to the day of the feast the name of *khushroz*, or the joyful day, and that it was a source of much enjoyment.

occasion of the *nauroz*, that is of the anniversary of the Emperor's accession and in later times on other occasions as well, the stalls in the Fancy Bazar were thrown open and each *amīr* was assigned one in which to arrange some kind of show. The wives of the *amīrs* were also invited to attend, and there were days for men and days for women, for the amusement of the Begams and of the people of the Seraglio. All sorts of goods were displayed and His Majesty was the buyer, just as in Prithī Rāja's song. And the Emperor took advantage of these meetings to inquire into the secrets of the empire and the character of his servants, and arrange betrothals and marriages, and the people invited would part with anything to purchase an official post and the imperial favour. Even if Akbar's object in inviting the wives of the *amīrs* to such feasts was not one of impurity, the mere fact that Rajput women left the privacy of their zenanas to appear at Court, was enough to irritate the susceptibility of a Rajput like Prithī Rāja.

The story related by Tod¹ and popular throughout Rajputana, according to which Prithī Rāja was instrumental in inducing Akbar to part with the custom of inviting Rajput women to Court, is probably only a later invention built upon the mention of the *nauroz* in the song of rāṇò Pratāpa. In Bikaner the story is related thus. Prithī Rāja had been sent by Akbar to purchase horses in Gujarat, and had succeeded in securing a number of very fine beasts, but had had to promise to the seller that the horses would be fed with milk every day. On his way back to Delhi, Prithī Rāja happened to pass through a village where no milk was available and was in a great plight when a Cāraṇī girl came to him and from a single cow which she had, drew so much milk as to satiate all Prithī Rāja's horses. Prithī Rāja was amazed and fell at the feet of the Cāraṇī asking her to impart on him some of her miraculous power. "My name is Rāja Bāī," said the girl, "whenever thou shalt be in a plight, think of me and I will come to thy help." Some time afterwards, Akbar, having heard of the beauty of Prithī Rāja's wife, sent her a summons to Court without informing Prithī Rāja. The lady came, but before entering Delhi was met by her husband, who inquired the reason of her coming. She showed him the imperial letter. Prithī Rāja was dismayed, and for a long while wavered between the dilemma of losing the imperial favour or the honour of his wife, when he remembered the promise made to him by Rāja Bāī. As soon as he thought of her, the good Cāraṇī fairy appeared, and after consoling him, went to Akbar under the form of a lioness and frightened him into promising never to interfere with the honour of a Rajput lady again.²

¹ *Op. cit.*, p. 275.

² I have given the story as it was told to me by Kḥiṛiyò Rāma Dāna,

No less wonderful are other stories which are current in Bikaner about Prithī Rāja and which would hardly deserve to be mentioned but because they represent the interpretation which the modern tradition gives of the personality of our Author. He had a brother, Amara Siṅgha, who in A.D. 1591—as we know from Abu-l-Fazl¹—rebelled and after the fashion of a malcontent Rajput began to cause trouble by raiding and plundering. Akbar appointed Hamajò², alias Arāb Khān, to go in search of him with orders to capture him alive. Prithī Rāja, who was present, told the Emperor that Amara Siṅgha would not be caught and that whoever was despatched against him would be killed, but the Emperor would not believe. Hamajò went off to his duty and with a strong force surprised Amara Siṅgha unprepared. Amara Siṅgha was asleep and none of his followers durst awaken him, because he had a vicious habit of striking with his scimitar whomsoever disturbed him in his sleep. At last Padamā³, a Cāraṇī woman who was in the Rāthōra's zenana, roused him with a song in which she told him that Akbar's army was there. The hero sprung to his feet, grasped his *kaṭārī*, mounted his horse and went straight for Hamajò who was on the back of an elephant. The horse leaped over the elephant's tusks and Amara Siṅgha succeeded in reaching the howdah with one hand when a blow from behind cut him in two at the waist. The upper part of his body fell into the howdah, but before he died his *kaṭārī* had found its way into Hamajò's heart. When Akbar received the report on the fight, he sent for Prithī Rāja and congratulated him on the bravery displayed by his brother, whom he called "a flying tiger," and on the fulfilment of his prediction.⁴

---

the blind Cāraṇa of Bikaner, but Siṅdhāyaca Dayāḷa Dāsa in his *Khyāta* of Bikaner (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, pp. 218a ff.) relates it in a somewhat different form. According to Dayāḷa Dāsa, Prithī Rāja went on pilgrimage to Dvārikā and on his way thereto stopped at the village of Cidāravò, where he met Rāja Bāi. Some time after his return to Delhi, Karama Canda—a former minister of rāja Rāi Siṅgha—from his hostility to Prithī Rāja contrived to bring about "some mischief," whereupon

Prithī Rāja invoked Rāja Bāi with a song beginning : **आई आवजे जूं द्रन्न बाहर आवीजे**. She came, and helped him so effectively that that very day the custom of the *nauroz* was abolished (pp. 219 a-b). According to Dayāḷa Dāsa this event happened in Saṃvat 1657, but there is no doubt that the date has been invented by him. Tod's version of the story is quite different.

¹ *Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol. iii, p. 908. Dayāḷa Dāsa gives a fictitious date : Saṃvat 1654.

² A marwarization of *Hamza*.

³ The tradition is that she was a sister of the famous Sādū Mālò, and the wife of Bāraṭha Saṅkara, another illustrious name (*Descr. Cat.*, i, ii, 1, p. 218b).

⁴ The account of Amara Siṅgha's rebellion and death in Abu-l-Fazl is very concise. "Hamza 'Arab had a *jāgīr* in Bhimbhar. Umrā, the

Prithī Rāja's power of clairvoyance was so great that on one occasion, when he was in Agra, he detected that at a certain hour of the same day the image of Lakṣmīnātha in Bikaner had been taken out of the temple. Akbar one day asked him: "Thou, who hast the *Pīrs* under thy control, canst thou foretell the place and circumstance of thy own death?"—"Certainly, was the reply, I shall die on the Viśrānta Ghāṭa at Mathurā six months hence, when a white-feathered crow will appear." That very day the Emperor sent Prithī Rāja on military duty beyond the Attock in order that his prophecy might be falsified. Five and a half months expired, and Akbar, who had in the meanwhile forgotten all about Prithī Rāja's prophecy, sent him a summons to Court. Prithī Rāja obeyed and started for Agra, but on reaching Mathurā fell ill and died on the Viśrānta Ghāṭa, when a white crow appeared exactly as he had foretold."¹

More human, though undoubtedly equally fantastical, is an anecdote of Prithī Rāja's private life which is very popular in Bikaner. One day in the years of his maturity, our Author was tying up his turban before a mirror in his zenana apartment, when he discovered a grey hair on his head and forthwith plucked it off. One of his wives who was watching him from behind, noticed the act and could not help smiling at the vanity of her husband. He saw her, and turning round, improvised the verse :

पीथल धौला आविया
बज्जली लगी खोड़ ।
कामण मत्त गयन्द ज्युं
ऊभी मुख मरोड़ ॥ १ ॥

"O Pithala!² thy grey hairs are come, and many flaws have appeared [in thee. And lo! there] stands [thy young] sweetheart like a ruttish elephant [and laughs at thee] turning her face aside."

But the lady, who was a bit of a poetess herself, promptly rejoined :

हल तौ धूना घोरियाँ
पश्यज गरघाँ पाव ।
नराँ तुराँ अर वनफलाँ
पक्काँ पक्काँ साव ॥ १ ॥

brother of Rai Rai Singh, became disobedient and practised violence. He received suitable punishment from the fief-holder." (*Akbarnāma*, transl. by H. Beveridge, vol iii, p. 908).

¹ *Descr. Cat.*, i, ii, 1, pp. 219b-220a. According to Dayāḷa Dāsa Prithī Rāja died in the year Samvat 1657.

² A diminutive poetical form of the name Prithī Rāja.

“ [For] the plough long-trained bullocks, [and for] the road the feet of [old] sturdy walkers. [And as for] men, horses, and fruits, [they] are relished [only] when fully ripe.”

A kiss ought to have concluded the scene, but the story is silent on this point as any similar allusion would be out of etiquette with the Rajputs, who are in such matters much more prudish than we are.

To revert now to more serious subjects. Prithī Rāja has left, besides the *Veli*, quite a number of other small poems, mostly *sākha rā gīta*, that is to say commemorative songs. Of the many anthologies of miscellaneous commemorative songs (*phutakara gīta*) which are in the hands of the bards of Rajputana, there is probably none which does not contain at least one or two examples by Prithī Rāja. To give particulars about these smaller compositions would serve no purpose here, and would on the other hand require a careful study of them which I confess I have had no time to make. It will suffice to say that they mostly refer to contemporary Chiefs, among whom Prithī Rāja's brother Rāma Siṅgha, who was assassinated about A.D. 1578 (Samvat 1634), and for whom our Author seems to have had a special predilection, and that they are not all of equal merit, nor of equal interest. Evidently, they were composed at different periods, hence the differences. To the last years of Prithī Rāja's life may be safely ascribed three *stotras* in *dūkhās*: one in honour of the Thākuraḥ (Kṛṣṇa), one in honour of Rāma Candra, and one in honour of the Gaṅgā. They are full of devotional spirit and must be senile productions.¹

Prithī Rāja's greatest poem, the *Veli Krisana Rukamaṇī rī*, was composed as we know from the last stanza thereof, about A.D. 1581 (Samvat 1637). As the title tells, the poem deals with the rape of Rukmiṇī by Kṛṣṇa—a mere innocent episode in the scandalous life of the Shepherd God—their marriage, their amours and enjoyments, and lastly the birth of their son Pradyumna. Prithī Rāja himself informs us (st. 291) that he has drawn his inspiration from the *Bhāgavata Purāna*, but a comparison of the legend of Rukmiṇī in the tenth *skandha* of the last-mentioned text with our *Veli* soon convinces one that the two works coincide with one another only in the main thread of the narrative, and differ considerably in the treatment and in the minor details. Indeed, going through the Sanskrit of the *Bhāgavata* with the hope to detect analogies of figure or of expression to passages in the *Veli*, I could mark only four cases in which the coincidence with the *Veli*

¹ The *stotra* in honour of the Gaṅgā was probably composed by Prithī Rāja in atonement for the blasphemous verse 290 in the *Veli*, where the sacred river is disparaged because it is addicted to both Hari and Hara, drowns whomever cannot swim, and runs only through one strip of the country and no more.

was striking enough to indicate a direct borrowing on the part of Prithī Rāja.¹ The poem, which is in 305 stanzas, opens with an introduction (st. 1-7) in which the Author modestly acknowledges that he is incompetent to sing of Kṛṣṇa, the Lord of the world, but cannot refrain, he says, from using his tongue in praising Him by whom he has been created and nourished. With st. 10 begins the narrative, at the court of Bhīma, the father of Rukmiṇī, the reasons for not beginning from Kṛṣṇa being explained in st. 8-9. One of these reasons is that in a work inspired with the *śṛṅgārarasa* precedence should be given to the woman, and another that the woman in that she carries the man in her womb for ten months² and after delivering him, looks after him for ten years, is superior to the man and has a claim to more consideration. St. 11-24 describe with delicate touches the childhood of Rukmiṇī, the first appearance of puberty in her lovely body, and the charms of all her limbs in the spring of her youth. It is time to think of a husband for her, and her brothers, contrary to her wish and to the wish of her parents, affianced her to Śiṣupāla, who comes with great pomp to marry her (st. 29-42). But the girl is in love with Kṛṣṇa, to whom she contrives to forward a letter, asking him to come and rescue her from the impending marriage which is being forced upon her against her will (st. 43-66).

¹ These are the following:—

मा वीरभागमभिमर्शतु चैद्य आराद्
गोमायुवन्मृगपतेर्बलिमम्बुजात्त (Bhāg.
Pur., X, 52, v. 39).

स चाश्वैः शैल्यसुग्रीवमेघपुष्पबला-
हकैः । युक्तं रथमुपानीय तस्थौ प्राञ्ज-
लिरग्रतः ॥ (Bhāg. Pur., X, 53, v. 5).

तमागतं समाज्ञाय वैदर्भी हृद्य-
मानसा ! न पश्यन्ती ब्राह्मणाय प्रिय-
मन्यन्ननाम सा ॥ (Bhāg. Pur., X, 53).
v. 31).

परिघं पट्टिघं शूलं चर्मासी शक्ति-
तोमरौ । यद्यदायुधमादत्त तत्सर्वं सो
ऽच्छिन्नद्धरिः ॥ (Bhāg. Pur., X, 54, v.
29).

मूढ्म सियाल सिद्ध बलि ।
प्रासै जौ बीजौ परणै । (Kri.
Ruk. Velī, v. 59).

सुग्रीवसेन नै मेघपुहप सम-
वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
(Kri. Ruk. Velī, v. 68).

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु
बीजौ । (Kri. Ruk. Velī, v. 73).

अे अखियात जु आउधि
आउध । सजै रुक्म हरि क्कैदै
सोजि । (Kri. Ruk. Velī, v.
133).

² It is notorious that the Indians consider the period of gestation to be ten months.

Kṛṣṇa comes and meeting her in the temple of Ambikā, where she goes under the pretext of the *pūjā*, carries her off in his chariot (st. 67-112). Follows a series of verses in the characteristic sonorous style of warlike Dīngāla: the disappointed Śiṣupāla rallies his friends and gallops after the fugitive couple, but Kṛṣṇa turns round and with the help of Balibhadra defeats him after a sharp fight. A brother of Rukmiṇī attacks next, but is similarly defeated (st. 113-137). Kṛṣṇa takes the maid to Dvārikā and is married to her according to the brahmanical rite with great festivity (st. 138-158). We now come to the most exquisite picture in the poem: the falling of the night, the impatient expectation of Kṛṣṇa, and the coming of Rukmiṇī to his thalamus. The shyness of the maid and the unbounded joy of Kṛṣṇa at her arrival, are described with all the mastery which we should expect from a Rajput of refinement who has had many love experiences of that kind in his life (st. 159-179). Then with great ability Prithī Rāja draws a discreet curtain before the thalamus of the two lovers, and leading us outside into the dark night (st. 180), makes us watch the breaking of the day (st. 181-6), and then in succession the passing of the six seasons of the Indian year: the summer (st. 187-192), the rainy season (st. 193-205), the autumn (st. 206-216), the winter (st. 217-225), the *śiśira* season (st. 226-8), and lastly the spring (st. 229-268). It is like a succession of magic-lantern pictures on a wall, each stanza is a quadretto in itself worked to perfection with that elegance in which Indian poets of the seasons succeed so well. A passing mention of Kṛṣṇa or of Rukmiṇī here and there makes us remember that they are always present behind the screen and that all these different attractions of the different seasons are meant only for their enjoyment. With st. 269-270 the screen is pulled aside and we are allowed to have a glimpse of the fruit of their loves: Pradyumna. After seven more stanzas mentioning among other things Pradyumna's son Aniruddha (st. 271-7), comes the conclusion which consists of twenty-eight stanzas (278-305), and is very noteworthy as the boldest possible self-eulogy which an author could compose. The presumptuous tone of this conclusion is in striking contrast with the modest tone of the introduction; evidently, the Poet is so pleased with the work he has done that he must say bravo to himself. The *Veli* is declared equal to a *kāmadhenu* on earth, for there is no blessing which it could not grant to its readers; superior to the Ganges, to pilgrimages, to penance, to meditation; a veritable staircase leading to heaven. And as for the verses of which the poem is composed, they are all one more beautiful of the other like pearls in a row, and to sift them no one is competent but Prithī Rāja; let the other poets hold their tongues, for the *Veli* is like a virtuous woman who suffers no censure. Seeing that Prithī Rāja's production is really incensurable, we may well

forgive him this outburst of self-confidence; it is, on a small scale and in a different form, the same proud feeling which made Michelangelo strike the knee of his Moses and say to the marble: Speak!

The great merit of the poem is in the combination of a delightful genuineness and naturalness of expression with the most rigorous elaborateness of style. Apart from the contents, it is, as regards form, like Horace in *Diṅgaḷa*. All the procrustean rules of *Diṅgaḷa* poetry are observed to the largest possible extent, and yet the language is not distorted but runs as natural and easy as it would probably have been if the Poet had refused to walk with the shackles of the internal rhymes and of the *vēnasagāi*; only more elegant, more exquisite, more musical. Indeed, the musicality of the verses is such that nothing could more conspicuously prove the error of them who hold that *Diṅgaḷa* is too harsh for erotical or idyllic subjects, and is fit only for heroic themes. It is certain that had Prithī Rāja chosen to compose his *Veli* in emasculated *Piṅgaḷa*, he would have given us a very different composition, not superior in musicality, and considerably inferior in naïveté. But, fortunately for us, he preferred to compose in the literary *bhāṣā* of his native land, the *Diṅgaḷa* of the bards.

The metre, in which the *Veli* is put, belongs to the *gīta* variety and is called by *Diṅgaḷa* prosodists the *veliyò gīta*. It consists of four lines, whereof two, the second and the fourth, identical with one another in formation, and the other two, the first and the third, different. The two identical lines are rhymed together. The metre is regulated by a determined number of *mātrās* or prosodical instants, which is fixed and invariable in the first and third line, 18 and 16 respectively, but in the second and fourth line varies from 13 to 15 according to the prosodical value of the last two syllables. When the line ends with a periambus (◡◡), the number of *mātrās* is 13, when with a iambus (◡ -) 14, and when with a trochee (- ◡) 15. Beyond this restriction regarding the last two syllables in the second and fourth line, there does not seem to be any other rule regulating the grouping of the prosodical instants in the four lines, and nearly all sorts of combinations are practically allowed.

In editing the *Veli* *Krisana Rukamaṇī rī* I have been able to avail myself of an advantage which very rarely, if ever, falls in sort to editors of Rajasthani bardic poetry, the existence of old commentaries. The principal of these are three and they were all written within fifty years from the composition of the *Veli* (Samvat 1637), one or two probably during Prithī Rāja's lifetime. They are: (a) a commentary in Old Eastern Rājasthānī or Old Dhūdhārī, (b) a commentary in Old Western Rājasthānī, and (c) a commentary in Sanskrit. The two first are independent from one another and might well be contem-

porary and date, as I have just said, from the time of Prithī Rāja himself. Both are adespotic and undated, but (a) is certainly anterior to Saṃvat 1673, and (b) is certainly anterior to the Sanskrit commentary, which is dated only five years later. As for their probable authors, it looks as if (a) was the work of a Cāraṇa, and (b) the work of a Jain, but it is just possible that the latter is also the work of a Cāraṇa recast into its present form by a Jain scholar. The Sanskrit commentary (c) which, incidentally, is the most valuable of all, was composed by a Jain, *vācaka* Sāraṅga, in Saṃvat 1678, from a *bālāvabodha* in Bhāṣā by a Cāraṇa Lākhò. Seeing that the commentary by Sāraṅga generally agrees with (b), one would naturally feel tempted to identify the *bālāvabodha* by Lākhò with the Old Western Rājasthānī commentary, but in that case it must be assumed that the latter has not been handed down to us in its original form. A fourth commentary (d), also in Old Western Rājasthānī and by a Jain, appears to have been compiled during, or before, Saṃvat 1727 from (b) and (c), but though sometimes useful on account of greater diffuseness, it hardly contains anything that is not already found in the two commentaries just mentioned.

The manuscripts which I have collated for the edition of the *Veli* are the eight following:—

B: MS. No. 28 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.* Sect. i, pt. i, preserved in the Darbar Library in the Fort of Bikaner. Written in Saṃvat 1673 at Bikaner, during the rule of rājā Sūra Siṅha. Containing the text with a *īkā* in Eastern Rājasthānī or Dhūdhārī. The MS. has undergone many modernisations and other alterations by a later hand, in the case of all of which I have always taken into account only the original reading, when still readable.

J: A Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra of Bikaner, consisting of 16 loose leaves, $4\frac{1}{4}$ " $\times$ $9\frac{3}{4}$ " in size. The page contains 13 lines of 35-45 *akṣaras*. Devanāgarī script. Copied by a Hirajī in Saṃvat 1692 at Jālaṇapura. The MS. contains the mere text, without any commentary, and the readings generally agree with **K**, but in places deviate from **K** and concord with **U**. The writing is very inaccurate: *ī* and *ā* are often confused with one another and so *c* and *v*, and *ś* is very frequently written for *s*.

K: Another Jain MS. preserved in the Mahimābhakti Bhaṇḍāra, consisting of 31 loose leaves, $4\frac{1}{4}$ " $\times$ $10\frac{1}{8}$ " in size. The page contains 15 lines of about 50 *akṣaras* each. Devanāgarī script. Written by a Māṇikyamuni, pupil of paṇḍit Nemaharṣamuni, disciple of *vācanācārya* Samayamūrtigani, at Khaṇḍapagrāma in the year Saṃvat 1722. Colophon:—

इति वेल संवतद्युगलकरमुनिचंद्रवत्सरे प्रौद्यमासे अव-
दातपक्षे रजनीश्वारे वाचनाचार्यधुर्यसमस्तविद्याकलिंदकवा°
श्रीश्रीश्री १०८ समयमूर्त्तिगणिवराणां अंतेवासिनः पं० प्र० श्रीमन्ने-
महर्षमुनिय (sic) शिष्यमुनिमाणिक्यमुनिना लेषि श्रीघंठपग्रामे
(इ)ति ॥

The MS. contains the text with the same commen-
tary in Dhūdhārī as MS. B. The readings are generally
the same as in B, as corrected by the later hand, only
occasionally different readings of N and U are adopted.
In the writing अर, अै, अे, and अउ, अौ, अो are generally
employed indiscriminately.

M : A MS. obtained from Mathena Jīva Rāja of Phalodhī,
in the form of a book, originally consisting of at least
1,350 leaves, about 9 $\frac{3}{4}$ " × 6 $\frac{1}{4}$ " - 7" in size, but now frag-
mentary, especially in the former half where the leaves
have been in great part eaten away by white ants.
Written by different hands in different places, partly
during the rule of rājā Sūra Śiṅha of Jodhpur, and
partly during the rule of his successor Gaja Śiṅha and the
beginning of the rule of Gaja Śiṅha's successor Jasavanta
Śiṅha. The volume contains an extraordinarily rich
mine of disparate works, from mystic-devotional poetry
to a chronicle of Jodhpur and genealogical lists of the
Rāthoras, and it would be impossible to try to give here
an idea of all the different subjects. Our *Veli* is found
at pp. 535a-570b of the MS., and is unfortunately frag-
mentary owing to the lower margin of the leaves having
been eaten by white ants. It is written in Marwari
script on 15 lines per page and 12-15 akṣaras per line.
From the colophon at the end it appears that the *Veli*
was copied at Mēhakara (near Buranpur, in the Dekhan),
in the year Saṃvat 1676. The text is fairly accurate
and closely agrees with B, so much so that it would seem
that both M and B are copies from a unique original.
A peculiarity of the writing is that अँ is generally
represented by अं, and अउ, अर are generally written अो,
अे.

N : MS. No. 34 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*,
Sect. ii, pt. i. Written at Nāgapura in Saṃvat 1727.
The text generally agrees with P, and so does the
commentary except that the latter is more diffuse than
the commentary in P, and is also enlarged by quotations
mostly marginal, from the Sanskrit commentary of U.

P : MS. P. 18 (see "Progress Report" in *Journ. As. Soc.
of Beng.*, Vol. xiii, 1917, p. 199), a Jain MS. consisting

of 30 loose leaves, $4\frac{1}{4}'' \times 10''$ in size. The page contains six lines of text of about 55 *akṣaras* each, and about 12 lines of interlinear commentary, written in very minute characters comprising about 65 *akṣaras* per line. Both the text and the commentary are accurately written, but the last leaves of the MS. are lacunous owing to the bad ink which has caused them to stick to one another. The commentary is in Old Western Rājasthānī. From the colophon at the end, which is legible only in part, it appears that the MS. was written by paṇḍit Tirtharatnamuni in Saṃvat 16--(?.....क-रसधरणीमिते वर्षे) .

S : MS. No. 29 (a) of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Solāpura in Saṃvat 1757 (see p. 163a). Generally agreeing with B as corrected by the later hand, and so also with K. This MS. being of no particular importance, I have collated it only as far as st. 100.

U : MS. No. 33 of *Descr. Cat. of Bard. and Histl. MSS.*, Sect. ii, pt. i. Written at Ūdāsara by Rājasāgaragaṇi for the use of paṇḍit Sukharatna in the year Saṃvat 1781 (see p. 39a). Containing the text accompanied by a Sanskrit *īkā*, styled "Subodhamañjarī," composed by a *vācaka* Sāraṅga, pupil of Padmasundara, at Pālhanapura under the rule of Peroja (Firoz), in the year Saṃvat 1678. From the introduction to the *īkā* it appears that this was composed after the guide of a *bālāvabodha*, or vernacular paraphrase, previously written by a Cāraṇa Lākhò :

लाखाभिधेन भाषायां चतुरेण विपश्चिता
 चारणेन कृतो बालावबोधो [S]र्थसुलब्धये ॥ ४ ॥
 परं न तादृगर्थोक्तिपटुत्वं वितनोव्ययम् ।
 तेन संस्कृतवाग्युक्त्या टीकामेनां करोम्यहम् ॥ ५ ॥

The cost of printing this volume has been generously contributed by His Highness General Sir Ganga Singh, Maharaja of Bikaner.

L. P. TESSITORI.

**अथ वेलि
क्रिसन रुकमणी री
राठौड़ राज प्रिथीराज री कही ।**

परमेसर प्रणवि प्रणवि सरसति पुणि
सदगुरु प्रणवि चिणहे ततसार ।
मङ्गलरूप गाइजै माहव
चार सु अे ही मङ्गलचार ॥ १ ॥

आरम्भ मैँ कियौ जेणि उपायौ
गावण गुणनिधि हँ निगुण ।
किरि कठचीत्र पूतली निज करि
चीत्रारै लागी चित्रण ॥ २ ॥

कमलापति तणी कहेवा कीरति
आदर करे जु आदरी ।
जाणे वाद माँडियौ जीपण
वागहीणि वागेसरी ॥ ३ ॥

- १ । MS परमेसर, MP प्रणमि, BKN पुण, JM पणि, S पण, U पिणि,
(M)S सतगुरु, J गाईइ, K गाईयै, S गावीडै, P साधव, JU चारि,
K चार, N चार, BMS स, KS अे हीज, J अेहां, P अेहो, M अेहवो .
- २ । KS जेण, NPU जपायउ, J(M) कपायां, BKS करि, M कर, N किर,
BKNS कठचित्र, P कठचीत, BKN चीनारइ (रै), P चीतारा, J
चीनारउ, B चित्रणि, M चीचण .
- ३ । P करेवा (for कहेवा), JS मंडीथो (ंडीउ), S वाकहीण, BKMNP
वागहीण, MS वाघेसरी .

सरसती न सूभै ताइ तूँ सोभै
वाउच्या ऊच्यौ कि वाउलौ ।

मन सरिसौ धावतौ मूठ मन
पहि किम पूजै पङ्गलौ ॥ ४ ॥

जिणि सेस सहस फण फणि फणि बि बि जीह
जीह जीह नवनवौ जस ।
तिणि ही पार न पायौ त्रीकम
वयण डेडराँ किसौ वस ॥ ५ ॥

स्त्रीपति कुण सु मति तूभ गुण जु तवति
तारू कवण जु समुद्र तरै ।
पङ्गी कवण गयण लागि पङ्गचै
कवण रङ्ग करि मेरु करै ॥ ६ ॥

जिणि दीध जनम जगि मुखि दे जीहा
क्रिसन जु पोखण भरण करै ।
कहण तणौ तिणि तणौ कीरतन
खम कीधा विणु केम सरै ॥ ७ ॥

४ । S ताउ, JS सूभइ (for सोभै), K वाउच्यो, N वाउउ, BM वाउवा, BMS ऊच्यौ क, B मनि, NP सरसउ, BJK मनि, M मंन ध्यावंतौ सुढ सरिध मंन, NS पद, JKU पांगुलउ .

५ । KMN जिण, MS फण, PU जीहि जीहि, M नबिनवौ, BKMNS तिण, J(M)PU लाधउ (for पायौ), M त्रीकम, U डेडरा, J किखउ, N किहौ .

६ । ALL श्रीपति, PU समथ (for सु मति), S संमति (ditto), J शुकवि (ditto), BJ तुउभ, B चिचवति (for तवति), PS तवत, J समंद्र, S समंद्र, KMS तिरै, K गइण, BS लग, J लगदं, JN पुङ्गचै. S पोहचै, S रांक, P किरि, KMS मेर .

७ । BKNS जिण, S जुग, BKS सुष, BKS रुसन, JPU क्रिसन, JK ज पोषण, BNP(S)U संपोषण (for जु पोषण), B तणै (for 1st तणौ),

सुकदेव व्यास जैदेव सारिखा

सुकवि अनेक ते अक सअ्य ।

त्रीवरणाण पहिलौ कीजै तिणि

गूथियै जेणि सिंगार ग्रअ्य ॥ ८ ॥

दस मास उदरि धरि वले वरस दस

जो इहँ परिपालै जिवडी ।

पूत हेतु पेखताँ पिता प्रति

वली विसेखै मात वडी ॥ ९ ॥

दक्खिणदिसि देस विदरभति दीपति

पुर दीपति अति कुंदणपुर ।

राजति अक भीखमक राजा

सिरहर अहि नर असुर सुर ॥ १० ॥

पच्च पुत्र ताइ कडी सुपुत्री

कुंवर रुकम कहि विमलकथ ।

J तथा (ditto), BBN ते (for तिणि), KS तै (ditto), U तइ (ditto), BS तथा (for 2nd तथा), BJKMNPU अम, S संमण, K कीधां, JK विण, B विन, S वणि .

८ । BS सुषदेव, N वयास, MNPU जयदेव, JN ति, KS त, B तु (for ते), M सरीक (for ते अक), J पहिलोई, U पहिलुं, B पहिलै, M पहला इ, BKMNS तिण, J ग्रंथीइ, M गुथीजै, BS गूथियो, NPSU जेण, K तेण (for जेणि), KU प्रंगार, S सिणगार .

९ । K उअरि, JN उअरि, P उअर, MSU उदर, B छां, M इहं, K जेवडी, BJ पूच, K पुच, BJ हेति, KMNSU हेत, P जोवतां, S पेसंत, M पषि (for प्रति), JMS वले, BS विसेषत .

१० । KPU दक्षिण°, BN दक्षण°, S दिषणदिसा, BS विदुरभति, K दीपति, J राजति (for 2nd दीपति), K राजत, MN हेक, M भीषमपष, S भीषसुष, PU सिरिहर, M जे रै सेवै (for सिरिहर), S असुर .

रुकमबाऊ अनै रुकमाली

रुकमकेस नै रुकमरथ ॥ ११ ॥

रामा अवतार नाम ताइ रुकमणि

मानसरोवरि मेरुगिरि ।

बालकति किरि हंस चौ बालक

कनकवेलि बिऊं पान किरि ॥ १२ ॥

अनि वरसि वधै ताइ मासि वधै अ

वधै मासि ताइ पहरि वधन्ति ।

लखणा बन्नीस बाललीलामै

राजकुमरि ठूलड़ी रमन्ति ॥ १३ ॥

संगि सखी सीलि कुलि वेसि समाणी

पेखि कली पदमणी परि ।

राजति राजकुंयरि रायङ्गणि

उडियणा बीरज अम्बहरि ॥ १४ ॥

११ । B पांच पूत, BNPS ढडी, M सपुत्री, BKN कुंषर, P कुंयर, S कुवर, M कंवर .

१२ । JP तइ (for ताइ), PSU रषमणि, KMN °सरोवर, M कि मेरुगिरि, U बालगति, P किरि, BMU करि, KS कर, S किनकवेल, BJP दुऊं (for बिऊं). J पंत, KSU करि, M किर .

१३ । JKPS अन्न, BM इनि, B वरिस, JKSU वरस, ALL मास, S चेर (for चे), M अे वधै मासि (for ताइ मासि वधै अे), KU [अे] ALL मास, BNU पहर, J पुहरि K पुहर, MS पौहर, N लक्षण, S बती- [स], N °लीलामय. JKP कुंयरि, NU कुंषरि MS कुवरि .

१४ । KS संग, B(S) सील सखी, BJMN सील, JKMN कुल, JKMPU वेस, S कुखी, B पदिमणी K पदमनी, N पदमिनी, S राजत, BNU °कुंषरि, S °कुंवरि, K रायकुंयर, BK रायखंगण, J राइगिण, M राइखगणि, BJKMPSU उडीयण, BJKNS बीरज .

सैसव तनि सुखपति जोवण न जाग्रति .

वेस सन्धि सुद्धिणा सु वरि ।

हिव पल पल चढतौ जि होइसै

प्रिथम ग्यान अहेवी परि ॥ १५ ॥

पहिलौ मुखि राग प्रगट थ्यौ प्राची

अरुण कि अरुणोद अम्बर ।

पेखे किरि जागिया पयोधर

सञ्भा वन्दण रिखेसर ॥ १६ ॥

जम्प जीव नही आवतौ जाणे

जोवण जावणहार जण ।

बज्ज विलखी वीकड़तै बाला

बाल संघाती बालपण ॥ १७ ॥

आगलि पित मात रमन्ती अङ्गणि

काम विराम द्विपाङ्ग काज ।

लाजवती अङ्गि अहे लाज विधि

लाज करन्ती आवै लाज ॥ १८ ॥

१५। P सीसव, M सदसव, U शैशव, BMS तन, KU तनु, B जोषण, KNPSU जोवन, N वयसि (for वेस), JKNPU सुद्धणा, J हव, J चङ्गनड, S चढता, J ज, KS इज, N हिज, PU जु, K होसइ, N होइसी, P होसी, S ऊसै, U होइसै, BKMNSU प्रथम, J पिथम .

१६। M पैहलौ इ, BJKMNSU सुष, BKMS थयो, JPU थिउ, N थियउ, MS क, BJKMNU अरुणोदय, S ंणोदे, P अंबरि, N अवर, J पेधि, N करि, SU किर, JK प्रात (for किरि), S पयोवर, U पयोधर, KU संघा, P वंदन, N रिखेसर, (M)S रिखेसर .

१७। BJNSU आवंतउ (ंतौ), K जोषण, MS जोवन, J जाणहार, S जणणहार, P वीकड़ती, S वीकड़तै, J वीकड़इ, BM संगती, S संगी थी .

१८। B पितु, BK आंगणि, M द्विपाङ्गि, B काजि, KP अंग, K अहेजि. M लाले (for लाज विधि), BKP करंता, JNU करंतां .

सैसव सु जु सिंसिर वितीत थयौ सज्ज
 गुयां गति मति अति अहेह गिणि ।
 आप तणौ परिग्रह ले आयौ
 तरुणापौ रितुराउ तिणि ॥ १९ ॥

दल फूलि विमल वन नयण कमल दल
 कोकिल कण्ठ सुहाइ सर ।
 पाँपणि पङ्क सवारि नवी परि
 भ्रूहाँ रे भ्रमिया भ्रमर ॥ २० ॥

मलयाचल सुतनु मलै मन मोरे
 कली कि कामअङ्कुर कुच ।
 तणौ दखिणदिसि दखिण चिगुणमै
 ऊरध सास समीर उच ॥ २१ ॥

आणंद सु जु उदौ उहास हास अति
 राजति रद रिखपंन्ति रुख ।
 नयण कमोदणि दीप नासिका
 मेन केस राकेस मुख ॥ २२ ॥

१९। (B)M सदसव, U शैशव, K सो, JKNS ज, BK सुसिर, JN ससिर,
 P वतीत, N थियउ, JM सह, N सहि, KNS गण, KNU परिग्रह,
 P परिग्रहि, S परग्रह, P लेउ, S आवि, JU तरुणापण, P तरुणपणद,
 BKNU रतिराउ, P रितुराय, S रतिराय, NS तण, K तन .

२०। JKNPSU फूल, NP वनि, M वन, KS नयन, J नेण, NP वरण
 चंपक (for नयण कमल), M कंठि, BS सुहावि, J पंपिण, U पांपिणि,
 J पंघि, JPU समारि, KN समार, S सुवारि, KMNU भुंहा,
 BKMNS भमिया, BKMNS भमर .

२१। J मिलया°, S मलिया°, BKMNSU सुतन, J शुतण, NP मलय, S
 मिलै, PS मवरे, U कलीअ, K क, S सुं (for कि), J तणु, P तिणद.
 NU तणद, (KP)U दलिण, N चिगुणमय .

२२। JKMS ज, B जि, P उदय, S उदै, JN रिषिपंति, K नयन, S
 नदन, BS कमोदनि, JU कुमोदिनि, K कमोदिनी, S मीन .

वधिया तनि सरवरि वेसि वधन्ती
 जोवण तणौ तणौ जल जोर ।
 कामणि करग सु बाण काम रा
 दोर सु वरण तणा किरि डोर ॥ २३ ॥

कामणि कुच कठिन कपोल करी किरि
 वेस नवी विधि वाणि वखाणि ।
 अति स्यामता विराजति ऊपरि
 जोवणि दाण दिखालिया जाणि ॥ २४ ॥

धरधर खिंग सधर सुपीन पयोधर
 घणू खीण कटि अति सुघट ।
 पदमणि नाभि प्रियाग तणी परि
 त्रिवलि त्रिवेणी खोणि तट ॥ २५ ॥

नितम्बणी जङ्घ सु करभ निरूपम
 रम्भ खम्भ विपरीत हख ।

२३ । KMNS तन, BKMS सरवर, ALL वेस, BPS जोवन, U तणु BJ(K) तणु (°णै), M तणै (for 2nd तणौ), JNU कामिणि, K रां, JKS डोर (for दोर), U डोरि (ditto), S स, BJKMNPS वरण, BKNPS किर, P दोर (for डोर) .

२४ । NPU कामिणि, JM कामिण, J कठिण, K किर, JS करि, N वदसि (for वेस), K वाण, KU वषाण, BU श्यामता, P सामता, BS विराजत, K विराजित, JMNPU जोवण, K योवन, S जोवन, JKU दिषाह्या, N दिषाले, P दिषालि, KU जाण .

२५ । NPU धराधर M धरधरि, BJKMNPU शृंग, P सपीन, BS घणौ, M घणु, S अति कटि, N सुघटि, JMNPU पदमिणि, BMS नाभ, JKNSU प्रयाग, JKMN ओणि, BS ओण, P सोणि .

जुअलि नालि तसु गरभ जेह्वी
वयणे वाखाणै विदुख ॥ २६ ॥

ऊपरि पदपलव पुनरभव ओपति
निमल कमल दल ऊपरि नीर ।
तेज कि रतन कि तार कि तारा
हरिहँस सावक ससिहर हीर ॥ २७ ॥

याकरणा पुराण सम्मिति सासत्र विधि
वेद चारि खटअङ्ग विचार ।
जाण चतुरदस चौसठि जाणी
अनंत अनंत तसु मधि अधिकार ॥ २८ ॥

साँभलि अनुराग थयौ मनि स्यामा
वर प्रापति वञ्छती वर ।
हरि गुण भणि ऊपनी जिका हरि
हरि तिणि वन्दै गवरि हर ॥ २९ ॥

२६। NP नितंबिणि, M. °बणि, B °बिनि, JKU °बनि, S °बन, S गरभ (for क°), P निरूपित, M निरूपति, BK जुअलि, J जूअल, M जुअल, U जुअल, NP जुवल, S जोवल, NPS नाल, BJKMS तस .

२७। BP ओपरि, BKMNPS °पलव, BKPU पुनर्भव, J अपति, B निर्मल, S निरमल, K कमल, S क, JK सावकि, JP ससहर, S सिसहर .

२८। BJNPU सम्मिति, K स्मृत, BKM सासत्र, J सासित्र, K चार, MS जंणि, JK चतुर्दश, KS जाणै, M जंणे, BJMS तस, J मंकि .

२९। MPSU संभलि, M थयु, N थिउ, BP सामा, NU श्यामा, K वंछित, K भणी, JU सुणि (for भणि), (B)M जिका इ, KMNPU हर (for 1st हरि), BJKMNPU हर (for 2nd हरि), KM तिण. JU गोरि .

ईखे पित मात अेरिसा अवयव
 विमल विचार करै वीवाह ।
 सुन्दर सूर सीलि कुलि करि सुध .
 नाह किसन सिरि सूभै नाह ॥ ३० ॥

प्रभणन्ति पुत्र इम मात पिता प्रति
 अन्हँ वासना वसी इसी ।
 ग्याति किसी राजवियाँ ग्वालाँ
 किसी जाति कुलपाँति किसी ॥ ३१ ॥

सु जु करै अहीराँ सरिस सगाई
 ओलाँडे राजकुल इता ।
 त्रिधपणै मति कोइ वेसासौ
 पाँतरिया माता इ* पिता ॥ ३२ ॥

पिता मात पभणै पूत म पाँतरि
 सुर नर नाग करै जसु सेव ।
 लिखमी समी रुकमणी लाडी
 वासुदेव समौ वासुदेव ॥ ३३ ॥

३० । M इषै, BM पितु, BJKMS अेरसा, M अविषव, S इवषव, MS विचारि, BKM करण (for करै), MS वीमाह, ALL सील कुल, BKM करि कुल, BJNPSU किसन, BJKM सरि, SU सिर .

३१ । KNP पभणन्ति, JPSU पूत, M किसी ग्याति .

३२ । KNS ज, B जि. M सरसि, JS ओलाँडे, JU इडापणि, K इडापणै, B इधपणइ. M इधपणि, NP इडपणइ, NPU मत, JNP वेससउ, ALL [इ]

३३ । BJNP पित, M पितु, U पिढ माढ. JU प्रभणइ, K पभणन्ति. M पयंपै (for पभणै), JMS पून, U पंतरि, BJM जै (for जसु), S जस, NU लखिमी, P लिखिमी, BJSU रुकमणी, BMS वासुदेव, JMNPSU सम .

मावीत्र मजाद मेटि बोलै मुखि
 सुवर न को सिसुपाल सरि ।
 अति अंबु कोपि कुँवर ऊफणियौ
 वरसालू वाहला वरि ॥ ३४ ॥

गुरु गेहि गयौ गुरु चूक जाणि गुरु
 नाम लियौ दमघोष नर ।
 हेक वडौ हित ऊवै पुरोहित
 वरै सुसा सिसुपाल वर ॥ ३५ ॥

विप्र विलंब न कीध जेणि आइस वसि
 वात विचारि न भली वुरी ।
 पहिलुं इ जाइ लगन ले पुहती
 प्रोहित चन्देवरी पुरी ॥ ३६ ॥

ऊइ हरखि घणै सिसुपाल हालियौ
 ग्रन्थे गायौ जेणि गति ।

३४ । N माविच, S मावीत, P मर्याद, JK मजाद, NU मयाद, B कोई, BM ससिपाल, S ससपाल, BS सर, K सिर, U सिरि, S इत, BKSU अंब, JKMU कोप, N कुमर, MS कवर, वैहलौ, KP वर .

३५ । BMS गुर, B गेहि, JK गेह, M गेह, S गह, BMS जाणि चूक, JKSU नंद (for लियौ), N जासु (ditto), M नंदघोष (for दम^०), K गुब (for नर), K ऋयो, P ऋउ, U ऊई, BKM परोहित, JU सुप्रोहित, BK जो वरै, S वरी .

३६ । S व्रप, BKNP जेण, S तेण, J वस, KN विचार, M विचारी, KNP वुरी, B पहिलौ ई, JKNS °लउ [इ], U °लु [इ], NP नाइ, (for जाइ), MNPU पऊतउ, J पुऊतउ .

कृण जाणै सँगि ऊआ केतला

देस देस चा देसपति ॥ ३७ ॥

आगमि सिसुपाल मखिजै ऊकव

नीसाणे पड़ती निहस ।

पटमखडप खाइजै कुंदणपुरि

कुन्दणमै बाभै कलस ॥ ३८ ॥

ग्रिह ग्रिह प्रति भींति सु गारि हींगलू

ईंट फिटकमै चुणी असम्भ ।

चन्दण पाट कपाट इ चन्दण

खुम्भी पनाँ प्रवाली खम्भ ॥ ३९ ॥

जोइ जलद पटल दल साँवल ऊजल

घुरै नीसाण सोइ घणघोर ।

प्रोलि प्रोलि तोरण परठीजै

मखडै किरि तखडव गिरि मोर ॥ ४० ॥

३७ । BJKM होइ, N ऊयउ, P ऊउ, U ऊअ, JKNPSU हरप, N घणउ, B ससिपाल, S सस°, U शिशु°, P गाया, BK जेण, S जीण, JNP तेण, U तेण, KMS थया (for ऊआ), S ता (for चा) ।

३८ । JKU आगम, M आगलि (for °मि), BM ससिपाल, PU शिशु°, K सिस°, S सस°, J मंडीइ, K मांडीउ, MP मंडियउ, NU मंडीयइ, KU उकव, MNPU पड़ते, J खाईइ, PU खाईयइ, S बाविकै, KU कुंदणपुर, JU कंचणमइ, M कुंदनमै, P वांदइ (for बाभै) ।

३९ । JKNPU गृह, M ग्रिह, S ग्रह, JNU हींगलो, NU फटिकमइ (°मथ), KU चंदन, BMSU कपाटे, BPU ई, P पना ।

४० । K(M)NP सामल, J स्याम, U स्यामल, K उज्जल, BJ साज (for सोइ), U साजि, K साइ, N साइ, M [ता]इज (for सोइ), P घणघोर, NSU मांडइ, MP किर, K करि, P तांडव, N गिरि तांडव किर, M गिर ।

राजान जान सँगि ऊता जु राजा

कहै सु दीघ ललाटि कर ।

दूरा नैर कि कोरण दीसै

धवलागिरि किन धवलहर ॥ ४१ ॥

गावै करि मङ्गल चढि चढि गौखे

मनै सूर सिसुपाल मुख ।

पदमणि अनि फूलै परि पदमणि

रुखमणी कमोदणी रुख ॥ ४२ ॥

जाली मगि चढि चढि पंथी जोवै

भुवणि सुतन मन तसु भिलित ।

लिखि राखे कागल नख लेखणि

मिसि काजल आँसू भिलित ॥ ४३ ॥

तितरै हँक दीठ प्रवित गलित्रागौ

करि प्रणपति लागी कह्या ।

४१ । BKNPU ऊता, K ज, S स (for जु), J तार (for सु), BSU निल्लाटि, JKN ललाट, M लिल्लाट, BJKMNPUN नयर, S क कुरण, J धमल, BJKMNPUN किना, S का, J धवलहर ।

४२ । K किरि, S कै, MU किर, BJ चडि, N गउषे चढि चियजणा मंगल गावद, P गौखे चढि चढि मंगल गावै, B मनै, ससिपाल, KM सिस^० PU शिशु^०, S सस^०, B पदिमिनि, N ^०मनि, PU ^०मिणि, S चन, U चनद, BP इणि परि फूलद, NP रुषमिणी, U ^० मिणि, P कुमोदिनी ।

४३ । P गमि (for मगि), M मंभि (ditto), K मग, B चडि, J पंथी चढि चढि, U पंथी चढि चढि, BS जोवै, B भुयण, J भुयण. K भुयनि, SU भवण, PU सुतनु, J तस. KN हरि (for तसु), BS भिलित, M भवणि न को तस मंनि भिलिति, KS राषद, JU राषियउ, NP कागल राषे, J कागद, BK लेषण, JPU लेषिणि, B मस, KMS मसि, S मिलत, M मिलति ।

देहि संदेस लगी दुवारिका

वीर वटाऊ ब्राह्मण ॥ ४४ ॥

म म करिसि डील हिव ऊँचे हेकमन

जाइ जादवाँ इन्द्र जत्र ।

माहरै मुख ऊँता ताहरै मुखि

पग वन्दण करि देइ पत्र ॥ ४५ ॥

गई रविकिरण ग्रहे थई गहमह

रहरह कोइ वह रही रह ।

सु जु दुज पुरा नीसरे सूतौ

निसा पड़ी चालियौ नह ॥ ४६ ॥

दिन लगन सु नैडौ दूरि द्वारिका

भौ पऊचेस्याँ किसी भति ।

साँभ सोचि कुन्दणपुरि सूतौ

जागियौ परभाति जगति ॥ ४७ ॥

४४ । BS चोक, KU इक, J हेकि, BJ(K)M(S)U देषि (for दीठ), JKMNPU पविच, MPS गलितागउ (°गौ), U °चागुं, BKM संदेसो, JU °सउ, BKM लगै, J लगि, BJKMU द्वारिका, S लगे दु[वा]रक देह संदेसो .

४५ । JNPU म म डील करे, JS हव, B हल (for हिव), JM होइ, K होय, S ऊई, B हेकमनि, U चोकमन, P जाचे, B जाह, KNU जाहि, BKS जादवे, N इंद, JM माहरा, MNS ऊता, JU ऊँतउ, KP मुख (for मुखि), B वंदन, J कहि (for करि), JKN देई .

४६ । B म्हे, M मिहे, B थिय, J थयउ, K(M)S थयौ, KN ऊइ (for कोइ), JU होइ (ditto), B वह हय (for कोइ वह), KN वहि, B रहे, BJMNS ज, BKM दिज, U दुजु .

४७ । BJKMPSU नेइउ, N नयइउ, B(M)P भउ, JU भक, K सुंय, B पुहचेस्याँ, K पऊचेस्याँ, M पुहचीसै, U पुहचस्याँ, J केषि, K केष (for किसी), K भांति, JKMU सांभि, BKS कुंदणपुर, MP °नपुरि, JKNPSU परभाते, M प्रभाते .

धुनि वेद सुणति कऊं सुणति सङ्ग धुनि

नद भाल्लरि नीसाण नद ।

हेका कह हेका हीलोहल

सायर नयर सरीख सद ॥ ४८ ॥

पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल

कलस सीसि करि करि कमल ।

तीरथ तीरथि जङ्गम तीरथ

विमल ब्राह्मण जल विमल ॥ ४९ ॥

जोवै जाँ ग्रहि ग्रहि जगन जागवै

जगनि जगनि कीजै तप जाप ।

मारगि मारगि अम्ब मौरिया

अम्बि अम्बि कोकिल आलाप ॥ ५० ॥

सम्प्रति अे किना किना अे सुह्णिगौ

आयौ कि हूँ अमरावती ।

जाइ पूछियौ तिणि इम जम्पियौ

देव सु आ दुआरामती ॥ ५१ ॥

४८ । K धुनि, JSU धुनि सुणत वेद, KNP सुणत, B किही, M कह, KU कहां (for कऊं), (M)S भाल्लरि, KM हालोहल .

४९ । JKNU पणिहार, J चरण, M वरण, JKMU सीस, B कल करि, J कल कल, N धरि कर, S कर कर, S कुवल, JN तीरथि (for 1st तीरथ), J तीरथि (for 2nd तीरथ) .

५० । B जोअद, J जोइ, K जोअ, M जोवै, BKNPU गृहि, M पिह, BK जगनि (for जगन), S जिगन, BKS मारग, BS आंब, B मौरीये, JKNU मोरिया, PS आंबि, KN अंब (for अंबि) .

५१ । B सांप्रति, K सुह्णिगौ, क, NP सु तिणि, BJMU तेणि, K तेण, NP अे (for आ), BMU द्वारामती, S द्वारकामती .

सुणि खवणि वयण मन माहि थियौ सुख

क्रमियौ तासु प्रणाम करि ।

पूकृत पूकृत ग्यौ अन्तहपुरि

ऊँओ सुदरसण तणी हरि ॥ ५२ ॥

वदनारविन्द गोविन्द वीखियै

आलोचै आपो आप सँ ।

हिव रुकमणी कितारथ ऊँइस्यै

ऊँओ कितारथ पहिलौ हँ ॥ ५३ ॥

ऊठिया जगतपति अन्तरजामी

दूरन्तरी आवतौ देखि ।

करि वन्दण आतिथ ध्रम कीधौ

वेदे कहियौ तेणि विसेखि ॥ ५४ ॥

कस्मात् कस्मिन् किल मित्र किमर्थं

केन कार्यं परियासि कुत्र ।

५२ । BK(M)S अबण, J संभलि (for सुणि खवणि), NP(U) संभले (ditto), BJMK थयौ, BJMS नास, JKN(M)PSU गयउ, KP अंतहपुर, J अंतःपुरि, J ऊउ, KPU ऊयउ, MS ऊवौ .

५३ । K वीलियो, J वेषीयउ, M वेषीयो, BS आलोचै, BMNU आप आप, JK चांप आलोचद चांप सँ, BJ हव, KN हिवइ, S हवै, BJS रुकमणी, NU रुकमिणी, BJKMPU कितारथ, B होसैं, JK होसइ, NU होसइद, M होइसैं, S ऊँसैं, JN ऊँउ, KPU ऊँयउ, MS ऊँवौ, BJKMNP कितारथ, BJMSU पहिल, N पहिलुं .

५४ । BJ जगत्पति, K जगति°, JK अंतरजामी, J दूरिंतरि, JN आवंतउ, KS देष, BKMS वंदन, JU आतिथि, U धर्म, S कीजै, K तिण, MPS तेण, U जेण, BKS विशेष .

ब्रूहि जनेन येन भो ब्राह्मण
पुरतो मे प्रेषितम् पत्र ॥ ५५ ॥

कुन्दणपुर जँता वसाँ कुन्दणपुरि
कागल दीधौ अेम कहि ।
राजि लगैँ मेल्हियौ रुकमणी
समाचार इणि माहि सहि ॥ ५६ ॥

आणन्द लखण रोमाञ्चित आँसू
वाचत गदगद काँठ न वगै ।
कागल करि दीधौ करुणाकरि
तिणि तिणि हीज ब्राह्मण तगै ॥ ५७ ॥

देवाधिदेव चै लाधै दूवै
वाचण लागौ ब्राह्मण ।
विधि पूरबक कहे वीनवियौ
सरण तूभ असरणसरण ॥ ५८ ॥

५५ । B(M) कस्मिन् कच किल कसमात किमरथी, S कसमिन किच करि किसमात किमरथी, J कस्मिन् कथ किल मिच किमर्थी, K कस्मिन् स्थितिः कः कस्मात् किमर्थं JNP कस्मात् कस्मिन् मिच किमर्थं, P कार्यं. B(S) काजि, BK(S) परजंति, J परिधंत, M परिजंत, BK(S) कति (for कुच), M कच, JKNPU येन, BS जो (for भो), JK यो (ditto), M तु (ditto), JN ब्रह्मण, P ब्रह्मण, S ब्रह्मण, P पूरतूं, BM(S) प्रेरतह, J प्रेरित, K प्रेरितो, B पति (for पत्र), K प्रति, PU पत्रं .

५६ । J कुंदणपुरि, N ° नपुरि, MPU °नपुर, J वस्यां, (M)S वसू, MNU कुंदनपुरि, JKS °णपुर, P °नपुर, S कागद, BKMS दीन्हौ, JNPU राज, N लगि, BJKMPSU रुकमणी, KMPS इण .

५७ । BS आणंदमै, B लेषिण रोमांचि, NU रोमायंच, J रोमायंच, M रोमांच, P रोमायंचत, S रोमयाचल, B गदगद, KS कर, J ले (for करि), BMS दीन्हौ, BKS करुणाकरि, M करि (for 1st तिणि), BKU तिण, S तिण ही तेण, BMP ब्राह्मण .

५८ । K रद (for चै), KNPS दूधद, N दूधद, J दूद, PS विध, B वीनवियौ, MS वरणवियौ, P तूं जि (for तूभ), M असरण सरण .

बलिबन्धण मूभ सियाल सिद्ध बलि
 प्रासै जौ बीजौ परगौ ।
 कपिल धेनु दिन पात्र कसाई
 तुलसी करि चण्डाल तगौ ॥ ५९ ॥

अन्ह कजि तुन्ह ळगिड अवर वर आगौ
 ळैठति किरि होमै अगनि ।
 सालिगराम सूद्र ग्रहि सङ्गहि
 वेद मन्त्र स्लेछाँ वदनि ॥ ६० ॥

हरि ऊअे वराह हअे हरिणाकस
 हँ ऊधरी पताल हँ ।
 कछौ तई करणामै केसव
 सीख दीध किणि तुन्हां सूँ ॥ ६१ ॥

आगौ सुर असुर नाग नेत्रै नहि
 राखियौ जई मंदर रई ।
 महण मथे मूँ लीध महमहण
 तुन्हां किणै सीखव्या तई ॥ ६२ ॥

५९ । J मुंभ, P मूं जु, BKS स्याल, K सिंच, (M)PS संघ, KN बल, BS प्रासै, B बीजै, BJKMS धेनु, S दध (for दिन), K नद (ditto), S पात्र, MS तुलसी, U किर .

६० । BM अम, M तन्ह, KMP बांडि, S ळौडि, BN ळैठति, (M)U अइठति. BKNPU करि, S किर, JMNPU सालिगाम, B(K)N गृहि, M ग्रिह, B(P) संगृहि, JK संग्रह, S संग्रहियौ, M सेवा (for सङ्गहि), S वान (for मन्त्र), BJS मेबाँ .

६१ । K हअे (for ऊअे), BPS वाराह, PU ऊअे (for हअे), JPU हरिणाकस, M हरिणाक, K ऊधरी, JKU पाताल, MS पयाल, S तअे, KPU करणामय, BN करणामय, S करणाकर, BKMSU किण .

६२ । KNPU नेत्रै, N निह्ति, S राषिया, जेण (for जई), M जै (ditto), BJMNPU मंदिर, S मंदर, NPU मथे महण, BJKSU ऊँ (for मूँ), M मथे महोदधि लीध, B तम, KS तुन्ह, M तन्ह, JS किणि, KMU किण, JKMNPU सीखविया .

रामा अवतारि वहे रिणि रामण
किसीं सीख करुणाकरण ।

हँ ऊधरी त्रिकुटगढ हँती
हरि बन्धे वेलाहरण ॥ ६३ ॥

चौथिया वार वाहरि करि चत्रभुज
सङ्घ चक्र धर गदा सरोज ।
मुखि करि किस्सुं कहीजै माहव
अन्तरजामी सँ आलोज ॥ ६४ ॥

तथापि रहे न हँ सकूँ बकूँ तिणि
त्रिया अनै प्रेम आतुरी ।
राजि दूरि द्वारिका विराजौ
दिन नैडौ आइयौ दुरी ॥ ६५ ॥

त्रिणि दीह लगन वेला आडा तै
घणूँ किस्सुं कहीजै आ घात ।
पूजा मिसि आविसि पुरखोतम
अम्बिकालय नयर आरात ॥ ६६ ॥

६३ । JKMNSU अवतार, BKNPU रणि, S रढ (for रिणि), KMNPSU रावण, BS करुणाकरण, K उधरी, M त्रिकुट°, BKMS हँता, NP बांधे .

६४ । NU चौथी आ, JKNPSU वाहर, B चत्रभुज, K चत्रभुज, S सांघ, JM धरि, JKPSU मुख, J कहि (for करि), S कासुं कहीजै .

६५ । KNPU [हँ], KMS तिण, BJKMS प्रेमातुरी, JNU राज, NU दुवारिका, P(S) दुवारिका, S विराजै, BJKMNPSU नैडु, BJKMNPS आणउ .

६६ । BJKN त्रिण, M त्रिणह, P त्रिणह, S त्रिण, BKU आडा वेला तद, S आडा ते वेला, P तीघद (for तै), BS घणौ, J कहीह, P कहीयद, U कऊं, KU आविस, S आविसां, KNPU पुरखोतम, MS परघो°, B अम्बिकालै, JNP °कालये, M अम्बिकालि, BS नैर, J नगर .

सारङ्ग सिलीमुख साथि सारथी
 प्रोद्धित जाणणहार पथ ।
 कागल चौ ततकाल क्निपानिधि
 रथि बैठा साँभलि अरथ ॥ ६७ ॥

सुग्रीवसेन नै मेघपुच्छप सम-
 वेग बलाहक इसै वहन्ति ।
 खँति लागौ त्रिभुवनपति खेड़ै
 धर गिरि पुर सान्हा धावन्ति ॥ ६८ ॥

रथ थम्भि सारथी विप्र ऋण्डि रथ
 औ पुर हरि बोलिया इम ।
 आयौ कच्चि कच्चि नाम अण्हीणौ
 जा सुख दे स्याम नै जिम ॥ ६९ ॥

रहिया हरि सही जाणियौ रुकमणि
 कीध न इवड़ी ठील कई ।
 चिन्तातुर चिति इम चिन्तवती
 थई क्कीं क तिम धीर थई ॥ ७० ॥

६७ । B सारिथी, S प्रोद्धत, BJKNPU क्निपानिधि, JKNPSU रथ, J संभलि, K साँभले, N 'ली, M inserts here st. ७४.

६८ । BM समवेगि, K बलाहिक, J इसउ, NPU ईसु, S लागी त्रिभवन चे, N धरि, BS गिर तर, U तब गिरि, (J)K तब (for पुर), S धारंत .

६९ । B थांभि, M ठंभि, S ठंभे, त्रिप, (B)J(MS) कंडड, (K)S आप (for औ पुर), J(K) अन्दारउ, MPS अमीणउ, J दइ, S पावै (for दे), BJK(S) साम .

७० । J जाणीयुं, S जाणिया, BJMPS रूपमणि, U रुकमिणि, B ईतरी, N अतरी, MS अवड़ी, JKPSU चित, BM चिंत, N इम चित, JKU चिंतवतां, K मनि (for तिम), S ताइ (ditto).

चलपत्र पत्र थियौ दुज देखे चित
 सकै न रहति न पूछि सकन्ति ।
 औ आवै जिम जिम आसन्नौ
 तिम तिम मुख धारणा तकन्ति ॥ ७१ ॥

संगि सन्त सखीजण गुरुजण स्यामा
 मनसि विचारि अँ कही महन्ति ।
 कुससथली हँता कुन्दणपुरि
 क्रिसन पधारणा लोक कहन्ति ॥ ७२ ॥

बम्भण मिसि वन्दै हेतु सु बीजौ
 कही खवणि सम्भली कथ ।
 लिखमी आप नमे पाई लागी
 अचरिज को लाधै अरथ ॥ ७३ ॥

चठिया हरि सुणि सङ्गरखण चठिया
 कटकबन्ध नऊ घणा किध ।

७१ । BKMS थयउ, JU थिउ, BKU द्विज, K देधी, BM रहित, JK रहिति, U सकि न रहति, S रहि तीणि, BJKU इम (for औ), BM स आसनो, J सु आसनउ, (KS)U आसनउ, NP मुह .

७२ । BS सील (for सन्त), JKNU संति, M संगि सषी संत कै गुर°, KPU आमा, B मनह, JS मनस, NP मन सुविचार, BJKMSU इम (for अँ), J(M) कहइ, S कहिअं, U कहे, J महंत, KNU कुससली, BJNP क्रिसन, K हसन, JS कहंत .

७३ । BJK बांभइ, B वांदे, J वांदइ, N वंदित, P वंदे, BJKMS हेत, BM स, KN तसु, S तस (for सु), BS बीजौ, JKMNPU खवण, BJ सांभली, P सांभलि, M(S) सांभले, N आय (for आप), N नमी, BN पाय, PU पय, BJNP कोई, KU कोइ, BKMNS लाधौ, JPU लाधा .

अेक उजाथर कलहि अैवाहा

साथी सज्ज आखाडसिध ॥ ७४ ॥

पिणि पन्थि वीर जूजुआ पधाररा

पुरि भेला मिलि कियौ प्रवेस ।

जग दूजग सवि लागी जीवग

नर नारी नागरिक नरेस ॥ ७५ ॥

कामणि कहि काम काल कहि केवी

नाराइग कहि अवर नर ।

वेदारथ इम कहै वेदवंत

जोग तत्त जोगेसवर ॥ ७६ ॥

वसुदेव कुमार तगौ मुख वीखे

पुगौ सुगौ जग आपपर ।

औ रुकमणी तगौ वर आयौ

हरि म करौ अनि राइहर ॥ ७७ ॥

७४ । JP चड़िया, JNP सुणे, KS सुणे, K संकर्षण, BJ चड़िया, BMNS नर, BS कीध, JKNPU किह, BJPU उजाथरर, N उजाथर, S उजीथरै, BJKNP कलह, B खेवहा, J वाहा, KNU खेवहा, M खेक नेहवी कलह उजाथ[र], BKNS सहि, J सह, JKNP ०सिद्ध, B सिधि .

७५ । B पिब, JMN [पिबि], K पबि, S पण, U पधि पधि, BJKS पंथ, N पंथे, M जुजवै, JK पुर, BMU भेले, B होय (for मिलि), JMU ऊद (ditto), P कीध (for कियौ), BS सहि (for सवि), JM सह, K सह, NP मिलि (for सवि), B नार्ये नाग रिधि नरेस, M नाग रिध (for नागरिक) .

७६ । JKS कामिब, NPU कामिणि, ALL कहर (for कहि), BJKNPU नाराथ, N विशारथी, S वेदारथी, NS [इम], JMPU वेदवित (for वेदवंत), N वेदवंति, B तंत, KNU तल, S जोगेसुर .

७७ । S कूवर, K वीले, U पुणि सुणिं, PU इह, BS रुषमणी, JPU रुषमिणी, N रुकमिणी, BJKNP हर (for हरि), NS न (for म), B इन, JPS अन, ALL रायहर .

आवासि उतारि जोड़ि कर ऊभा

जण जण आगै जणौ जणौ ।

राम किसन आया राजा रै

ते को अचरिज मनुहारि तणौ ॥ ७८ ॥

सोखावि सखी राखी आखै सुजि

राणी पूकै रुकमणी ।

आज कहौ तो आप जाइ आवूँ

अम्ब जात्र अम्बिका तणी ॥ ७९ ॥

राणी तदि दूवौ दीध रुकमणी

पति सुत पूछि पूछि परिवार ।

पूजा याजि काजि प्री परसण

स्यामा आरंभिया सिणगार ॥ ८० ॥

कुमकमै मँजण करि धौत वसत धरि

चिऊरे जल लागौ चुवण ।

झीणे जाणि छ्छोछा कूटा

गुण मोती मखतूल गुण ॥ ८१ ॥

७८ । JKPS आवास, BK करि, J आगी, K आगल, NS आगलि, JU जणा जणउ, S जणै जणै, BM कण, K कसन, NPU किसन, KS [तो], NPU तउ, B कोइ, NPU कुण, J अचरिज कुण, K अचरिज किणो, M अचरिज को, BS अचरिज, KN मनुहार ।

७९ । KMNS सुज, BJPSU बषमणी, U कह, NPU तउ, S त, M कहौ त आज, B(S) आज आप, JK आवां, MS आवं, U आवउं, (K)NPS जात ।

८० । S तव (for तदि), JP दूउ, KU दूयउ, BKS बषमणी, JP बषमिणी, N रुकमिणि नद, U रुकमिणी, BJKMN(P)U याज काज, (M)N प्रिय, PU श्यामा, S सामा ।

८१ । BPS कुमकुमइ, JKMNU कमकमइ, BJKMSU मंजन, M धुच, N धूप (for धौत), BJSU वसत्र, NS लागा, KU चुवण, BSU झीने, NP झीना, J छ्छोछा, P छ्छोछा ।

लागी बिजुँ करे धूपणै लीधै
 केस पास मुगता करण ।
 मन म्निग चै कारणै मदन ची
 वागुरि जाणे विसतरण ॥ ८२ ॥

बाजोटा ऊतरि गादी बैठी
 राजकुँवारि खिँगार रस ।
 इतरै इक आली ले आवी
 आनन आगलि आदरस ॥ ८३ ॥

कण्ठ पोत कपोत कि कजुँ नीलकंठ
 वडगिरि कालिन्दी वली ।
 समै भागि किरि सङ्ग सङ्गधरि
 अकणि ग्रहियौ अङ्गुली ॥ ८४ ॥

कबरी किरि गुन्धित कुसुम करम्बित
 जमुण फेण पावन्न जग ।
 उतमंगि किरि अम्बरि आधोअधि
 माँग समारि कुमारमग ॥ ८५ ॥

८२ । S दुजु (for बिजुँ), JU धूपणे लीधे, MS लीधै, मुकता, BKMNPSU अग, J कारण, K करण मदनानां, B वाउरि, K वागुर, S वावरि .

८३ । J बाजोटा, P बाजवटा, N आद बइठी, (N)P कुँवरि, JU कुंवरि, S कुँवरि, BKNU शृंगार, JMP सिंगार, JB अेनै, J इतरइ, K तितरइ, BJKPSU अेक, N हेक, K सषी (for आली), MS आई, J आणण, S आगै, BPS आदरिस, M आदिरस .

८४ । JKMSU कंठ, KMNS पोति कपोति, KNP क, JKU कचां, N किजुँ, B लीलकंठ, MS कालिंदी, S सान्ही, KNS भाग, BKNS करि, P किर, JU औ (for किरि), KNPS संघधर, JU अेकिणि, K अेकण, JKPU, आंगुली .

८५ । BKMN करि, JSU कर, MP गुंथति, U गुंफित, BJMNS कुसम, MS कबवति, B(K) जमन, M जमण, N जसुन, K फेण, KU पावन,

अणियाला नयण बाण अणियाला
 सजि कुण्डल खुरसाण सिरि ।
 वली वाढ दे सिली सिली वरि
 काजल जल वालियौ किरि ॥ ८६ ॥

कमनीय करे कूँकूँ चौ निज करि
 कलंक धूम काटे बे काट ।
 सम्प्रति कियौ आप मुख स्यामा
 नेत्र तिलक हर तिलक निलाट ॥ ८७ ॥

मुख सिख संधि तिलक रतनमै मण्डित
 गयौ जु छँतौ पूठि गलि ।
 आयै क्रिसनि मांगि मगि आयौ
 भाग कि जाणे भालियलि ॥ ८८ ॥

जूंसहरी भूह नयण म्निग जूता
 विसहर रासि कि अलक वक्र ।

MNP जमि, (B)PSU उतमंग, JS उतमंग, KN उतमंग, KNSU करि, P करद, JKNU खंवर, JPSU आधोअध, M संवारि, S सुवारि, J(P) कुंवारि, N कुमारिमगि, U कुंवारिमग .

८६ । J आणीयाले, J नैण, P नयन, S बाण नदण, J सुज, S सज, M सजि, JU परसाण, JN सरि, S सर, BJNPSU वले, U वाढि, N सिरि (for 1st सिली), KN वर, KS किर .

८७ । (B)J कड (for चौ), JU कामिणि (for निज करि), JKU बे काटे, N काटि, BPS संप्रत, BJU कीथा, J सुह, U सुधि, S सामा, BN निलाटि, J ललाट, S लिलाट .

८८ । B सिधि, P ची संधि (तिलक), M ज, BS हंतौ, K अपूठ, BM छल, JK छसन, U छसनि, (N)P किसनि, BJNS मांग. P मग, K भागि कर, BJ भालियल, S भालिहल .

वाली किरि वाँकिया विराजै
चन्द्र रथी ताड़ङ्ग चक्र ॥ ८९ ॥

इभ कुँभ अन्धारी कुच सु कच्चुकी
कवच सम्भु काम कि कलह ।
मनु हरि आगमि मण्डे मण्डप
बन्ध्या दीध कि बारिगह ॥ ९० ॥

हरिणाखी कण्ठ अंतरीख हूँती
बिम्ब रूप प्रगटी बहिरि ।
कल मोतियाँ सुसरि हरि कीरति
कण्ठसरी सरसती किरि ॥ ९१ ॥

बाजूबँध बन्धे गोर बाऊ बिऊँ
स्याम पाट सोहन्त सिरी ।
मणिमै हीँ डि हीँ डलै मणिधर
किरि साखा सिरीखण्ड की ॥ ९२ ॥

८९ । B जोसहरी, K जूसरी, S जूसरीया, K नवन, ALL खग, B विषधरि, MNS विषधर, B सु (for कि), K क, PU अलिक, J वक, KN करि, PS किर. N विराजित, BJKMNSU चंद, B ताटक, N चाटक, S ताटक, J चक .

९० । S स, JU कुंचकी, KNPU शंभु, B संभि, M संभ, PU कामि, BPSU क, J कलहि, BJKS मन, BKS आगै (for आगमि), N आगलि (ditto), U आगम, J मंडीअ, NU मंडीयल, B मंडप मंडे, S मंडीया मंडे, J वारगहि, U वारगह .

९१ । B हरिवाही, BJK कंठ अंतरिष, M ° रिष, N अंतरित, KN बहिर, MPSU बहिरि, N कंठसिरी, BS किर, N कर, M करि .

९२ । B बांधे, J बंधी, K बंधि, MN बंधै, U बंधीया, JKMNPU बाह, S बाहे, MU बे, J बेउली (sic for बिऊँ), P ग्राम, J सोहंति, K सोभंत, BJMNPU श्री, K न की (! for सिरी), KNP मणिमय, BJKMS हीँड, J(K)N(S)U हीँडोलद, M हीँडुलै, P हीँडिलद, BNP किर, ALL श्रीबंड, N करि (for की).

गजरा नवग्रही प्रौंचिया प्रौंचे
 वले वलै विधि विधि वलित ।
 हसत नखिन्न वेधियौ ह्मिकरि
 अरध कमल अलि आवरित ॥ ६३ ॥

आरोपित हार घणौ थियौ अंतर
 ऊरुस्थल कुम्भस्थल आज ।
 सु जु मोती लहि न लहै सोभा
 रज तिणि सिरि नाँखै गजराज ॥ ६४ ॥

घरिया सु उतारे नव तनु धारे
 कवि तै वाखाणण किमत्र ।
 भूखण पुहप पयोहर फल भति
 वेलि गात्र तौ पत्र वसत्र ॥ ६५ ॥

स्यामा कटि कटिमेखला समरपित
 क्रिसा अङ्ग मापित करल ।
 भावीसूचक थिया कि भेला
 सिङ्हरासि ग्रहगण सकल ॥ ६६ ॥

- ६३। J(K)U नवग्रहे प्रुंचीया प्रुंचे, M प्रउंचीया प्रउचं, KNPS वलय, S विध, MS वलती, BM हस, B निधिच, KMNPU नखच, S नषत, BP वेधायउ, N वेदीयउ, BU कि ह्मिकर, J किमकिहिकर (!), KNS ह्मिकर, P ° किर, S कुबल, B आविरत, N आवरति, S आवरत .
- ६४। BS आरोपत, BKNP थयउ, B उरुस्थलि, KNP उरुस्थल, JMU उरुसखल, S उरुहसयल, B कुंभस्थलि, S कुंभायल, B जि, JKNS ज BK तिण, S रज सर तण, BM सिर .
- ६५। NS स, BK नौ, M नउ, BKMNSU तन, MNP तिणि (for तै), BS किमत, M किमति, P किमिच, JKMPUS पयोधर, N भंति, K ताई (for तौ), P खो (ditto), S नै (ditto), U तु (ditto). M वसत, M inverts the order of st. ६५ and ६६ .
- ६६। PU स्यामा, N समापित, PU समपित, BKM कसा, JU कसा, U अंगि, M °सूचकि, MS थया, JKU ऋषा (for थिया), JK [कि], P सउ, S सहि (for कि), KPU सिंहरासि, J गणपह, K ग्रहणा .

चरणे चामीकर तथा चंद्राणणि

सजि नूपुर घूघरा सजि ।

पीला भमर किया पहराइत

कमल तथा मकरन्द कजि ॥ ९७ ॥

दधि वीणि लियौ जाइ वणतौ दीठौ

साखियात गुणमै ससत ।

नासा अग्रि मुताहल निहसति

भजति कि सुक मुखि भागवत ॥ ९८ ॥

मकरन्द तँबोल कोकनद मुख मभि

दन्त किञ्जलक दुति दीपन्ति ।

करि इक बोड़ौ वले वाम करि

कीर सु तसु जाती क्रीड़न्ति ॥ ९९ ॥

सिगागार करे मन कीधौ स्यामा

देवि तथा देहरा दिसि ।

होडि छण्डि चरणे लागा हँस

मोती लगि पाणची मिसि ॥ १०० ॥

९७ । B(M) चंदाणणि, S चंद्रानन, KM सभि, B नूपुरि, J पीली, JK पहिराइत, U पहिराइति. M कंवल, S कुवल तणै .

९८ । KPU बीण, JU ताइ (for जाइ), N साषियाचि गुणमय, BK सुसत. BJNS मोताहल, JS निहसत, JNS भजत, BKPSU सुष, B भागवति, M inserts here st. १०१ .

९९ । N कोकनदि, S मधि, BM कंजुलिक, K कजलकि, N किंजलकि, P किंजलक, BKNU द्युति, BMS श्चेक, JN चिक, P इकु, K बीजौ, U बीडुं, K कीरति (for कीर सु), B कि (for सु), BJ तस, S तन (for तसु), K कपरि (for जाती) .

१०० । M संगार, P सिंगार, K कीध मन, M कीधौ, P श्यामा, KNP देवी, J देव, M देहरा, JKU होड, PSU हांडि, N मोत्यां, JS मोताहल (for मोती लगि), KNPS पानची .

अन्तर नीलम्बर अबल आभरणा

अङ्गि अङ्गि नग नग उदित ।

जाणो सदनि सदनि सञ्जोई

मदन दीपमाला मुदित ॥ १०१ ॥

किहि करगि कुमकमौ कुङ्कुम किहि करि

किहि करि कुसुम कपूर करि ।

किहि करि पान अरगजौ किहि करि

धोति सखी किहि करगि धरि ॥ १०२ ॥

चकडोल लगै इणि भाँति सुँ चाली

मति तै वाखाणण न मूँ ।

सखी समूह माहि इम स्यामा

सील आवरित लाज सुँ ॥ १०३ ॥

आइस्यै जाइ साथि सु चढि चढि आया

तुरी लाग ले ताकि तिम ।

सिलह माहि गरकाव सँपेखी

जोध मुकुर प्रतिबिम्ब जिम ॥ १०४ ॥

१०१ । BKM अंतरि, JU कपरि, K नीलांबर, J नीलंबरि, M अबला, उदति, N मुदिन मुदिन, J संजाई, K संजोखे, P संजोईत, P सदनि सदनि जाणे संजोई, B मुदिति, M मुदति.

१०२ । KN कहि, M किह, K कर, BJPSU किही करि, BK कुमकुमौ, MPU कमकमउ, JK(M)U किहि करि कुङ्कुम, KN कहि, M किह, BJ किही, BKM धूप, JU धोत, N परिमल धोत, N करग, B धर.

१०३ । (B)K(M)P चडडोल, J चुंडोल, M इण, J इही, K इह (for इणि), KNPU मांछि, M तै (for इम), BP सामा, B आवरित, K आवरितु.

१०४ । BPU आविखद, J आवखद, N आवासदं, M आवसी साथी, N सु साथि, U साथ, P धो, BJ चढि चढि, N संजि चढि, लागि केई, BKP ताक, BKMNPU मांछि, BU संपेखीद, J संपेखीद, K मुपेचे, M संपेचे, N संपेची, J मुकुर, MU मुकुर.

पदमणि रखपाल पाइदल पाइक

हिलवलिा हलिया हसति ।

गमे गमे मद गुड़ित गुड़न्ता

गात्र गिरोवर नाग गति ॥ १०५ ॥

अस वेगि वहे रथ वहे अन्तरिख

चालिया चंद्राणणि मग चाहि ।

किरि वैकुण्ठ अजोध्यावासी

मञ्जण करि सरयू नदि माहि ॥ १०६ ॥

पारस प्रासाद सेन सम्पेखे

जाणि मयङ्क कि जलहरी ।

मेरु पाखती नखित्रमाला

भ्रूमाला सङ्गरि धरी ॥ १०७ ॥

देवालै पैसि अम्बिका दरसे

घणै भावि हिति प्रीति घणी ।

हाथे पूजि कियौ हाथा लागि

मन वञ्चित फल रुकमणी ॥ १०८ ॥

१०५ । BJNPU पदमणि, K ° मिष, J रिवपाल, P रववाल, BKMN हलवलिा, J हिलवलीवा, BM हिलिया, KN चालिया, BKMN मलित (for गुड़ित), K गिरोवरि, P गिरोवर ।

१०६ । BMN अशि, JKNPU वेम, JU अंतरित, NP अंतरीप, (J)U अदिया (for चालिया), BPS चंद्राणणि, M चंद्राडिनि, KU चंद्राण, NP मगि, K करि, NP किर, ALL except M अजोध्या°, BJKMU मंजन, P मंजणि, BMU करे, K करद, B धिरो, KM सरो (for सरयू), B दधि, P नद, BKU मांछि ।

१०७ । N प्रासादे, संघेपद, U संपूरे (for सम्पेखे), BJKM जाणे, N मयंक कि जाणे जलहरी, BJM मेरु, BU पाखती, JKMN नखत्र°, U नखत्र घी माला, BM भ्रू°, K द्र°, JKMN संकर ।

१०८ । J देवाल, KP देवालथ, N परसे (for दरसे), M घणो (for °णै), BKNP हित, J हति, BM पूजे, KN पूज, BKMNU हाथ, BJKMU लम, BPU रवमणी, KN रक ।

आकरसण वसीकरण उनमादक

परठि द्रविण सोखण सर पञ्च ।

चितवणि हसणि लसणि गति संकुचणि

सुन्दरि द्वारि देऊरा सञ्च ॥ १०६ ॥

मनपङ्गु थियौ सऊ सेन मूरकित

तह नह रही सम्पेखतै ।

किरि नीपायौ तदि निकुटीचे

मठ पूतली पाखाणामै ॥ ११० ॥

आयौ अस खेड़ि अरि सेन अंतरै

प्रियमी गति आकास पथ ।

त्रिभुवननाथ तगौ वेला तिणि

रव सम्भली कि दीठ रथ ॥ १११ ॥

बलिबँधि समरथि रथि ले बैसारी

स्यामा कर साहे सुकरि ।

१०६। BJK आकरण, NPU आकरण, J(M) उदमादिक, N उनमादिक परिठि, J चितविण, N हसणि, NPU मन (for गति), U तणि (ditto), JU संकुचिणि, KU सुंदर, NP दुवारि, U द्वार, JKNU देहरा .

११०। BKM मनपंग, J पुंग, U मनुपंग, BJMU यथा, K रूषा, M सच्चि, J सेन सऊ, P तनु (for तह) नऊ, K कही (for रही), BM संपेखतै, J(U) संपेखति, J किरि, KNP किरि, J नीपायु, P नीपाई, BM तदे, K घेत (for तदि), N तदिचि, P तदही, BP निकुटी, J नीकुटीजे, K निकुटीचे, NM निकुटी, U निकुटिचे .

१११। BJKM अरि, B षड़ि, JP षड़े, N षेड़, BK मंडल (for सेन), J मंडलि, U सेण, BJ अंतरि, K अंतर, N अंतरिद, B प्रथमी, J प्रथम, K प्रथवी, N प्रथिमी, PU प्रथिमी, BK गति कि, U गति किना, JP पथि, M पंथ, त्रिभुवन°, K तिण, U(M) तद, N रवि, J संभली क दीठ .

वाहरि रे वाहरि कोइ छै वर
हरि हरिणाखी जाइ हरि ॥ ११२ ॥

सम्भलत धवल सर साऊलि सम्भलि
आलूदा ठाकुर अलल ।
पिँड बऊरूप कि भेख पालटे
केसरिया ठाहे क्रिगल ॥ ११३ ॥

लारोवरि अस चित्राम कि लिखिया
नह खरता नर वरै नर ।
माँखण चोरी न ऊवै माहव
महियारी न ऊवै महर ॥ ११४ ॥

ऊपड़ी रजी मभि अरक अह्वौ
वातचक्र सिरि पत्र वसन्ति ।
निवै सहस नीसाण न सुखिजै
वरहासाँ नासाँ वाजन्ति ॥ ११५ ॥

११२। (J)MNPU बलिबंध. B समथि, MPU समथ, JKN समरथ, U रथ, B बंसाणी; U बइसारे, JU श्यामा, P सामा, B करि, J साहि, K साही, ALL वाहर, N हो (for रे), K वीरवर (for वर), N अहइ कोई वर वीर हर (!), BNP हरणाणी. J हिर, B गयो (for जाइ), K ले गयो (ditto).

११३। BK सांभलित, J संभलित, N संभलिइ, BJK धमल, JK(U) सद (for सर), BK सांभलि, N पालठइ, K ठाये, N ठविया, BM कंगल, J क्रंगल, N क्रिगले, U किंगल.

११४। JM लारोवरि, BKM असि, NP आस, B चितराम, BKMN निह, N घुर, B ऊवै, K होवै.

११५। J ऊचंडी, J मधि, P महि (for मभि), NP जेहवण, JU चह, N सिर, J पंत, U पंति, J श्यपीइ, NPU सुषीयइ, JU वरिहासाँ, KNU नासा.

अलगी ही नैड़ी की उन्नमते
 देठालौ ऊँचौ दलाँ दुह ।
 वागाँ डेरवियाँ वाहरूँ
 मारकुँ फेरिया मुह ॥ ११६ ॥

कठठी बे घटा करे कालाहणि
 समुहे आमहो सामुहै ।
 जोगणि आवै आडंग जाणे
 वरसै रत बेपुड़ी वचै ॥ ११७ ॥

हथनालि हवाई कुहकबाण ऊँचि
 होइ वीरहक गैगहण ।
 सिलहँ उपरि लोह लोह सर
 मेह बूँद माहे महण ॥ ११८ ॥

कलकलिया कुन्त किरण कलि ऊकलि
 वरसति विसिख विवरजित वाउ ।

११६ । NP अलगा, JKPU नैड़ी, N नैड़ा, M नयड़ी, NP बीध, B उन्नमते, M उन्नमते, JPU अन्नमते, K उन्नमत, N उन्नमते, J देठालौ, U दीठाल, M [देठा]ली ऊँचा, BK थयो (for ऊँचौ), JNU ऊँच, K दले, BKN दुह, J वागुं, NU वागा, B देवरीये, J देरवीउं, N देवरीया, JU मारगूँचे, K मारगवे, J फेरियां, P फेरिया ।

११७ । JMP घड़ा, BK कठठी करि आणी घटा कालाहणि सामही, JKN(PU) आन्ही, M संसुही, J जोगिण, NPU जोगिणि, BKMN आवी, P बहिषी (for वरसै), K रगत, P रति, J बेपुड़े, U बेपुड़, M वही ।

११८ । N हथनालि, P ०कुबाण, BK होइच, M हीच, N होवद, J गहैगहच, U गहोगहच, J सिलह ऊपरा, BK(M)N सिलह लोह ऊपरि, (M ०रै), JPU सिरि, K मेघ, JU माहीं ।

धड़ि धड़ि धड़कि धार धारूजल
 सिहरि सिहरि समरवै सिलाउ ॥ ११९ ॥

कांपिया उर काइरां असुभकारियौ
 गाजंति नीसाणे गड़ड़ै ।
 ऊजलियां धारां ऊवड़ियौ
 परनाले जल रुहरि पड़ै ॥ १२० ॥

चोटीयाली कूदै चौसठि चाचरि
 ध्रु ढलियै ऊकसै धड़ ।
 अनंत अनै सिसुपाल औभड़ै
 भंड मातौ मांडियौ भंड ॥ १२१ ॥

रिण अङ्गणि तेणि रुहरि रलतलिया
 घणा हाथ हँ पड़ै घणा ।
 ऊंधा पत्र बुदबुद जल आकिति
 तरि चालै जोगणी तणा ॥ १२२ ॥

११९। N कुंति, BM किरणि, JU ऊकलि कलि, K कलिया (for उकलि), B वरसन, JK(M)U वरजित, N वरपित, BKN विशेष, J धड़ धड़ धड़की, BK कलकि (for धड़कि), J सहरि, KN सिहर, M सेहर, BKM संवरवि, J संमरवि, U संमर, BJKM सलाउ .

१२०। BJK कांपिया, BJMNU कायरां, K कायर, BKU गाजंते, J गाजते, N जागते, P गाजिते, J(K) गड़गड़द, N गुड़ुड़द, PU धारा, B औवडीयो, J उवडीयउ, K कपडीयो .

१२१। J चोटीयाल्युं, P चोटीयालीउं, U चउटीयाल्युं, J कूदि, N धड़ि (for ध्रु), BP ढलीये, J ढलीइ, N लीयइ, U पड़ीयइ (for ढलिये), BM सिसुपाल, K सिषं, BU औभड़ं, J ऊभड़ं, M उभड़, BM लागौ (for मातौ), N माते, P मानद, J मंडीयउ .

१२२। BK रण, U रिषि, KN अंगण तेण. M रलतलीयो, N रलथलिया, P रलतलीया तेण रुहरि अंगण रण, B घणै, JMNU घणे, BK हाथि, JNU पड़ै, J उंधे, U जल बुदांबुदा, KM जल बुदबुद, (N)PU आकिति, BM आकिति, MN तिरि, JU चाले, (N)P चाल्या, M चालीया, BJNP(U) जोगिणी .

बेली तदि बलिभद्र बापूकारै
 सत्र साबतौ अजे लगि साथ ।
 वूठै वाह्वियै आ वेली
 हल जीपिस्यै जु वाहिसि हाथ ॥ १२३ ॥

विसरियाँ विसर जस बीज बीजिजै
 खारी हालाहलाँ खलाँह ।
 चूटै कन्ध मूल जड़ चूटै
 हलधर काँ वाहताँ हलाँह ॥ १२४ ॥

घटि घटि घण घाउ घाइ घाइ रत घण
 ऊँच छिञ्च ऊळ्लै अति ।
 पिडि नीपनौ कि खेच प्रवाली
 सिरा हंस नीसरै सति ॥ १२५ ॥

बलदेव महाबल तामु भुजाबलि
 पिडि पहरन्तै नवी परि ।

१२३ । M बलिभद्र तदि बेली, KP बलभद्र, B(J) बलिभद्रि, BJKU बापूकारे, P ०रीया, PU सत्रु, NP साबता, BJU अजी, BM लग, J वाहबीर [आ], U त्यां वेली, J हव (for हल), NP जीपिसद, J ज, K सो (for जु), N जउ, B वाहसें, J(N) वाहसद, KM वाहसी, PU वाहिस्यद .

१२४ । (J)U विसरिया बीज जस बीज बीजिस्यै, P विसरी वार जस बीज बीजिजै, N जस बीजे बीजियां, M बीजिद (for बीजिजै), U परी, N घालाहल, P हालाहल, BJK(M)U घलां, N मुंड (for मूल), K जल बोड़े, J चूटि, M चड़ड़ै (!), U रां (for कां), BJKPU वहतां, JK(M)U हलां .

१२५ । J reads the first line as follows : नीर रगत पलहलीया नीसंक, K घाइ (for घाउ), BJU अंच, N जंची, BM हंइ, JU चंच, K चुंच, K अच पडि, BN पिंड, M नीपनु, U खेच, KM सच (for सति) .

बिजड़ा मुहे वेड़तै बलिभद्रि
सिराँ पुञ्ज कीधा समरि ॥ १२६ ॥

रिण गाहटतै रामि [खलि*] खलाँ रिण
थिर निज चरण सु मेठि थिया ।
फिरि चड़ियै सङ्घार फेरताँ
केकाणाँ पाइ सुगह किया ॥ १२७ ॥

कण अक लिया किया अक कणकण
भर खञ्जे भञ्जियौ भिड़ ।
बलिभद्र खलै खलाँ सिरि बैठी
चारौ पल ग्रीधणी चिड़ ॥ १२८ ॥

सरिखाँ सूँ बलिभद्रि लोह साहियै
वडफरि ऊक्कतै विरुधि ।
भलाभली सति तोजि भञ्जिया
जरासेन सिसुपाल जुधि ॥ १२९ ॥

१२६। JU तास, NU भुजाँ वलि, B पिंड, N पिड़, KNP पहरतइ, JP बिजड़ा, N वडतइ, P वेड़ते, JU वेड़ीया, BJU बल°, ALL °भद्र, BJKN सिरा, J सवरि, M omits this stanza.

१२७। JKNU राम, ALL [खलि], K रण, P रणि (for 2nd रिण), J निय, N निखलण (for निज चरण), BKMPU स, J मेठ, KNP मेठि, KU थया, J फिरि, K फिर, N फर, J सिंघार, KNP संघार, J फेरतइ, K फिरंता, U फेरता, KNP पाय, BM omit this stanza.

१२८। JKU कण लीधा अक (हेक), M कण लीया अक, N हेक, J भार, KN भंजिया, P भंजीउ, N भड़, M भिड़ि. BKNPU बलभद्र, JKU पले (for खलै), M पलं पलं, KMN सिर, N वाढइ (for बैठी), K गटधणी, N गिरिधणी, M चिड़ि, N चडि, J places this stanza between st. १२५ and st. १२९.

१२९। J सुधराँ, U सधराँ (for सरिखाँ), KP बल°, ALL °भद्र, J साहई, K साहीयो, KN वडफरि, M °फर, PU ऊक्कतै, JU विरुद, MNP विरुध, BK भलाभला, KN सत्रु, M सच (for सति), B तोईज, J तोज, K तइज, M तोहीज, N तोहिज, KMN भागा, B जरासंध, KM जरासंध, BK सिषपाल, M ससि°, J जुड .

आडोअडि अकाअक आपडे

वाग्यौ अेम रुकमणी वीर ।

अबला लेइ घणी भुँइ आयौ

आयौ हूँ पग माँडि अहीर ॥ १३० ॥

विलकुलियौ वदनि जेम वाकार्यौ

सङ्गहि धनुख पुणच सर सन्धि ।

क्रिसन रुकम आउध क्केदण कजि

बेलखि अणी मूठि द्रिठ बन्धि ॥ १३१ ॥

रुकमइयौ पेखि तपत आरणि रणि

पेखि रुकमणी जल प्रसन ।

तणु लोहार वाम कर निय तणु

माहवि किउ साँडसी मन ॥ १३२ ॥

सगपण ची सनसि रुकमणी सन्निधि

अणमारिवा तणै आलोजि ।

अे अखियात जु आउधि आउध

सजै रुकम हरि क्केदै सोजि ॥ १३३ ॥

१३० । B आडोअडि, NP आडोअडि, B अकैअक, BP वादयउ, K वागीउ, MNJ(U) वागियौ, K अे, U अेक (for अेम), BJP रुकमणी, NU रुकमिणी, K लीथै, N ऊभउ रदि (for आयौ हूँ) .

१३१ । N विलकुलियद, P °लीउ, BJKNP वदन, BKM वाकारे, (J)U वाकारिउ, P °रीयउ. M नीथ घदि (for सङ्गहि), B पिणह, K पणच, N पिणच, JKU वसन, M वषण, N क्रिसन, JKMNप आयुध, U वसन रुकम क्केदण आयुधि करि, JNP बेलख, MU बेलक, P मूठ, B द्रिठि, J द्रिठ, K ददि, NPU दद .

१३२ । M तपति, ALL आरण, BKN रण, MU रिण, P रणि, JP रुष°, U रुकमिणी, M तणो, P तणउ, U तनु (for 1st तणु), U करि, J तण, M तन (for 2nd तणु), JMU माहव, MU कीयौ .

१३३ । BJKMP सनस, BJKP रुकमणी, NU रुकमिणी, BN सांनिधि, K सांनिधि, M सनधि, KM तणा, N तणउ, JKMU आलोज, N अधि-

निराउध कियौ तदि सोनानामो
 केस उतारि विरूप कियौ ।
 द्विगियै जीवि जु जीव छगिड्यौ
 हरि हरिणाखी पेखि हियौ ॥ १३४ ॥

अनुज अे उचित अग्रज इम आखै
 दुसट सासना भली दई ।
 बहिनि जासु पासै बैसारी
 भलौ काम किउ भला भई ॥ १३५ ॥

सुसमित सुनमित निज वदन सुव्रीडित
 पुँडरीकाख थिया प्रसन ।
 प्रथम अग्रज आअेस पालिवा
 मिरिगाखी राखिवा मन ॥ १३६ ॥

क्रित करण अकरण अन्नथा करणं
 सगले ही थोके ससमत्य ।

याथ, U अषईयात, K जो, B(K)N आवधि आवध, J(N) आवुधि
 आयुध, M समै, JKMU सोज ।

१३४ । BM निरआउध, JN निरआयुध, P निरआवध, K कीध, BKMN
 तद, JPU [तदि], BN सेन (for सोना), JNPU कतारि, JU छिपीद,
 M द्विनीयै, JKMNPU जीव (for जीवि), K जो, BJNPU बाँडियउ,
 B सु हरि, K सो हरि, MN जाणि (for पेखि) ।

१३५ । U अनंत (for अनुज), BK अग्रज ईष कडै अनुज अे अनुचित, U दुइ,
 JU वासना, BKM तास (for भली), JK बहिन, BJK जास, BK
 बैसाखी, (BM)NU कीवउ, K भलौ कीयो म कीयो भलौ भई, BM(N)
 भलौ (for भला) ।

१३६ । K सुसमति, N ससुमिति, U सुसमिति, M सुसजति सुमति, BJ सत्री,
 KP संत्रीडित, MU सुव्रीडति, B(MN) P पुँडरीकाइष, J ° काख, K
 पुँडरीक, U °काख, B थोउ, J थोख, K थया, N थयो, M कीयो
 (for थिया), BP प्रसन, BP आदेस, KMN आदेस, BMN मगनयणी,
 J मगाखंषि, K मगनैषी, P मगानयणी, U मगाषी ।

हलिया जा इलगाया हूँता

हरि सालै सिरि थापे हत्य ॥ १३७ ॥

परदल पिणि जीपि पदमणी परणे

सत्रु सिरि अधिक वावरे सार ।

वहतै कटक माहि वादोवदि

वाघण लागा वधाइहार ॥ १३८ ॥

ग्रह काज भूलि ग्या ग्रहि ग्रहि ग्रहगति

पूछीजै चिन्ता पड़ी ।

मनि अरपण कीधै हरि मारगि

चाहै प्रज ओटे चड़ी ॥ १३९ ॥

देखताँ पथिक उतामला दीठा

भाँखाणा उरि उठी भल ।

१३७ । JKNPU छत, JM सकरण (for सक°), B अनियाई, J मन्यथा, KPU अन्यथा, M अनिया, BKM करण, N कीया अन्यथा (for सन्नया करणं), B सिगिले, J समत्थ, MP समथ, U समरथ, B चालीयो, PU जाइ, BK जिके (for जा), BK लगाया (for इल°), N इलगा, PU अलगाया, JNP साला, J थापी, BKU थापि, B हथि, K हाथि.

१३८ । MU पिण, BKU जीति, (J)PU सपमिणी, N रुकमिणी (for पदमणी), BM read the second line as follows: आणंद जभै हथा अकार, and J as follows: आया ग्रहि आरती जतारि, and K as follows: आणंद रोस थथा अकार, JKM कटक, K माहे, B महा (for माहि), JU तइ वेला (for वादोवदि), JU वधाईयार, U places this stanza between st. १३५ and st. १३६.

१३९ । B पिह, JKNPU गृह, BKU काजि, BKM गा, JN गृहि गृहि, U गृहे गृहे, BK गृहगति गृहि गृहि, BJKU मन, N आपण, P आपण, U अपण, K(P) कीधौ, M कीधा, BKP मारग, K प्रजा, NP ओटइ, N चढी.

नील डाल करि देखि निलाणा

कुससथली वासी कमल ॥ १४० ॥

सुणि आगम नगर सङ्ग साऊजम

रुकमणि किसन वधावण रेस ।

लहरिउँ लियै जाणि लहरीरव

राका दिनि दरसणि राकेस ॥ १४१ ॥

वधाउआँ ग्रिहे ग्रिहे पुरवासी

दलिद्र तणौ दीधौ दलिद्र ।

ऊक्व ऊव्या अखित ऊक्वलिया

हरी द्रौब केसर हलिद्र ॥ १४२ ॥

नर मारगि अक अक मगि नारी

क्रमिया अति ऊक्काह करेउ ।

अङ्कमाल हरि नयर आपिवा

बाहाँ तिकरि पसारी बेउ ॥ १४३ ॥

१४० । B देखे, KMP देखेता, N देखंतां, N पंचक, BKM पथि पथिक, B उतावलि, K उतावला, M उतावलो दीठो, JU दूरा पथि पथिक कतामल (°लि) देवे, JKMN उर, BKMNP नीली, J डाह, B तिणि, K तिण (for देखि), ALL नीलाणा, K कुसखल, M कुसखली, N पासदं (sic! for वासी).

१४१ । B आगमि, BKMNP नयर, BN सु सङ्ग, B सकजम, N सङ्गजुम, BJU रुपमिणि, BU कसन, JKNP किसन, M कृष्ण, U वधामण, BPU रेसि, BM लहरी, K लहरि, N लहर, P लहरिउँ, J लीड, N जाणे, KMP दिन, MP दरसण, B राकेसि.

१४२ । M वांघाउ, N वाधाया, BK गृहे गृहां, J गृहा ग्रहे, NPU गृहे गृहे, B पुरवासीयद, MN पुरवासीचे, NP दलिद, K तणै, JU दिसा (for तणौ), BJMP दीहड, U दीधुं, P दलिद, K उत्सव, JM आणंद (for ऊक्व), J ऊड, KU ऊव्या, MN ऊवा, P ऊव्यां, BKNU केसरि, KPU हलिद्र.

१४३ । JKU मारग, P मारगे, N हेक हेक, JKU मग, P मारगि, BP क्रमियां, NP तामु (for अति), N करेद, J अंकमालि, BN नयरि, N आविया, BK तकरि, J तिकरि, P तिकर, JNPU पसारद.

वीजलि दुति दँड मोती अे वरिखा

भालरिअे लागा भङ्गण ।

कृत्रे अकास अेम औक्कायौ

घण आयौ किरि वरण घण ॥ १४४ ॥

मूकुरमै प्रौलि प्रौलिमै मारग

मारग सुरंग अबीरमई ।

पुरि हरि सेन अेम पैसारगौ

नोरोवरि प्रविसन्ति नई ॥ १४५ ॥

धवलहरे धवल दियै जस धवलित

धणि नागर देखे सधण ।

सकिसल सबल सदल सिरि सामल

पुहप बूँद लागी पङ्गण ॥ १४६ ॥

जीपे सिसुपाल जरासिंधु जीपे

आयौ ग्रिहि आरती उतारि ।

देखे मुख वसुदेव देवकी

वार वार वारै पै वारि ॥ १४७ ॥

१४४। BMU वीजुल, J वीजल, K वीजल, U दुति, B डंड, K मोतीयां (for मोती अे), BKN आकास, JPU आकाश, BJKU अवहायउ, M अवि°, U आया, BKMNP करि .

१४५। BKMU मुकर°, BKMN प्रौलि, JU पौलि, JN मारगि, B अबीरमै, K °मव, JMNPU °मइ, M पुर, BKM पदसारो, J पैसारउ, NPU पदसारउ, M नोरोवरि, J प्रविशंत, N पयसंति, P पइसंति, B नै, K नव, JMNPU नइ .

१४६। JM धमल°, B असि, BM धमलित, BJKMU धण, BJM नागरि, J पेषइ, NP पेषे (for देखे), BJKM सुधण, K सकुशल, J सदल सबल, BMN सिर .

१४७। BJ(N) जुधि जीवे, K युधि जीति, U युधि जीपे, P जधि (for जीपे), BKM ससिपाल, BJU जरासंधि, BN [जीपे], K जीते, B आये, JKU आया, BKNU गृहि, J गृह, P गृहे. B उचारि, J आरइ, NPU उवारइ, B पीयै (sic! for पै), N पय .

विधि सहित वधावे वाजिच वावे
 भिन भिन अभिन वाणि मुखि भाखि ।
 करै भगति राजान क्रिसन ची
 राजरमणि रुकमणि ग्रिह्छि राखि ॥ १४८ ॥

दैवग्य तेड़ि वसुदेव देवकी
 पहिलौ ई पूछै प्रसन ।
 दियो लगन जोतिख ग्रंथ देखे
 कदि परगौ रुकमणि क्रिसन ॥ १४९ ॥

वेदोगत धरम विचारि वेदविद
 कम्पित चित लागा कहण ।
 हेकणि सुची सरिस किम होवै
 पुनह पुनह पाणिगरहण ॥ १५० ॥

निरखे ततकाल त्रिकाल निदरसी
 करि निरगौ लागा कहण ।

१४८। B सहिति, N वधावर, M वाये, N वावद, KPU भिन्न, N भिष, K अभिनव, NP [अभिन], K [वाणि], NP वाणि वणि, KMNU सुष, B छसण, JK छसन, MU छण, N छस, M की (for ची), B वषिमिषि, J वषमणि, U रुकमिण, BP गृह्छि, J गृह्छ, KNU गृह्छ, M ग्रिह्छ ।

१४९। BK दैवगति, J दैवगन, M दैवगिण, N देवांगणि, PU दैवन्न, U पहिलुं, JU [ई], M ही, J पूछइ अ, P पूछी, BKU कीधउ अ, M द्यो, U ज्योतिष, N देखइ, BM कइ, JPU करं (for कदि), BP वषमणी, J वषमणि, KN रुकमणी, U रुकमिण, BKU छसन, NP क्रिसन ।

१५०। KN वेदोगति, M वेदोक्त, J धर्म, JKNP विचार, BMN वेदवंत, JP वेदचित, K वेदवित, J हेकिणि, M अकणि, K पुची, N चीय, P ही ची (for सुची), K सरस, N सरिसउ, P वं (for किम), JKNP पुनः पुनः, ALL पाणिग्रहण ।

सगले दोख विवरजित साह्यौ
हूँतौ जई ऊँतौ हरण ॥ १५१ ॥

वसुदेव देवकी सँ ब्राह्मणे
कही परसपर अम कहि ।
ऊँतौ हरणि हथलेवौ हूँतौ
सेस संस्कार ऊँ सच्चि ॥ १५२ ॥

विप्र मूरति वेद रतनमै वेदी
वंस आद्र अरजुनमै वेह ।
अरणी अग्नि अगारमै इन्धण
आऊति घ्नित घणसार अक्केह ॥ १५३ ॥

पक्खिम दिसि पूठि पूरब मुख परठित
परठित ऊपरि आतपत्र ।
मधुपरिकादि संस्कार मण्डित
त्री वर बे बैसाणि तत्र ॥ १५४ ॥

१५१ । M निदरसे, N किरि, BK कवि (for करि), JNPU निरणय, K वितरण (!), BK करण (for कहण), N सिगले, B दोषि, JU जदि, M जै, JP हूँ, M ऊँवो .

१५२ । N प्रतदं (for सँ), B कहे, K कहि, N कहीउ, P कहीयउ, U कही कह (for कही), N परस्यर, J हूँ, KP हूँयउ, M ऊँते (for ऊँतौ), JMU हरण, JP हूँ, M ऊँवो, BJMU सेष, K शेष, K संस्कार, M सहसकार, (B)N करउ (for ऊँ), P कउ (ditto), J(M)U ऊँवद (ditto), K हिवद (ditto).

१५३ । NPU रतनमय, BJK वांस, NU वंश, U आद्रं, B अरिजणमै, M अरजनमै, N अरजुनमय, P अरजनमय बेहि, U अनल (for अग्नि), B घृति, J घ्नत, KNPU घृत, JKNU घनसार .

१५४ । B पक्खिमि, J पक्खिम, M दिस, U दिशि, KU पूठ, JMP पठ परठित, N पठ थपि (for 2nd परठित), M अतपत्र, BKM मधुपरं, NPU मधुपर्कादि, BJNPU सहसकार, N मंडे, P मंडे, BK [बै], J बैसारि, K(N) बैसाणीया .

आरोपित आंखि सङ्ग हरि आननि
 गरभि उदधि ससि मङ्गे ग्रहीत ।
 चाहै मुख अङ्गणि ओटे चढि
 गावै मुखि मङ्गल करि गीत ॥ १५५ ॥

आगलै त्रिया प्री चौथै आरंभि
 फेरा त्रिगिह इगि भाँति फिरि ।
 कर साङ्गुसट ग्रहण कर सूँ करि
 करी कमल चम्पियौ किरि ॥ १५६ ॥

पधरावि त्रिया वामै प्रभणावे
 वाच परसपर जथा विधि ।
 लाधी वेला माँगी लाधी
 निगम पाठके नवै निधि ॥ १५७ ॥

दूलह ऊइ आगै पाकै दुलहगि
 दीन्हा क्रम सूणहर दिसि ।
 कूँडि चौरी हथलेवै कूँटै
 मन बन्धे अञ्चला मिसि ॥ १५८ ॥

१५५ । M आरोपति, J अंघि, BK आणण, JMU आनन, BJKMU गरभ, NPU मङ्ग, BJKNPU गृहीत, J चाहि शुष, M सुष (for मुख), B(M) आंगणै, J अंगण, K आंगण, N अंगणद, P आंगणि, (B)KNP ओटां, J उंटे चढि, U सुष, PU किरि ।

१५६ । BKN आगलि, J आगिली, U आगद, BKU प्रिया (for त्रिया), JN प्रिय, U ची (for प्री), K चौथो आरंभ, U चौथि आरंभी, J त्रिण्ह, N त्रिण्हद, J इण, U फिरद, BK संगुष्ट, JNU सांगुष्ट, B सेां, BK कर (for करि), N(P) कमल करी, U चंपतड; N करि ।

१५७ । BJK पधरावी, JKMU ची, P प्रभणावी, N पधरावद (for प्रभ°), KU परसपर, BKPU यथा, J यक (for जथा), NP मांगे लीधी, BKNU नवे ।

१५८ । J आगद ऊइ पाकं, M आगै ऊवा वंसै, K सांगहर, J दिसा, U दिसी, K कूँडि, M चंबरी, KM(N)U हथलेवै कूँटै, P हथलेवा कूँटी, B वांधे, M वाधा, N बंधद, MN अंचलां, J मिसा ।

आगै जाइ आलि केलिग्रिह अन्तरि
 करि अङ्गण मारजण करेण ।
 सेज वियाजि खीर सागर सजि
 फूल वियाजि सजे तसु फेण ॥ १५६ ॥

आभा चित्र रचित तेणि रंगि अनि अनि
 मणि दीपक करि सूध मणि ।
 माँडि रहे चन्द्रवा तगै मिसि
 फण सहसे ई सहसफणि ॥ १६० ॥

मँदिरन्तरि किया खिणन्तरि मिलिवा
 विचित्रे सखिअे समाव्रित ।
 कीधै तिणि वीवाह संसक्रित
 करण सुतण रति संसक्रित ॥ १६१ ॥

सङ्कुडित समसमा सन्ध्या समयै
 रति वञ्छति रुकमणि रमणि ।
 पथिक वधू द्रिठि पङ्क पङ्कियाँ
 कमल पत्र सूरिज किरणि ॥ १६२ ॥

- १५६। U आगलि, B °गृह, JKNU °गृह, B अंगणि, KP मारजन, B सेक, ALL वियाज, U सभि, J श्रुजि (for सजि), KM सभे, K तस .
- १६०। KNP वेण, BJK रंग, N गिणि (for करि), BJMU मण, N मँडि, B चंद्रवा, M चांद्रवा, U फणि, BM ही, BJKM °फण .
- १६१। B मँदिर अंतरि, J मँदिरांतरि, (M)N मँदिरअंतर, M चिअंतरि, N अणंतर, BMU मिलावा, KNPU समाहत, M कीधो, NP कीधा, B तणि, K तिण, N जिण, (J)NPU संसकृत, K संस्कृत, M सहसक्रित, B सुतिणि, K सुतिण, M सुतनि, NP सुतणु .
- १६२। N(P) संकुचित, J संभवा, JNPU समयै, BKMNU वंछित, J वंछर, P वंछति, BJU वधमणि, ALL रमण, J द्रिठि, KNPU द्रिठि, M दीठी, KN पंथिया, BJKNPU किरण .

पति अति आतुर त्रिया मुख पेखण
 निसा तणौ मुख दीठ निठ ।
 चन्द्र किरण कुलटा सुनिसाचर
 द्रवड़ित अभिसारिका द्विठ ॥ १६३ ॥

अनि पंखि बन्धे चक्रवाक असन्धे
 निसि सन्धे इम अहो निसि ।
 कामणि कामि तणी कामागनि
 मन लाया दीपकाँ मिसि ॥ १६४ ॥

ऊभी सज्ज सखिअे प्रसंसिता अति
 कितारथी प्री मिलण कित ।
 अटति सेज द्वार वीचि आऊटि
 सुति दे हरि घरि समाखित ॥ १६५ ॥

हँसागति तणौ आतुर थ्या हरि सँ
 वाधाऊआ जेही वहे ।
 सँधावासि अनै नेउर सदि
 क्रमि आगै आगमन कहे ॥ १६६ ॥

१६३ । B दंपति (for पति), BM चीय, P ची, ALL सुष (for मुख), BPU देषण (for पे°), K दीठो, B निठि. BKN चंद, B किरणि, J इवड क, M द्रवडति, U द्विविड कि, KN दठि, P दठ .

१६४ । B इन, NU अन्, BJMU पंघ, (B)JNPU बंधइ, B चक्रवाक, (B)JNPU असंधइ, B नेसि, KM नेसे, JNP संधइ, B संधि, JM [इम], K कामिण, MNPU कामिणि, ALL कामियाँ (for कामि), BJKM तणा, M कामागनि, N °गणि, BPU लीया, P दीपका .

१६५ । BM सच्च, JK सच्चि, KN अत, J इति, JU छतारथा, M छतारथ, BJM प्रिय, K प्रीय, U प्रिय, BMNPU हत, JK हता, B अटत, M अडित, BU द्वारि, M द्वारे, ALL विचि, BM आहठि, ALL शुति, J हरि घरि दे, BNPU समाखित, J °त्रिता, K °दता, M °श्रुति .

१६६ । BKM हँसागथ, KM तणा, KMU थया, NP थीया, B सौं, N वाधाऊ आगे ही, B जही, KM जिही, J जीही, K वहेक, P वहे बहस, K

अवलम्बि सखी कर पगि पगि ऊभी
 रहती मद वहती रमणि ।
 लाज लोह लङ्गरे लगाये
 गै जिम आणी गैगमणि ॥ १६७ ॥

देहली धसति हरि जेहड़ि दीठी
 आणंद को ऊपनौ उमाप ।
 तिणि आप ही करायौ आदर
 ऊभा करि रोमांसू आप ॥ १६८ ॥

विहि मिली घड़ी जाइ घणूँ वाँकता
 घण दीहा अन्तरै घरि ।
 अङ्गमाल आपे हरि आपणि
 पधरावी त्री सेज परि ॥ १६९ ॥

अति प्रेरित रूपि आँखियाँ अत्रिपत
 माहव जदिअपि त्रिपत मन ।
 वार वार तिम करै विलोकन
 घण मुख जेही रङ्ग धन ॥ १७० ॥

सौंधावास, N संधा°, JKMNPU °वास, BJP नूपुर, JMNPU सद,
 BJMNP क्रम, N आगलि, K आगमि आगम कहिउ, BJM आगम,
 N कचइ .

१६७ । B अंबिलंब, K अंबिलंबित, P अंबिलंबि, U आलंबि, BM करि, B
 मदि, J वहता, लांगरे, B लगायै, JU लगावे, KNPU गय, J अ्यउं,
 BKNPU गयगमणि .

१६८ । JKM धसत, BU जेहरि, J जेहनि, P आनंद, K कोइं, B कोइंज
 ययौ, N कोइं ययउ, P को जु ययउ, J को जु हउ, BKMN अमाप,
 K तिण ही, MU तिण, NP आपे, K [ही], P ह, J कराया ऊजम,
 J किरि, B रामांसैं, KM रोमांच .

१६९ । BM वहि, JU वह, P मिलण JU घड़ी मिली, KN वाँकतां, BK
 घणा, JU घणां दीचां, KM दीह, U आंतरे, BJK आपण, J सेजु .

१७० । MP प्रेरति, JKMNPU रूप, K आँषि जो, B अत्रिपित, N अतिपति,
 B जदिपि, JKNPU ययपि, M जयपि, BNP त्रिपित, KM त्रिपति

आजाति जाति पट घूँघट अन्तरि
 मेलण अक करण अमली ।
 मन दम्पती कटाक्कि दूति मै
 निय मन सूत्र कटाक्कि नली ॥ १७१ ॥

वर नारि नेत्र निज वदन विलासा
 जाणियौ अंतहकरण जई ।
 हसि हसि भूहे हेक हेक ऊइ
 ग्रिह बाहिरि सहचरी गई ॥ १७२ ॥

अकन्ति उचित क्रीड़ा चौ आरंभ
 दीठौ सु न किहि देवि दुजि ।
 अदिठ असुत किम कहणौ आवै
 सुख ते जाणणहार सुजि ॥ १७३ ॥

पति पवनि प्रारथित त्री तत्र निपतति
 सुरत अन्ति केहवी सिरी ।

P तिउं (for तिम), B विलोकण, NP धणि, K जेहो, N जेहा, P जेहां, U जोहा, K घण (for धन) .

१७१ । JK(M)NPU आजाति याति, K अंतर, (B)NP मिलिअे, K मेलै (for मेलण), K अमिली, BJK दंपति, J कटाधि, KMNPU कटाच, JN दूत, B मनि सूत, N inverts the order of st. १७१ and st. १७२ .

१७२ । BJK विलासी, M विलासित, JN अंतकरण, J(NP)U भूहां, K भूँह, B होय, J होइ, JKNU गृह, BJP बाहिरि, KMN बाहिर .

१७३ । JU अकंत, (K)M अकांति, N दीठै, PU दीठ, J किही, P कहि, K किं, B क्यों (for किहि), JKMNPU देव, JPU दुज, BN अदीठ, M अद्रिह, BKPU असुत, (M)N असुति, M कहणी, U जाणद जाणणहार, JP तद, M तै, JKNU सुज .

गजेन्द्र क्रीडतां सु व्याकुलगति
नीरासयै परि कमलिनी ॥ १७४ ॥

कीधै मधि माणिक हीरा कुन्दण
मिलिया कारीगर मयण ।
स्यामा तणै लिलाटि सोहिया
कुङ्कुम बिन्दु प्रसेद कण ॥ १७५ ॥

त्री वदनि पोतता चिति व्याकुलता
हियै भ्रगध्रगी खेद ऊह ।
धरि चखु लाज पगे नेउर धुनि
करे निवारण कण्ठ कुह ॥ १७६ ॥

तिणि तालि सखी गलि स्यामा तेही
मिली भमर वाराजु महि ।
वलि ऊभी थई घणा घाति वल
लता केलि अविलम्ब लहि ॥ १७७ ॥

१७४ । BKNPU पवन, JM पवण, BK पारथित, M पारथति, BN चीथ, M तत, BJN निपतित, JKU अंत, J केवही, BJMNPU औ, K वनी (for सिरो), M गजिंद्र, BM क्रीडता, JNPU क्रीडित, BKM [सु], JNPU स, NPU विद्याकुल?, BK कंवि गलित, J कि विगलित, M किर गलित (for स व्याकुलगति), BJKM नीरासद, NP(U) नीरासय, J कमलिणी .

१७५ । M कीधो, N मणि (for मधि), (K)P मिलियउ, M मिलिये, BJ सामा, N तणउ, J ललाट, KMP लिलाट, N निलाट, U ललाटि, N सोहद, J कुङ्कु, BK कुंकु बिंद .

१७६ । ALL वदन, JKNPU चित, M चिंत, JK व्याकुलिता, J हीर, KNPU हीयद, K भ्रगध्रगी, M भ्रगध्रगी, JU ह्रय, K ऊह, M ऊव (for ऊह), M धर चधि, JU चध, M कंठि कऊव, B omits this stanza. M places it after st. १७७ .

१७७ । K तिण, KNU ताल, B सामा, M भवर, BK भाराज, MP भाराजु, U थो, K घणौ, J घाल (for घाति), N घाति घणा वलि, JMNP अवलंब, KU अवलंबि .

पुनरपि पधरावी कन्है प्राणपति
सहित लाज भै प्रीति सा ।

मुगत केस तूटी मुगतावलि
कस कूटी कुद्र घण्टिका ॥ १७८ ॥

सुखि लाधै केलि स्यामि स्यामा संगि
सखिअे मनरखिअे सँघट ।
चौकि चौकि ऊपरि चित्रसाली
ऊइ रहियौ कहकहाहट ॥ १७९ ॥

राता तत चिन्ता रत चिन्ता रत
गिरि कन्दरि घरि बिनै गण ।
निद्रावसि जग अेऊ महानिसि
जामिअे कामिअे जागरण ॥ १८० ॥

लिखमीवर हरखि निगरभर लागी
आयु रयणि त्रूटन्ति इम ।
क्रीड़ाप्रिय पोकारि किरीटी
जीवितप्रिय घड़ियाल जिम ॥ १८१ ॥

१७८। NP पधरावे, BKMNPV भय, J भयइ, M प्रीत, J स्या, K सका (for सा), JK मुगति, BJKP तूटी, U कूटी (for तूटी), K कर (for कस), P तूटी (for कूटी), BK कुद्र, P बिद्र.

१७९। ALL सुष, M लाधी, BJK स्याम (for °मि), NP सामि, B चुंक चुंक, J चुक चौक, K चौक चौक. U चुंक चौंक. B होय .

१८०। BNP(M) राता तति चिन्ता रति राता, U राता तत भर चिन्ता रत राता, K कंदर घर, J बिऊ, NPU बिनै, N गिण, K घष (for गण), BJP °वस, K जगि, N अेइ, J ऊवि (for अेऊ), B थियौ (ditto), KM थयौ (ditto).

१८१। NP लषमी°, U लषिमी°, JK हरष, BM निगरभरि, BJK(M) षाल, KMU रयण, BK त्रूटंति, J त्रूंटत, M तुडती, BJK °प्री, BJKMN पोकार, BM जीवत°, JK °प्री, P घड़ियालि .

गत प्रभा थियौ ससि रयणि गलन्ती
 वर मन्दा सति वदन वरि ।
 दीपक परजलतौ इ न दीपै
 नासफरिम सूरतनि नरि ॥ १८२ ॥
 मेली तदि साधि सुरमण कोक मनि
 रमण कोक मनि साधि रची ।
 फूले छण्डी वास प्रफूले
 ग्रहणे सीतलता इ ग्रही ॥ १८३ ॥
 धुनि ऊठि अनाहत सङ्ग भेरि धुनि
 अरुणोद थियौ जोग अभ्यास ।
 माया पटल निसामै मञ्जे
 प्राणायामे जोति प्रकास ॥ १८४ ॥
 सञ्जोगणि चीर रई कैरव खी
 घर हट ताल भमर गोघोख ।
 दिणयरि ऊगि अतलाँ दोधा
 मोखियाँ बन्ध बन्धियाँ मोख ॥ १८५ ॥

१८२ । JK प्रभात, N प्रभाति, JK(M)N थयउ, KN शशि, JKM रबण, BNP मांदां, K सती, BNPU सद्, JK वर, K तोइ (for इ), KM नासफरम, BKM सूरतन, JK नर .

१८३ । BJKN मिली, BK तद, BJKM साध, U साधि, J सुरमणि, K मन, M मधि (for 1st मनि), J मणि (for 2nd मनि), BU साध, JKM साध, J प्रफूलित, BJKMPU [इ] .

१८४ । KN ऊठी, U उठी, M अनाहद, N भेरि संघ, JM भेर, JKMNPU अरुणोदय, K(M)N थयउ, P [थियौ], KN(U) निसामय, K प्राणायामद्, N प्राणियाँ मद्, M प्रणामै, U ज्योति, M परकास .

१८५ । JKU संयोगिणि, BN संजोगिणी, M °गिण, N रची कहि रंभ स (sic), JKMPU श्री, P घरि, J भमर, M भंवर, BP गजघोष, N गयोघोष, BJKNP दिणयर, M दपीयर, J प्रगट (for ऊगि), U अतला, NP अतले, BK(M)N दीधौ .

वाणिजाँ वधू गो वाह् अस्सै विट

चोर चकव विप्र तीरथ वेल ।

सूरि प्रगटि अतलाँ समपिया

मिलियाँ विरह विरहियाँ मेल ॥ १८६ ॥

नदि दीह वधे सर नीर घटे निसि

गाड धरा द्रव हेमगिरि ।

सुतरु ह्वाँह तदि दीघ जगत सिरि

सूर राज किय जगत सिरि ॥ १८७ ॥

आकुल थ्या लोक केवि ऊअ अचरिज

वञ्चित कायाअे विहित ।

सरण हेम दिसि लीधौ सूरिज

सूरिज ही त्रिख आसरित ॥ १८८ ॥

खोखण्ड पङ्क कुमकमौ सलिल सरि

दलि मुगता आहरण दुति ।

जलक्रीड़ा क्रीडन्ति जगतपति

जेठ मासि अेही जुगति ॥ १८९ ॥

१८६ । B(M) वाणिज, KU वाणिज, BN गज, M वह, B असैदे. JU असदे, NP असद, K असित, BMN चकवि, K चकवा, JKM वेलि. ALL सूर, B प्रगटि, K प्रगट, JU प्रकटि, KP अतला, BM समपियो, K समरथौ, N समापियउ, P समर्पिया, JK मेलि .

१८७ । M वधौ. N वधद, घटद, BK द्रवि, BJ सुतर, KNU सुरतव, B तद, BK जगव, P जगति, J सिर, JK राह, BK(M) कीयो, N कीयद, JP जगव, M सिर .

१८८ । KM थया, NP(U) थिया, BK(N) केहवो (for केवि ऊअ). JPU ऊअ. B अचरिज, M तौ अचरिज केहो (for केवि ऊअ अचरिज), M विहिति. B लीयो हेम दिसि, K लीध हेम दिसि, M सूर हेम दिसि लीनो सरणी, JKMPU हष, N विषय, M आसरिति .

१८९ । ALL श्रीषंड, B कुमकुमौ, JKMNU कमकमउ, JMU दल, M मुकता. U मुक्ता, BKM आभरव, J जगव, जेठथे. KM मास, M अेहवी .

मिलि माह तणी माऊटि सूँ मसि व्रन
तपि आसाठ तणी तपन ।

जन नीजनपणि अधिक जाणियौ
मध्यरात्रि प्रति मध्याह्न ॥ १९० ॥

नैरन्ति प्रसरि निरघण गिरि नीभर
धणी भजै धणि पयोधर ।

भोले वाइ किया तरु भङ्कर
लवली दहन कि लू लहर ॥ १९१ ॥

कसतूरी गारि कपूर ईँट करि
नवै विहाणै नवी परि ।

कुसुम कमल दल माल अलङ्कित
हरि क्रीडै तिणि धवलहरि ॥ १९२ ॥

ऊपड़ी धुड़ीरव लागी अम्बरि
खेतिअ उजम भरिया खाद्र ।

मिगसिरि वाजि किया किङ्कर मिग
आद्रा वरसि कीध धर आद्र ॥ १९३ ॥

१९० । BK(M)N माऊटि, P माऊति, B सों, JKNP मिसि, U मिस, तपनि,
JP जण, B नीजनपणि, J निर्जण^०, K नीजण अति, P वीजनपिणि,
J जाणीध, K जाणीइं, B मधिराति, JKP मध्यराति, N माध्याह्न .

१९१ । BK नहरत, J नेरांत, U नैरति, BKU पसर, J प्रसर, MNPU
निरधन, M गिर, B निर्भरि, JK निर्भर, JNP धनी (for धणी),
BJKNU धण (for धणि), M धनि (ditto), N वायु, BJ तर
B(M)N लवलां, J लवलां, K लवनां, MU लहरि .

१९२ । J ईँटि, NP नवउ विहाणउ, BU विहाणे. K ंणी, N पति (for परि),
JM कुसुम, KMN अलंकृत, U क्रीडति, K तिण, M तिणि क्रीडै, BJ
धमलहरि, KN धवलहर, M धवलहरि .

१९३ । U उचडी धुडीरज, (B)KN धूलिरवि, M रजीरवि, (B)JKU
वेचीअ, M वेचीये, JKNP उजम, J मिगसिर, KNU म्गशिर,

बग रिखि राजान सु पावसि बैठा

सुर सूता थिउ मोर सर ।

चातक रटै बलाकी चञ्चल

हरि सिणगारै अम्बहर ॥ १९४ ॥

काली करि काँठलि ऊजल कोरण

धारे स्रावण धरहरिया ।

गलि चालिया दिसोदिसि जल ग्रभ

थम्भि न विरहणि नयण थिया ॥ १९५ ॥

वरसतै दड़ड़ नड़ अनड़ वाजिया

सघण गाजियौ गुहिर सदि ।

जलनिधि ही सामाइ नही जल

जलबाला न समाइ जलदि ॥ १९६ ॥

निहसे वूठौ घण विणु नीलाणी

वसुधा थलि थलि जल वसइ ।

प्रथम समागमि वसत्र पदमणी

लीधे किरि ग्रहणा लसइ ॥ १९७ ॥

P मगसिर, U वायइ (for वाजि), BM थयौ वैरी (for किया किहूर), NP ऋउ वइरी (ditto), ALL ऋग, BJKNPU आडे, J वरस, N कीधउ, P कीयो, B(M)NP भुइ (for धर) .

१९४ । BMN रिष, K ऋष, [सु] पावसे, JM पावस, B थिय, KM थयो, U थियौ, B चातिग, M चात्रिग, K चातिक रटति बलाहकी, N बलाहकि, B हर, K सिंगारइ .

१९५ । K उज्जल, B धारां, BJKNPU आवण, M संवण, J हालीया (for चालिया), JB(M) दिसादिधि, PU दिशोदिश, BKM थंभै, JN थंभइ, U विरहणि नयन, K नैन, M थया .

१९६ । J वरसति, PU दड़ड़ि, N अनडे, U सघन, K सदि, MN जलनिध, (K)MN समाइ, K जलदि .

१९७ । B निहसे, K ०सै, BJ विण, K वण, M धर विण, K नीलाणा, निवसे, BKMN समागम, N वसत, MPU पदमिनी, JN ०मिणी, K(M)NU लीधइ, KN करि, JU ग्रहणे, J लभइ (for लसइ) .

तर लता पल्लवित त्रिणे अङ्कुरिव
 नीलाणी नीलम्बर न्याइ ।
 प्रथमी नदिमै चार पहरिया
 पहरिरे दादुर नूपुर पाइ ॥ १९८ ॥

काजल गिरि धार रेख काजल करि
 कटि मेखला पयोधि कटि ।
 मामोलौ बिन्दुलौ कुँकुँमै
 प्रियमी दीध लिलाट पटि ॥ १९९ ॥

मिलियै तटि ऊपटि विथरी मिलिया
 धरिण धर धाराधर धरणी ।
 केस जमण गंग कुसुम करम्बित
 वेणी किरि त्रिवेणी वणी ॥ २०० ॥

धर स्यामा सरिस स्यामतर जलधर
 घेघूँचे गलि बाह्या घाति ।
 भ्रमि तिणि सन्ध्या वन्दण भूला
 रिखिय न लखे सकै दिन राति ॥ २०१ ॥

१९८ । BM तर, J पल्लवति, N पल्लव तणउ, B त्रिण, K लण, JPU लणे, BM अङ्कुरते, (K)PU अङ्कुरित, N अङ्कुरति, P नीलंबरि, U नीलांबर, BK प्रथमी, NPU प्रथमी, N नदिमय, B चारि, BKMU पहरिया, NP पहरिया (for पहरिया), P पहरिया (for पहरिरे), NP नेडर .

१९९ । JKU कज्जल, M गिरि, BMNP रंघ, JU किरि, M पयोधि, BK प्रथमी, NU प्रथमी, BNPU निलाट .

२०० । BK मिलीयौ, J मिलीइ, M मिलीया, BMP तट, B ऊपट, K ऊपटि, B विथरी, J रे, N विथरी, J मेलिया, K मिलीयां, BJKMU धण धर धाराधर, JM(U) जमुन, (N)P जवण, JM कुसुम, M कुरंबित, MPU किरि, N करि, K कै (for किरि), BM वेणी (for त्रि), P त्रिवेणी .

२०१ । NPU श्यामा, BKM सरस, M स्यंम तन (for स्यामतर), BJM घेघंवे K घेघंवेय, BJK गल, M जल (for गलि), BN बांहा, J(M)U बांहां, KP बांहां, BJKU भ्रम, KM तिण, BU वंदन, B(N) रिषि, J रिषि, KP लणय, M रिष ही, B लिषि, K लष, NP लषी .

रूठा पै लागि मनावि करे रस
लाघी देह तणौ गिणि लाभ ।
दम्पतिअे आलिङ्गन दीघा
आलिङ्गन देखे घर आभ ॥ २०२ ॥

जलजाल खवति जल काजल ऊजल
पीला हेक राता पहल ।
आधोफरे मेघ ऊधसता
महाराज राजे महल ॥ २०३ ॥

करि ईँट नीलमणि कादूँ कुन्दण
धम्म लाल पट पाचि थिर ।
मंदिरे गौख सु पदमरागमै
सिखर सिखरमै मंदिर सिर ॥ २०४ ॥

धरिया तनि वसच कुमकमै धोया
सुधा प्रखोलित महल सुखि ।
भर खावण भाद्रव भोगविजै
रुकमणि वर अेहवी रुखि ॥ २०५ ॥

२०२ । JKPU रूठां, BJK पाय, NPU पय, J लागइ, NP मनाइ करे रस,
N लाघउ, JK गणि, P गिण. J आलिङ्गण, JU दीघउ, J आलिङ्गित .

२०३ । BKMNU अवति, P अवत, U कज्जल, K उज्जल, B पीयला, KMU
अेक, J केई (for हेक), U आधोफेरे, J फेरे, BM औधसता, J
ऊधरसता, M महाराजि, BU राजे .

२०४ । BKM कादो. B कुंदणि, J खंभ, U पभ. K पाच, M पाट (for पाचि),
B मंदरे, K मंदिर, M गोपे, K सौ, NU ेरागसय, BNP सिषरि, B
सिषरिमे, N सिषरि किय, P सिषर कीय, सिरि .

२०५ । B धरिये, K धरीयै, J धरीयां, K तन, J तिण, N तेणि, PU तिणि (for
तनि), K वख, B वसत, BK कुमकुमइ, JMN कमकमइ, P कमकमे, U
कुंकुमे, JU धोयां, BK सौधा, J शुंधा, M सुधै, BM षवलिति (for

वरिखा रितु गई सरद रितु वलती

वाखाणिसु वयणा वयणि ।

नीखर धर जल रह्छिउ निवाणे

निधुवनि लज्जा ची नयणि ॥ २०६ ॥

पोलाणी धरा ऊखधी पाकी

सरदि कालि अहेवी सिरी ।

कोकिल निसुर प्रसेद ओस काण

सुरति अन्ति मुख जेम सुची ॥ २०७ ॥

वितअे आसोज मिले नभि वादल

प्रिथी पङ्क जलि गुडलपण ।

जिम सतगुरु कलि कलुख तणा जण

दिपत ग्यान प्रगटे दहण ॥ २०८ ॥

गोखीर सवति रस धरा उदगिरति

सर पोइणिअे थई सुखी ।

प्रखो^०), K धवलत (ditto), J प्रवलित (ditto), U प्रचालित (ditto), JU महलि, ALL सुष, BKM भर, BMU श्रावणि, JKP श्रावण, N सावण, B भाद्रवि, M भाद्रवै, K भोगवीयै, M भोगवै, BJPU वषमिषि, B वरि खेवही, BJKMNP वष .

२०६। BM रिति, KN रति, U च्छतु, J सिरद, KU शरद, K वाषाणिस, BP वाषाणिसि, B वइणो वइणि, K वैणा वैण, B नीषरि, N नीषरि जल धर, P धरि, K [धर] जलधि, BK रछो, NP रछाउ, J रचे, M निधुवन, JKN नयण .

२०७। BM औषधी, KM सरद, J काल, JMNP अी, (J)N जस, BM सुरता, JKN सुरत, BJMNPU जिम, KM स्त्री .

२०८। BM वितजे, K वितिजे, NP वितिअे, K मिलै, JKMNNU नभ, BN पृथी, K प्रथवी, JNU जल, NP गुडलपण, B गुरि, M गुर, J सद-गुष, N सहत गुष, (N)P मिलि (for कलि), U जल (for जण), BK दीपति, JN दिपति, M दीप, U ज्ञान, MU प्रगटी, PU दहन .

वली संरदि स्वगलोक वासिअ
पितरे ही मित्तलोक प्री ॥ २०६ ॥

बोलन्ति मुज्जरमुज्ज विरह गमै वे
तिसी सुकल निसि सरद तणी ।
हंसणी ते न पासै देखै हंस
हंस न देखै हंसणी ॥ २१० ॥

ऊजले अदरिसण निसि उजुआली
घणूँ किस्सूँ वाखाण घणौ ।
सोलह कला समाइ गयौ ससि
ऊजासहि आप आपणौ ॥ २११ ॥

तुलि बैठौ तरणि तेज तम तुलिया
भूप कणै तुलता भू भाति ।
दिनि दिनि तिणि लघुता प्रामै दिन
राति राति तिणि गौरव राति ॥ २१२ ॥

२०६ । BM गजपीर, ALL अशति, K पोषण, M थीय, N थयउ, JPU सुअी
KM सुअीय, N सअी, J वले, BJKM सरद, BK अगलोग, M सरग-
लोक, K पितरां, B मातलोक, J मित्त°, K वत्त°, MNPU वत्त°.
KM प्रीय .

२१० । K मज्जर मज्जर, MN(P) मज्जरमुह, U मुज्जरमज्ज, KP सकल, P निस,
JP सरदि, BK त, J ति, P तिणि, U तिण (for ते¹), N नित (for
ते¹ न), M तस(ditto), पासलि नवि (for सासै देखै), J पेशद (for
देखै) .

२११ । JU कजलां, N कजली, BU अदरसणि, M निस, BJ अजुआली,
KU उजुआली, M उजवाली, B घणा, J घणउं, P घणउ, B किसौ,
J किसउं, B वाषाणि घणौ, J सोल कला सामाद, B औजासैहै (sic),
J(M) ऊजासद, U ऊजासां हि, J आपो (for आप), B आपणौ .

२१२ । P बढटा, B तरणि, K तरण, PU कणथ. NP तुलिता, BK भुंद,
N भूव, KN भांति, BKU दिन दिन, NP दिणि दिणि, MNU तिण,
(M)N पासदं. J दिण, M तिण .

दीघा मणिमँदिरे कातिक दीपक
 सुत्री समाणियाँ माँहि सुख ।
 भीतरि थकी बाँहिरि इम भासै
 मनि लाजती सुहाग मुख ॥ २१३ ॥

इवि नवीनवी नवनवा मँहोइव
 मँडियै जिणि आणान्दमई ।
 कातिग घरि घरि द्वारि कुमारी
 थिर चीत्रन्ति चित्राम थई ॥ २१४ ॥

सेवन्ति नवी प्रति नवा सवे सुख
 जग चाँ मिसि वासी जगति ।
 रुकमणि रमण तणा जु सरद रिनु
 भुगति रासि निसि दिन भगति ॥ २१५ ॥

अहिज परि थई भीरि कजि आयाँ
 धनञ्जै अनै सुजोधन ।
 मासे मगसिर भलै जु मिलियौ
 जागिया मीँटि जनार्जन ॥ २१६ ॥

२१३ । BP दीघा, K °मँदिरे, BJNP कातिग, K कातिके, JM समाणी, K समाणीय, B थका, K थो (for थकी), BJKN बाँहिरि, M बाँहिरि [इम], BMU जिम मनि, JKN मन, N सोहाग, BM सुषि .

२१४ । M इवि, JKU नवनवी, B नवी नवनवा मँही मँहोइव, JK मँहोइव, BK मँडोइ, J मँडोइ, K जण, U जिण, B जइ, J जदि (for जिणि), K वारि (for द्वारि, N थिरि, J चित्रांत, M चित्रति, N चित्रइ .

२१५ । J नवि, K नवै, M नवे (for नवी), BKM नवै, NP नवउ, JU नवि (for नवा), K सवै (for सवे), BJN चा, BJP रषमिणि, U रुकमणि रमणि, B ति (for जु), K तिण (ditto), B रिति, K रति, M रति, BNU भुगत, J भगत, J रास, U राशि निशि .

२१६ । BJ अँह, MNU अँही, N [ज], P पर, BJKMNU भीर, JMNPU धनंजय, B अनियै, JPU नइ, JKNPU सुजोधन, M मासै मगसिर,

फिरियो पक्कि वाउ ऊतर परहरियो
 सऊवै सूहव उर सरग ।
 भुयंग धनी प्रियमी पुड़ भेदे
 विवरे पैठा बे वरग ॥ २१७ ॥

ऊवै घटि नदी हेमे हेमालै
 विमल खिङ्ग लागा वधण ।
 जौवनागमि कटि क्रिस थायै जिम
 थायै थूल नितम्ब थण ॥ २१८ ॥

भजन्ति सुग्रिह हेमन्ति सीत भै
 मलिन सुतनु कोई वचै मगि ।
 कोई कोमल वसत्रे कोई कम्बलि
 जण भारियो रहन्ति जगि ॥ २१९ ॥

(B)J(M)U भलउ, BJ ज, K जो, M मुषीयो (for मिलियो),
 BJMP मीठ, BJKMP जनारजन, N जनारजुन, U जनारइन .

२१७ । K फिरिया पक्कि, M फिरियै पिह, J फिरि वायु पकां. BJM वाइ,
 PU वाय, N वायुतर, JKU उत्तर, K परहरिया, M फिरिहरिया, K
 सऊवइ, M सऊवै सऊवो रस रंग, N सुरंग, P भुवंग, MN धनी, B
 प्रथमी, K पृथवी, N विचरंग (for बे वरग), M बेव रंग (ditto) .

२१८ । B होवे, JU ऊवि, KNP ऊवइ, BKN घट, JMNU हेम, P हेमि,
 N हेमालय, U हिमालय, BJKNPU पूंग. M अग, K शौवनसागम,
 J क्रिस कटि, BKNP हस, U हस, J थाइ जिम थाइ .

२१९ । J भजन्ति, MN भजति, BJNU सुगृह, K सीग्रह, M सुग्रिह, P
 सुगृहे, BJKMNU हेमन्त, NP भय, U मिलन, BK(M) मिलि निधि
 तन (for मलिन सुतनु), BJKU कोई (for केइ), M को (ditto),
 JPU मग, K वस्त्रे, N वसत्र, J कंबल, P जिणि, U जिण, MN
 भरिया, J जग .

दिन जेही रिणी रिणाई दरसणि
 क्रमि क्रमि लागा सङ्कुडण ।
 नीठि कुडै आकास पोस निसि
 प्रौढा करखण पङ्गरण ॥ २२० ॥

अलुभाया तन मन आप आप मै
 विहत्त सीत रुकमणी वरि ।
 वाणि अरथ जिम सकति सकतिवंत
 पुहप गन्ध गुण गुणी परि ॥ २२१ ॥

मकरध्वज वाहणि चछौ अहिमकर
 उतर वाउ वाअे अउर ।
 कमल बालि विरहणी वदन किय
 अम्ब पालि सङ्गोगि उर ॥ २२२ ॥

पारथिया क्रिपण वयण दिसि पवगौ
 विण अम्बह बालिया वण ।
 लागै माघि लोग प्रति लागौ
 जल दाहक सीतल जलण ॥ २२३ ॥

- २२० । K जेह, P जेहां, N जेहउ रतण रदणायर. JU दरिसण, KN दरसण,
 P दरसिणि, U संकुडिणि, BJKU नीठ, BK कुडै, N जोडिद आयाडु,
 BJU करषणि, NP कर्षण, MU पंगुरणि, P °रिणि .
- २२१ । BK उलभाया, P तनु मनु. B मांदि, K महि, (for मै), M विहत्ति,
 U विहत्त, B सीति, J वषनणी, P वषुमिणी, U वषमिणि, JPU वर,
 B सति सतिवंत, J सगति सगतवंत, K सती सतवंत .
- २२२ । B मकरधजि, JK वाहण, NP वाहनि, U वाहन, B चडे, J चडिउ,
 K चनीयो, N चडिउ, BJKMPU उतर, N उत्तम, U वायु, K वाय
 वाअे, BJKM अतुर, N अवर, P विरहिणी, U °हिण, M कमल
 (for वदन), N कियो .
- २२३ । ALL हपण, B पवनहि, JKM पवनह, U पवणह, M विणि, B
 खंविहि, J खंवि, K वन, J माघ, KU माह, BJMNPU लोक, KU
 शीतल, U जलणि .

निय नाम सीत जालै वण नीला
जालै नलणी थकी जलि ।
पातिक तिणि द्वारिका न पैसै
मंजियै विण मन तगै मलि ॥ २२४ ॥

प्रतिहार प्रताप करे सी पालै
दम्पति ऊपरि दसै दिसि ।
अरक अगनि मिसि धूप आरती
निय तणु वारै अहो निसि ॥ २२५ ॥

रवि बैठी कलसि थियौ पालट रितु
ठरे जु द्रह कियौ हेम ठगठ ।
ऊडण पङ्क समारि रहे अलि
कणठ समारि रहे कलकणठ ॥ २२६ ॥

वीणा डफ मऊवरि वंस वजाअ
रीरी करि मुखि पञ्चम राग ।
तरुणी तरुण विरहि जण दुतरणि
फागुणि घरि घरि खेलै फाग ॥ २२७ ॥

२२४ । N निज, N शीतल, J जालि, BKU वन, BJ नलिणी, KN(P) नलिनी, JKN जल, B पातिगि, U पातिग, J पातकी, P पातक, KMU तिण, N तिणद, JP मंजिया, K(U) मंजीया, N मंजियद, JKN विण, N मनि, K तणो, PU तणा, KN मल .

२२५ । B प्रतिहारि, JMNU सीय, P सीउ, BJNPU पाले, JU दिसे, K दिसो, M दसो (for दसै), U अरकि, BKM अगनि अरक, J उगति अरक, J तणउ, M तण, B तन, K तनु, (B)KNPU उवारद .

२२६ । M(N) बैठै, K कलस, (B)K थिये, J(M) थई, P थोउ, B पालठि, J रति पालठ. BM रिति, U रति, KNP चतु. MNPU दह, K कैथ दह (for द्रह कियौ), MP(U) कीय, J ठरे हेम दह कीध ठंठ, उषण (for ऊडण), M संवारि, K रहद, B कलिकंठ .

२२७ । BM वेणा, BMPU मऊवरि, JKN °यर, J वेणु (for वंस), (B)JKN वजावद, BJKM रोरी, BKMU सुष, विरह, B अषि, JKM दुतरण, P °रिषि, JKMN फागुण .

अजङ्गं तरु पुच्छप न पल्लव न अङ्कुर
 थोड़ डाल गादरित थिया ।
 जिम सिणगारि अकोधै सोहति
 प्री आगमि जाणियै प्रिया ॥ २२८ ॥

दस मास समा पति गरभ दीध रति
 मनि व्याकुल मधुकर मुण्णन्ति ।
 कठिण वैङ्गण कोकिल मिसि कूजति
 वनसपती प्रसवती वसन्ति ॥ २२९ ॥

पकवाने पाने फले सुपुच्छे
 सुरंगे वसत्रे दरब खब ।
 पूजियै कर्साट भंगि वनसपती
 प्रसूतिका होलिका प्रब ॥ २३० ॥

लागी दलि कलि मलियानलि लागै
 त्रिगुणि पसरतै अम्बु त्रिसि ।

२२८ । BM तरि, J तर, NU न तब, M पऊप, N पुऊप, BK थुड़ डालां,
 J डाल्ह, BK(M) गादरिति, BJMU थया, K थियां, JKMNPU
 सिणगार, BKM सोहै, J सोहत, NP सोभति, J प्रिय, N प्रिउ, M
 आगम, K आगलि (for ०मि), JMNPU जाणे, K जाणइ .

२२९ । JU सु (for समा), BKN पित, BK दधी, JU दीधी, M दधा, N
 उदधि, B रित, JMNPU मन, B मणि, K मण, विल्लंत (for
 सुब०), KMN कठिन, B वेण, J वेणि, K वैण, N वेणु, M वयण, PU
 वेयणि, P मिसि कोकिल, KN कुंजति, P कूजति, N वणस्यती, JKN
 वसंत .

२३० । J पकवान फूल फले, B फूले (for फले), KMP बले, U धरव, M
 खब, J पूजीइ, NPU पूजीये, J कट, M कसट, NU कसेवटि, K
 भंति (for भंगि), M भंजि (ditto), U संजि (ditto), K वनस्यती .

रटति पुत्र मिसि मधुप खँखराइ
मात खवति मधु दूध मिसि ॥ २३१ ॥

वनि नयरि घराघरि तरि तरि सरवरि
पुरुख नारि नासिका पथि ।
वसंत जनमियौ देण वधाई
रमै वास चडि पवन रथि ॥ २३२ ॥

अति अम्ब मौर तोरण अजु अम्बुज
कली सु मङ्गल कलस करि ।
वन्दरवाल बंधाणी वल्ली
तरवर अका बी^१थै तरि ॥ २३३ ॥

फुट वानरेण कच नालिकेर फल
मज्जाति किरि दधि मँगलिक ।
कुङ्कुम अखित पराग किञ्जलक
प्रमुदित अति गायन्ति पिक ॥ २३४ ॥

२३१ । N लागीइ, K दल, J कलि दलि, PU कल, M कली, KN क (for कलि), ALL मलयानिल, विगुण, U पसरति, N प्रसरतइ, BKM पुधा तिस (for अम्बु तिसि), N तिस, BK पूत, PU पूच, NPU मधूक (for मधुप), N मानु (for मात), ALL अवति, M मिस ।

२३२ । KU वन, J नयर, M गिरि तरि, NP तर तर, J(M)U सरवरि, KMU पथ, B जनमीयां, J ^०मीया, KM ^०मीथै, B दिथण, J इथण, BM रमी, B चडि पवनि ।

२३३ । B मवर, JU प्रवर (for मौर), K नवा (ditto), BK अज, N कलि-यल, P कलीय, JU किरि, JU वन्दरमाल, NP वन्दरवाल, K वंदर-माल, BKM वेली, BJP तरयर, K तरवर, U तरयरि, K डेका, NU अकां, B(K) बिथै, JNP बीथै, U बीच ।

२३४ । BM फटि, JP फट, K पट, B वनरेणि, JKU वन्दरेण, B मजात, M मंजाती, N मंजति, U मज्जाति, KMPU करि, N कीर, BJK(M) कुंकू, P कुंकम, M अचत, NP अचित, B किंजुलिक, M प्रमुदति, N गावंति ।

आयौ इल वसंत वधावण आई
 पोइणि पत्र जल अणि परि ।
 आणंदि वणे काचमै अङ्गणि
 भामणि मोतिअे थाल भरि ॥ २३५ ॥

कामा वरखन्ती कामदुघा किरि
 पुत्रवती थी मनि प्रसन ।
 पुहप करणि करि केसू पहिरे
 वनसपती पीला वसन ॥ २३६ ॥

कणियर तरु करणि सेवन्ती कूजा
 जाती सोवन गुलाल जत्र ।
 किरि परिवार सकल पहिरायौ
 वरणि वरणि ईअे वसत्र ॥ २३७ ॥

विधि अणि वधावे वसंत वधाअे
 भालिम दिनि दिनि चढि भरणा ।

ऊलरावणे फाग ऊलरायौ
 तरु गहवरिया थिय तरुण ॥ २३८ ॥

२३५ । BJKNU आया, M आअे, P इलि, N कलि (for इल), U वधामणी, BK आवी, JK पोयण, MU पीइण, N पोयणी, M अेष, JKMNPU आणंद, M घणे (for वणे), BKNPU भामिणि, J भामिण .

२३६ । N कामणि (for कामा), कामदूध, JMNPU करि, B थय, KNP थयउ, ALL मन, M करण, N वरण (for करणि), J पहरे, M पैहरे, BK पीयला .

२३७ । JMPU कणोयर, KN कणयर, BJM तर, BK कणि, JMNU करण, NU सेवंती, K कुंजा, P कुंजा, N कुंजो, B जाती, M किरि, N करि, KM वरण वरण, B वरन वरन विध दे, K दे दे (for ईअे), N देई (ditto) .

२३८ । J अेष, U सहित (for अणि), M वधावो, NP वधायउ, KNU दिन दिन, U भरणि, BP ऊलामणी, JU ऊलावणे, B फागि, BPU ऊला-

मन्त्री तिहँ मयण वसंत मच्चीपति
 सिला सिंघासण धर सधर ।
 माथै अम्ब क्त्र मण्डाणा
 चल वाइ मञ्जरि ठलि चमर ॥ २३६ ॥

दाड़िमी बीज विसतरिया दीसै
 निउंकावरि नाँखिया नग ।
 चरणे लुञ्चित खग फल चुम्बित
 मधु मुँचन्ति सीचन्ति मग ॥ २४० ॥

राजति अति अण पदाति कुञ्ज रथ
 हँस माल बन्धि ल्हासि हय ।
 डालि खजूरि पूठि डलकावे
 गिरिवर सिगागरिया गय ॥ २४१ ॥

तरु ताल पत्र ऊँचा तड़ि तरला
 सरला पसरन्ता सरगि ।
 बैठै पाटि वसन्ति बन्धिया
 जगहथ किरि ऊपरा जगि ॥ २४२ ॥

यउ, BJKM तर, K गहवुरि, J थोच्च, M थोथो. N थयो. U थिया,
 K बाधियां (for थिय) .

२३६ । BPU तहँ, M तिह, J तदि (for तिहँ), PU सिल, BJ सिंघासणि,
 BJM धरि, M मंड[ि]णो, BJKM चलि. M मंजर, PU डलइ, M चंवर .

२४० । K निवकावलि, M निवकावरि, J नउका°, M लुचति, U लुंबित, BK
 चुंवति, M चुचति, N चुंचित. B मुंचित, KNP मुंचति, M मुचंत,
 U मुंचति, JM सीचंत .

२४१ । J बध, M बंध, J लासि, BKMPU लास, BP हई, JN हया,
 BKN डाल, J पञ्जर, M पिञ्जूरि, N पिञ्जर. NP डलकायउ, KMP
 गिर°, BP गई, JN गया .

२४२ । BJKMU तर, JMN ताड (for ताल), P तड, BU तुड (for तड़ि),
 K तर (ditto), BKNP सरग. U बैठि. J पाठ, ALL वसंत. U जशि-
 चय, N करि. B ऊपरो. BK जग .

आगलि रितुराय मगिड्यौ अवसर

मगडप वन नीभरणा म्निदङ्ग ।

पञ्चबाणा नाइक गाइक पिक

वसुह रङ्ग मेलगर विहङ्ग ॥ २४३ ॥

कलहंस जाणागर मोर निरतकार

पवन तालधर ताल पत्र ।

आरि तन्तिसर भमर उपङ्गी

तीवट उघट चकोर तत्र ॥ २४४ ॥

विधिपाठक सुक सारस रसवञ्कक

कोविद खञ्जरीट गतिकार ।

प्रगलभ लागि दाटि पारेवा

विदुरवेस चक्रवाक विहार ॥ २४५ ॥

अङ्गणि जल तिरप उरप अलि पीयति

मरुत चक्र किरि लियति मरु ।

रामसरी खुमरी लागीरट

धूआ माठा चन्द धरु ॥ २४६ ॥

२४३ । M आगि, B रितिराउ, K(M) रितिराउ, J रितुराउ, NP मंडीयद, P अवसरि, J मंडिप, BJKNPU सद्ग, J पांच, BJNPU नायक गायक, K सुरंग, J मेलिगर .

२४४ । JM निरतिकार, NP सत्य, JNP पवण, K चंद्र, PU आर, K तंत-सर, M भंवर, BM चीवटि उघटि, J तीवटि उघट, K चैवटि उघटि, N त्रिवटि उघट .

२४५ । M विध, JNU शुक्र, BJKMU लाग, BJ दाट, चक्रवाक .

२४६ । BK आंगणि, U चंगण, NU तरप, P उरप तरप, BKM अलि, B पिअति, N पीयत, M लियत (for पीयति), JKPU किर, N करि, B लियत मरु, J लीयत दुब, K लियत सुर, M लै तिसुं, NP लिय तिमरु, U लीय तिसुं, BM रामसरा, U लिरि, M खुमरी, B लगी. J रटि, B धूवा, JMPU धूया, N धूयां, K धूहा, N माठी, BM धुह .

निगरभर तरुचर सघण ह्वाँह निसि

पुहपित अति दीपगर पलास ।

मौरित अम्ब रीभि रोमञ्चित

हरखि विकास विमल क्कित हास ॥ २४७ ॥

प्रगटै मधु कोक संगीत प्रगटिया

सिसिर जवणिका दूरि सरि ।

निज मँत्र पढे पात्र रितु नाँखी

पुहपञ्जलि वणाराय परि ॥ २४८ ॥

प्रज अम्बज सिसिर दुरीस पीड़तौ

उतर ऊथापिया असन्त ।

प्रसन वाउ मिसि न्याउ प्रवतौँ

वनि वनि नयरे राज वसन्त ॥ २४९ ॥

पुहपाँ मिसि अक अक मिसि पाताँ

खाद्या द्रव माँद्या ऊखेलि ।

२४७ । B तरवर, KNP तरवर, U तरवर, K सघन, BKN दीपकर, BJKU मवरित, BJKNPU रीभि, K रोमांचित, B हरिष, JKN हरष, M विकासि कमल, JKMNPU क्त ।

२४८ । B प्रघटै, J प्रगट, U प्रकटित, B मधि, B प्रघटौयौ, K प्रकटौयौ, MN प्रगटौयो, U प्रकटौया, B सुसिरि, JPU ससिर, K सुसरि, M सिसिरि, BK(M) जमनिका, NP जवनिका, JU दूर, B निजि, K निजि (!for निज), B पात्रि, BKM रिति, NPU रति, J रथ, J पुञ्जलि, K(M) पुहपाँजलि, P वणाराय ।

२४९ । B अद्भुज (sic!), K अद्भुत, M उभीज सिसिरि, B सुसिरि, JPU ससिर, K पीड़वो उत्तर, J वाइ, M वाय, U वायु, J न्याइ, MNPU न्याय, J(M) प्रवरतइ, K प्रवर्तइ, N प्रवर्तित, M वन वन, K राजा ।

दीपक चम्पक लाखे दीघा

कोड़ि घजा फहराणी केलि ॥ २५० ॥

मलयानिल वाजि सुराजि थया मच्चि

भई निसङ्कित अङ्क भरि ।

वेली गलि तरवराँ विलागी

पुहप भार ग्रहणा पहरि ॥ २५१ ॥

पीडंत हेमन्त सिसिर रितु पहिलौ

दुख टाल्यौ वसन्त हित दाखि ।

व्याघ्रे वेली तणी तरवराँ

साखाँ विसतरियाँ वैसाखि ॥ २५२ ॥

दीजे तिहाँ डङ्कन दँड न दीजे

ग्रहणि मवरि तरु गानगर ।

करगाही परवरिया मधुकर

कुसुम गन्ध मकरन्द कर ॥ २५३ ॥

भरिया तरु पुहप वहे कूटा भर

कामि बाण ग्रहिया करगि ।

२५० । M पडप, (B)JK पानां, M पंने, N पाचां, BJK(M)PU षाडिया, N गाडिया, K दरव. NU द्रव्य. BJ(M)P मंडिया. KNU मांडिया, K दीन्हा कोडी धज .

२५१ । J सालियानिल वाज, ALL सुराज, BJ थिया, K थयो, BJKM तरवरां, KN विलगी, U ंघो, J पुहप माल, P ग्रहणां, N गहणा .

२५२ । BKM पीडंति, N पीडंता, M हेमंति, BK सुसिर, J ससिर, P सिसर, BK रिति, M रित, J पहिलु, BKM टालीयो, J(N)PU टालीयउ, M व्याड. N विथाघ्रे, BJ तरवरां, BK विसतरियो, J(M)U ंरीयउ, K वैशाष, U वेसाष .

२५३ । B तिहिं, K दीसद्, BJKMU ग्रहण मवर, BJKM तर, N परिगाही, P करगाही, M परचरीया. JM कुसन .

वलि रितुराड पसाइ वेसन्नर

जग भुरडीतौ रहै जगि ॥ २५४ ॥

वरिखा जिम वरखति चातिग वञ्चित

वञ्चि न को तिम राज वसन्त ।

फुल्ल पङ्क्ति कित सेव लबध फल

बँदि कोलाहल खग बोलन्त ॥ २५५ ॥

कुसमित कुसुमाउध ओटि केलि कित

तिहि देखे थियउ खीण तन ।

कन्त सँजोगणि किंसुक कहिया

विरहणि कहे पलास वन ॥ २५६ ॥

तसु रङ्ग वास तसु वास रङ्ग तग

कर पल्लव कोमल कुसम ।

२५४ । BJKM तर, N विहे, K हूडा भरि, JMNU काम, KN करग, BJ रितिराड, K रितिराउ, P वेसन्नरि, M भुरडीतु, K वचै (for रहै), P जग, BK place this stanza between st. २५५ and st. २५६, whereas JU place it between st. २५२ and st. २५३ .

२५५ । KPU वरषा, JNP वरषत, M वरिषत, U वरषित, JU चातग, NP चातक, B वंचति, KU वंचित, BKMU वंच, N वंचइ, B राजि, J वसंति, B फूलि, MP फूल, B पंष, JK पत्त, M पत्तै, NU पत्ति, JKMNPU कृत, J लब्ध, KN लब्धि, P लड, BKNPU बोलति .

२५६ । BK कुसमित, BKMN कुसुमाउध, B उदौ, K उदे, M उदय (for ओटि), BKNU कृत, NP बी (for तिहि), U तह (ditto), BK थिय, N थिय. U थीउ, B थीन, N तनु, JU read the first two lines as follows : पेषे चैक वंष पंति (पंत) परिफूलित । वदइ नारि अनि अनि (अन अन) वचन, but U in the comment gives also the common reading, J सुत (for कन्त), NP किंसुष कहीयउ, M कहे, N कहिउ .

वणि वणि मालणि केसर वीणति

भूली नख प्रतिबिम्ब भ्रम ॥ २५७ ॥

सबल जल सभिन्न सुगन्ध भेटि सजि

डिगमिग पाय वाय क्रोध डर ।

हालियौ मलयाचल हिमाचल

कामदूत हर प्रसन कर ॥ २५८ ॥

तरतौ नदि नदि ऊतरतौ तरि तरि

वेलि वेलि गलि गलै विलग ।

दिखण ह्रंत आवतौ उतर दिमि

पवन तणा तिणि वडै न पग ॥ २५९ ॥

कवडा कुसुम कुन्द तणा केतकी

सम सीकर निरभर खवति ।

ग्रहियौ कन्धे गन्ध भार गुरु

गन्धवाह तिणि मन्दगति ॥ २६० ॥

२५७ । BJKMU तस, KPU कुसुम, BKN वनि वनि, J वन वन, BJP मालिणि, BKMN केसरि, JP वीणत .

२५८ । M सोभित (for सभिन्न), BJ भेट, MU सक्ति. N संजि, BJKMNP उगमग, U डिगिमिगि. B पाउ वाउ, J पाइ वाइ, K पायो वायां, NPU वायु, JU क्रुड, KM क्रुध, P धर (for डर). NP हालिया, BMU मलयाचला, BM हेमाचलि, J हिमाचलि, K हिमालइ, P हेमाचल, K कामेत, NP हरि, JK प्रसन्न. N करि .

२५९ । BJKMU गलि गलि विलग, BN दक्षण, JPU दक्षिण, M द्षिण, K ऊंती, M ऊता, (N)P ह्रंतउ, J आवतां, N जतरि, U उत्तर, M पवण, B त न वडै (for तिणि वडै न), J ति न वडै (ditto), K तहीं न वडै (ditto), M नवि वडै (ditto), BJK पग, U पगि, BK place this stanza between st. २६० and २६१ .

२६० । B कुसुम, JM कमल (for कुसुम), B(J)KU तणौ, ALL त्रम, JK निरभरि, U निर्भर, ALL त्रवति, B कांधे, K कांधइ, N पंधि, P पंधे, U कांधइ, BM गुरु, JK तिण .

लीयै तसु अङ्ग वास रस लोभी
 रेवा जलि क्ति सोच रति ।
 दखिणानिल आवतौ उतर दिसि
 सापराध पति जिम सरति ॥ २६१ ॥

पुच्छपवती लता न परस पमूँके
 देतौ अंगि आलिङ्गन दान ।
 मतवालौ पै ठाहि न मगडै
 पवन वमन करतौ मधु पान ॥ २६२ ॥

तोय भरण हँडि ऊघसति मलय तरि
 अति पराग रज धूसर अङ्ग ।
 मधु मद खवति मन्दगति मल्लपति
 मदोमत्त मारुत मातङ्ग ॥ २६३ ॥

गुण गन्ध ग्रहित गिलि गरल उगलित
 पवन वाद अे उभै पख ।
 सीखँड सैल संजोग संजोगिणि
 भणि विरहणी भुयङ्ग भख ॥ २६४ ॥

२६१ । B लीधै, K लीधी, J लीइ, M लै, BK तस, JKNU वास अंग, JK जल, JKMNPU कत, M सोच, NP शोच, K रति, (M)N दक्षिणानिल, PU दक्षिणा°, N आवतइ, BKU उत्तर, M दिस ।

२६२ । J परसपरि मूँके, NP परसपर मूँके, U परस्पर मूँके (for न परस पमूँके), B देयतौ, U देतु, BK अंग, M मतिवालौ, KN पग, MU पाय, P पय, JU ठाइ, KM ठाँह ।

२६३ । BM तोइ भरणि (M धरणि), BJM हँडि, B औघसति, JNPU ऊघसत, K औघसत, B मलै, K तर, NP तइ, U अंगि, BKMNPƯ अवति, BNU मलपति, J सहिपति, K मदोन्मत्त, (M)NP मदोमत्त ।

२६४ । K घडिति गलि, JU अोगलित, U पवण, NPU उभय, N पषि, P पच, JM सीखँड, BK सयल, M सइल, NP सैल, JKU संयोग, NP संयोगि, JKPU संयोगिणि, K भणै, KU विरहणी, KMN भख ।

रितु किच्चि दिवस सरस राति किच्चि सरस

किच्चि रस सन्ध्या सुकवि कचन्त ।

वे पक्ख सूध ति बिज्जं मास वे

वसन्त ताइ सारिखौ वचन्त ॥ २६५ ॥

निमिख पल वसंत सारिखौ अहो निसि

अकण अक न दाखै अन्त ।

कन्त गुणे वसि थायै कन्ता

कन्ता गुणि वसि थायै कन्त ॥ २६६ ॥

ग्रिह पुहप तणौ तिणि पुहपित ग्रहणौ

पुहप ई ओठण पाथरण ।

हरखि हिँडोलि पुहपमै हिण्डति

सहि सहिचरि पुहपाँ सरण ॥ २६७ ॥

पौठाडै नाद वेद परबोद्यै

निसि दिनि वाग विहार नितु ।

२६५ । BN रति, JKMU रिति, B कच्चिमि, J किच्चिम, KMU कच्चि, N कच्ची, B दिवसि रसि, KNU रस (for 1st सरस), B कच्चिमि, KN कच्चि, M किच्च, B रस (for 2nd सरस), B किच्ची, K कच्चि, M किच्चे, BJMN कचन्ति, N बिज्जं (for 1st वे). JNPU पष, JU सुध, B त, K [ति], B वसन्ति. BMN वचन्ति .

२६६ । BM वसन्ति, (B)KM सारिषा, J सरीष, BK अकै अक, JM अक अक, N अकणि अक, U अकां अक, J वस, B थिय, J(M)U थई, K थया सु, BJMU कांता कांता, KMU गुण (for गुणि), N गुणे (ditto), J वष, B थिय, JU थयउ, K थोथौ सु, M थयो, N थाइ .

२६७ । JKNPƯ गृह, BK तणि, J पुहपति, M पडपित, BKM ग्रहणा, J ग्रहण, B पोहप ई, J पुहपुं ई, K पुहप चो. M पडप ई, NP पुहप सु, B ओठणि, J उठिणि. BJM पाथरणि, JK हरष, JMU हीँडोल, K ेलै, N ेलइ, M हीडति, U हीँचति, JNPU सह, JMP सहचरि, N सहचरी, U सहचर, BJMNप सरणि, K सरणि .

मायाग मैया अंगि विधि मागै

रुकमणि कन्त वसन्त रिनु ॥ २६८ ॥

अवसरि तिणि प्रीति पसरि मन अवसरि

हाइ भाइ मोहिया हरि ।

अङ्ग अनङ्ग गया आपाणा

जुड़िया जिणि वसिया जठरि ॥ २६९ ॥

वसुदेव पिता सुत थिया वासुदे

प्रदुमन सुत पित जगतपति ।

सासू देवकी रामा सुवह

रामा सासू वह रति ॥ २७० ॥

लीलाधरा ग्रिहे मानुखी लीला,

जगवासग वसिया जगति ।

पित प्रदुमन जगदीस पितामह

पोतौ अनिरुध उखापति ॥ २७१ ॥

किं कहिसु तासु जसु अहि थाकौ कहि

नाराइण निरगुण निरलेप ।

२६८ । N नींद (for नाद), M निष, JKMN दिन, BKNP नित, JMU निति, N मांणिग, BJMNPU मयण, KMU अण. BK परि (for विधि), BJP रुषभिणि, U रुकमिण, BJKM रिति .

२६९ । K अवसर तिण, J प्रसर, NP पसर. BKM अनुसरि (for 2nd अवसरि), KMNPU हाव भाव, MU अंगि, M अमंगि, KP आपणा, N आपपणा, K जिण .

२७० । B वसदेव, KMNU थया, BK वासदेव, JMNU वासुदेव, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रतिमन, N प्रदुन्न, K सो पिता, J जगति, N जगच, NP राम सहोदर रुकमिणि सासू, K रिति .

२७१ । BJKM ग्रहे, NPU गृहे. N वासिग, KM पिता, NP पुत्र (for पित), B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदिमन, B(M) पौत्रौ, JU पोत्र, KPU अनिरुध, M अनुवध .

कहि रुकमणि प्रदुमन अनिरुध का
सह सहचरिअे नाम संखेप ॥ २७२ ॥

लोकमाता सिन्धुसुता सी लिखमी
पदमा पदमालया प्रमा ।
अवर ग्रिहे असथिरा इन्दिरा
रामा हरिवल्लभा रमा ॥ २७३ ॥

दरपक कन्दरप काम कुसुमाउध
सम्बरारि रतिपति तनुसार ।
समर मनोज अनङ्ग पञ्चसर
मनमथ मदन मकरध्वज मार ॥ २७४ ॥

चतुरमुख चतुरवरणा चतुरातमक
विगत चतुरजुगविधायक ।
सर्वजीव विसवक्रित ब्रह्मसू
नरवर हंस देहनायक ॥ २७५ ॥

२७२ । B KU कहिमि, P कहिमि, BJKM तास, BK [जसु], J यस, P थाकिउ, N कहिया, BK कहि कहि, BKMNP U नारायण, M निर्गुण, P निगुण, U द्विगुण, J मिलेप, P निलेप, N कृष्ण (for 2nd कहि), BJPU रूपमिणि, B प्रदिमन, J(M)U प्रदुमन, K प्रदमन, J अनिरुधि, KPU अनिरुध, M अनिरुधि, B सहचरिअे, J °रिहइ, M °रिहि, N °रीयइ, P °री, U °रीहे, K सवरतहै (sic) .

२७३ । BJKNP U श्री, B लषमी, NP लषिमी, JPU पद्मा पद्मालया, BM पदमालया प्रिया पदमा, N पदमालिका प्रिया पदमा, BK अपर, BJM ग्रहे, K ग्रह, NPU गृहे, JKMP(U) अस्थिरा, K इंदरा .

२७४ । JMPU दर्पक कंदर्प, K कंद्रप, ALL कुसुमायुध, BK तनसार, JU सार, JPU मन्मथ, JKNPU मकरध्वज .

२७५ । BK(M) चतुरथ स चतुरवरण चतुरातम, U चतुर्वर्ष चतुर्षुष चतुरातम, J चतुरर्थ चतुर्वर्ष चतुराणण, NP चतुरातम, BK विग्य, J विज्ञ, U विज्ञ (for विगत), JU चतुर्युग°, KMPU सर्वजीव, N सर्वजीव, BK विस-केत, JM विश्वकेत, NPU विश्वकृत, BJNU ब्रह्मसू, K ब्रह्मसू, MP ब्रह्मसू, K देहहंसनायक .

सुन्दरता लज्जा प्रीति सरसती
 माया कान्ती क्रिपा मति ।
 सिद्धि त्रिद्धि सुचिता रुचि सरधा
 मरजादा कीरति महति ॥ २७६ ॥

संसार सुपज्ज करता ग्रिह सङ्गह
 ग्यान तणी पञ्चमी जु गालि ।
 मदिरा रीस हिंसा निन्दामति
 चारे करि मूँकिया चँडालि ॥ २७७ ॥

हरि समरण रस समभण हरिणाखी
 चात्रण खल खगि खेत्रि चढि ।
 बैसे सभा पारकी बोलण
 प्राणिया वञ्चि तो वेलि पढि ॥ २७८ ॥

सरसती कण्ठि स्त्री ग्रिहि मुखि सोभा
 भावी मुगति तिकरि भुगति ।
 उवरि ग्यान हरि भगति आतमा
 जपे वेलि ताँ अे जुगति ॥ २७९ ॥

२७६ । B सरसती, K सरसती, BKM क्रांति, JNPU कांति कृपा, 'K सुतपा, B रिधि विधि, J विधि बुधि रिधि, K च्छि विधि, M रिधि निधि त्रिधि, NPU वृद्धि, BKM सुचि, NU शुचिता, JNPU अदा, M अघा, JPU मर्यादा, K मरयाद, M सजादा, N मर्जादा .

२७७ । BKM सुपह. JM ग्रह, KNPU गृह, NPU संगृह, J गांनि, K गांन, NU ज्ञान, J तणीजु, U तणीज, JKU [जु], B गांणि तिषिहीज पंचमी गालि, JU निंया°, M निंयामद, BJM मूँकी .

२७८ । M सुमिरण, K [रस], N जस (for रस), M हिरणाषी, पग, KMNPU पेश, B कभा, U बोलणि, (BM)PU वंजद, BK(M) त, J ति, N तड, U तो .

२७९ । ALL श्री, BJNPU गृहि, K गृह, M ग्रहि, KMN सुष, P शोभा, NU सुकति, K सुकरि (for ति°), JK भगति, N उदरि, J भगत, JU जपे, B त्यां, JK तो, M ताद .

मच्चि सूइ खट मास प्रात जलि मञ्जे
 आप सपरस हरु जित इंद्री ।
 प्रामै वेलि पढन्तां नित प्रति
 ची वञ्चित वर वञ्चित ची ॥ २८० ॥
 ऊपजै अहो निसि आप आपमै
 रुकमणि किसन सरीख रति ।
 कहै वेलि वर लहै कुंवारी
 परणी पूत सुहाग पति ॥ २८१ ॥
 परिवार पूचि पोत्रे पड़पोत्रे
 अरु साहणि भगडारि इम ।
 जग रुकमणि हरि वेलि जपन्तां
 जग पुड़ि वाधै वेलि जिम ॥ २८२ ॥
 पेखे कोइ कहति अक अक प्रति
 विमल मङ्गल ग्रिहि अक वगि ।
 अणि कवण सुभ क्रम आचरतां
 जाणियै वेलि जपन्ति जगि ॥ २८३ ॥

२८० । BK सोइ, N सुधे, P सुइ, U सुइयै, J प्राणन (! for प्रात), JKMNPU जल, N मंजइ, NP स्यर्ग, B [हर], M ऊइ (for हर), M पढंति, NP जपंतां (for पढन्तां) नितु, JU अपर स्यरस जितेंद्री (०द्र) अण । वेलि पढत (०दंती) नित (नित्य) प्रति चीवञ्चक । वञ्चित (वञ्चित वर) पामइ ची विचिच, K सुची सुवर तिम सुवर स्त्री ।

२८१ । BK आंपमहि (for ०मै), B रुषमणि, JP रुषमिणि, N रुकमिणि, U ०मिण, KU हसन, M छण, N किसन, U सरीस, J कहत, JU कुमारो, J पूच, M पुच, BKP सोहाग, N सांभाग ।

२८२ । BP पूत, JM पुच, KNU पूच, BJKM अर, B सांदिणि, J(M)PU साहण, K सादिण, N साहण वाहण, JKMNPU भंडार, BK जन, BPU रुषमिणि, BKU पढंतां (for जपन्तां), BK जगि पुड़ ।

२८३ । K थोक (for कोइ), B कहंति, JM कहत, K कहंत, B अकै अक, J अकिं अक, N अक कहइ अकां प्रति, P कहइ अक अकां प्रति, BK ग्रहि,

चतुरविध वेद परगीत चिकितसा
 ससत्र उखध मंत्र तंत्र सुवि ।
 काया कजि उपचार करन्ताँ
 ऊवै सु वेलि जपँताँ ऊवि ॥ २८४ ॥

आधिभूतिक आधिदेव अध्यातम
 पिँडि प्रभवति कफ वात पित ।
 त्रिविध ताप तसु रोग त्रिविधमै
 न भवति वेलि जपँताँ नित ॥ २८५ ॥

मन सुद्धि जपन्ताँ रुकमणि मङ्गल
 निधि सम्पति थाइ कुसल नित ।
 दुरदिन दुरग्रह दुसह दुरदिसा
 नासै दुसुपन दुरनिमित ॥ २८६ ॥

JPU गृह, M ग्रिह, N गृहि, KU खेण, N इणि, N प्रमाण (for कवण), KPU शुभ, BKN करम आचरइ, M आचरीति, J जाणीइ, U जाणीखे जु, K जपंत .

२८४ । B °विधि, JKNU चतुर्विध, ALL प्रणीत, B(M)N चिकित्सा, JKPU चिकित्सा, JKU शस्त्रोपध, J श्रवइ, K सुइ, N सवइ (for सुवि), J कलि (for कजि), U उपकार, J ऊवि, K सो, BJKM जपंति, N जपंत, J ऊवइ, K ऊय, M ऊवै .

२८५ । BPU °भूतिक, K भूत, B °दईव, B पडि, JKMNPU पिँडि, JK त्रिविधि, M त्रिविधि, B तस, N त्रिविधि रोगमय, J त्रिविधिमइ, M त्रिविधिमै, भवंत, BM जपंत, JKN जपंति, BK place this stanza between st. २८२ and st. २८३ .

२८६ । B सुधि, J शुध, K सुइ, MU सुध, BJPU वषमिणि, M निष. NP नव निधि, K थाथै, U थायइ. NP [थाइ], KU कुशल, M निति, B दुरदसा, J दर्शना (sic !), KP दुरदशा, M दुरिदसा, U दुईशा न्हासइ, P दुसुपण, JU दुसमन (for दुसुपन), JMU दुरनिमित .

मणि मन्त्र तन्त्र बल जन्त्र अमङ्गल
 थलि जलि नभसि न कोइ क्लन्ति ।
 डाकणि साकणि भूत प्रेत डर
 भाजै उपद्रव वेलि भणन्ति ॥ २८७ ॥

सन्यासिअे जोगिअे तपसि तापसिअे
 काँइ इवड़ा हठ नियह किया ।
 प्राणिया भवसागर वेलि पठि
 थिया पारि ऊतरे थिया ॥ २८८ ॥

किं जोग जाग जप तप तीरथ किं
 व्रत किं दानाखम वरणा ।
 मुखि कहि क्रिसन रुकमणी मङ्गल
 काँइ रे मन कल्पसि क्रिपणा ॥ २८९ ॥

वे हरि हर भजै अतारू बोलै
 ते ग्रब भागीरथी म तूँ ।
 अक देस वाहणी न आणाँ
 सुरसरि समसरि वेलि सूँ ॥ २९० ॥

२८७ । B मिणि, KM मन्दि (for मणि), U वलि यंच, JKN थल जल,
 BMNPU डाकिणि, J डाकिण साकिण, M साकिणि, PU शाकिणि .

२८८ । BM सिन्यासिअे, N अेता (for इवड़ा), JMPU प्राणी, N प्रांणीयां,
 K °सागरह, N °सागर, JKMPN पार, B तरि पारि (for ऊतरे),
 K तर पार (ditto), M तरि पार (ditto), J ऊतरइ .

२८९ । N आग जोग, B आग, दान आअम, JKMPN °अम, BJKN वरण,
 KMU सुष, JMU करि (for कहि), KPU कसन, M कण्ण, N
 किसन, BJU वपनिणी, BM कल्पै, JKU कल्पिस, B क्रिपण, KMN
 कपण, JPU कपणा .

२९० । N बि हरि: हरि, BM बोडै, J बोडइ, K बोडे, B(K) ग्रबि, JU
 अंबु (for ग्रब), NP जल (ditto), BK न (for म), दिसा (for देस),
 M वाहनी, NPU वाहिनी, B(K) आणाँ, M आणी सुरसरि .

वल्ली तसु बीज भागवत वायौ

महि थाणौ प्रिथुदास मुख ।

मूल ताल जड़ अरथ मण्डहे

सुथिर करणि चटि छाँह सुख ॥ २६१ ॥

पत्र अक्खर दल दाला जस परिमल

नव रस तँतु त्रिधि अहो निसि ।

मधुकर रसिक सु भगति मञ्जरी

सुगति फूल फल भुगति मिसि ॥ २६२ ॥

कलि कलपवेलि वलि कामधेनुका

चिन्तामणि सोमवलि चत्र ।

प्रकटित प्रिथमी प्रिथु मुख पङ्कज

अखराउलि मिसि थाइ अकत्र ॥ २६३ ॥

प्रिथुवेलि कि पँचविध प्रसिध प्रनाली

आगम नोगम कजि अखिल ।

२६१ । BK(M)N वैली, BKM तस, JK प्रथु°, NU प्रथी°, P प्रथी°, KNPU मुख, BM मांडहौ, B सुघड, K सोथड, M सुथड, J सुथरि, B करवि, KM करण, BJ चडि, B सुवि .

२६२ । B प्रति, JKMPU अक्खर, B प्रत (for दल), J यश, B तँति, K मातु (sic! for तँतु), BM बधि, JKU विधि, N वधि, P वधि, B सुकवि (for रसिक), J ति (for सु), K ते (ditto), U तु (ditto), B अरथ (for भगति), N सुकति, M भगति (for भु°) .

२६३ । BN °वेल, P °वलि, B किना (for वलि), B समवेल, JPU °वली, N °वली, JKP चिच, N विचिच, B प्रघटित, J परठित, KNP प्रगठित, M प्रगठत, BPU प्रथिमी, J प्रथमी, KN प्रथवी, B प्रथ, J पिथु, KNPU प्रथु, M प्रिथ, BMP अखरावलि, JKNU अक्खरावलि, B थियु, K थाधै, N ले (for थाद), P मिने (ditto) .

मुगति तणी नीसरणी मण्डी

सरगलोक सोपान इल ॥ २९४ ॥

मोतिअे विसाहण ग्रह्णि कुण मूँकै

अेक अेक प्रति अेक अनूप ।

किल सोभण मुख मूँभ वयण कण

सुकवि कुकवि चालणी न रूप ॥ २९५ ॥

पिण्डि नख सिख लगि ग्रहणे पहिरिअे

मह्णि मूँ वाणी वेलि मई ।

जगि गलि लागी रहै असै जिम

सहै न दूखण जेम सई ॥ २९६ ॥

भाखा संसक्रित पराक्रित भणताँ

मूँभ भारती अे मरम ।

रस दाइनी सुन्दरी रमताँ

सेज अन्तरिख भोमि सम ॥ २९७ ॥

२९४। B °वेलि, BJMKU °विधि, JKNP प्रसिद्ध, U °डि, J प्रणाली, N परनाली, J निर्गम, M द्विगम, N निरगम, J अमीयत (for मण्डी), K अननिक (ditto), P अनिय (ditto), U अनिय कि (ditto), B अनकसरग (for सरगलोक), M अनयअेकअग (ditto), JKNPU स्वर्गलोक .

२९५। NP मोतीयाँ, B विसाहणे, M °णो, NP °णउ, B कर (for कुण), B मूँका, P मूँकि, BJMKU कलि (for किल), U सुंभ, B कुण (for कण), NP किल सुष सुंभ वयण सोभण कण, N सकवि, U चालिणी, M कि (for न) .

२९६। B पंडि, JKM पिंड, N पींडी, PU पिंडे, BM लग, P गहणे, BJMU भूषणे, K भूषण पहिरिद, M मो, J वेल, B मै, JU मइ, U लागि रहि, B सै, JKU. सइ, M सही .

२९७। B भाषा पराकृत सहकृत, M भाषा प्राकृत सहसकृत. KN संसकृत, PU संस्कृत, JKNPU प्राकृत, BK भणता, J भणताँ, N भणिताँ, M भारथी, BJPU दाथिनी, K रमता सेजइ अंतर, JU अंतरद, NP अंतरिष, B भोम, JK भूम, PU भूमि .

विवरण जो वेलि रसिक रस वञ्छौ
 करौ करणि तौ मूझ कथ ।
 पूरे इते प्रामिस्यौ पूरौ
 इअ ओके ओक्यौ अरथ ॥ २९८ ॥

जोतिखी वैद पौराणिक जोगी
 सङ्गीती तारकिक सहि ।
 चारण भाट सुकवि भाखा चित्र
 करि अकठा तो अरथ कहि ॥ २९९ ॥

ग्रहिया मुख मुखा गिलित जग्रहिया
 मूँ गुण आखर अ मरम ।
 मोटा तणौ प्रसाद कहै महि
 अँठौ आतम सम अधम ॥ ३०० ॥

हरि जस रस साहस करे हालिया
 मो पण्डिता वीनती मोख ।

२९८ । B वैल, M रसि, U करण, B कहण (for करणि), K वरण (ditto), B जो (for तौ), M त. JU मुंझ, M पूरै, J इत, KNP इतो, B अरथ (for इते), U ताद (ditto), J प्रामिस्य, K पामीसो, N प्रामिसिज, U प्रामिसज, B प्रामिसे पूरे, NP ईयां, B अर (for इअ), JK अर (ditto).

२९९ । JKNPJ जोतिषी, KU वैद, N वयद, BJN पुराणिक, K जोसी (for जोगी), JKNP तारकीक, M तारकी, U तारकीक, J चत्र, M करे, U करद, P अकठा, K अकठो त, JM [तो] .

३०० । N गलिया (for ग्रहिया), P गिलीया (ditto), BM मुषि, M गलित, BNP जगलिया (for जग्रहिया), KM मै, NP मदं, BN गणि (for गुण), MP गणि (ditto), K गण (ditto), M अचर, BKM मोटां, NP अउ अदठउ आतम अधम, B सम .

अन्हीणा तुन्हीणे आया

खवण तीरये वयण सदोख ॥ ३०१ ॥

रमतां जगदीसर तणी रहसि रस

मिथ्या वयण न तासु महे ।

सरसै रुकमणि तणी सहचरी

कहिया मूं मैं तेम कहे ॥ ३०२ ॥

तूं तणा अनै तूं तणी तणा त्री

केसव कहि कुण सकै क्रम ।

भलौ ताइ परसाद भारती

भूंडूं ताइ माहरौ भ्रम ॥ ३०३ ॥

रूप लक्खण गुण तणा रुकमणी

कहिवा सामरथीक कुण ।

जाइ जाणिया तिसा मैं जंपिया

गोविंद राणी तणा गुण ॥ ३०४ ॥

३०१ । J रस यस, U करि, BJ मूं, M सु. KN पंडितां B वेनती, K अन्ही-
णा, M ंणा का, U ंणाहं. BP तन्हीणे. JU तुन्हीणइ J आवीया,
B खमण, JNP अरण, M आवणि, KU अरणे, K तीरय, M वैण, JU
वचन (for वयण) .

३०२ । KU जगदीस. B तणा, N रहसि B रसि, J वेण, B तस, J तण, K
तास महि, B सरसति, BM बधम ण, JP बधनिणि, U बधनिण, BJNPU
मइ, B तिण, J तिम, K कहि .

३०३ । B तूं. M तुच, J केसवि, KMN कुण कहि, BJ तिको (for 1st ताइ),
K प्रसाद, BKM भूंडूं, JNP भूंडउ, B places this stanza between
st. २९९ and st. ३००, and MN place it between st. ३०१ and
st. ३०२ .

३०४ । JNPU लण, K लण, M लणिण. B रूपमे लणिण त्री तणां बधमणी,
M रुधिमणी, PU रुधिणी, M कहिवा इ कोर ते तास कुण B जंपि
(for जाइ), KMNJ जाणिया जिस (for जाइ जाणिया), M inverts
the order of stanzas ३०३ and ३०५ .

वरसि अचल गुण अङ्ग ससी संवति
तवियौ जस करि खी भरतार ।
करि खवणे दिन राति कण्ठ करि
पामै खी फल भगति अपार ॥ ३०५ ॥

---

३०५ । J वरस, M अंगि, JNU ससि, M सु (for ससी), J संवत, M समंत, P
.....न रस शशि व[क्क]रि (for ... अङ्ग ससी संवति), J जसि, M
प्रिय (for 1st करि), JMNU श्री M करै (for 2nd करि), JNU श्रवणे,
M श्रवणि, JU कंठ. M करै कंठि प्रामै फल श्री, J फल श्री, U भगत,
BK omit this verse.

NOTES.

1. चार ..... मङ्गलचार, "These four (auspicious names) form my *maṅgalācāra*." The Sanskrit commentary of *U* identifies the four names with the four subjects which according to the rhetoricians are to be mentioned in the beginning of a work, and quotes the *śloka* following :—

मङ्गलं चाभिधेयं च सम्बन्धश्च प्रयोजनं ।

चत्वारि कथनीयानि शास्त्रस्य धुरि धीमता ॥ १ ॥

2. किरि निश्चइ (*P*) चीचारै चीतारा प्रतइँ (*N*).

4. तार is in origin a plural neuter form of the correlative pronoun (Ap. तारँ < Skt. तानि), which like the analogous form काँइ, काँई of the interrogative, has come to do function for the singular as well. Cfr. st. 13, 303 below. In st. 11, 12 the form is doing function for the genitive-oblique. Analogous to तार is the form जाइ of the relative pronoun (Ap. जाँइ < Skt. यानि), which is used in a plural sense in st. 104, 304, and in a singular sense in st. 169.

5. Of the two readings पाथो (*BKNS*) and चाथो (*JMPU*) in the third line, the former is preferable on account of the alliteration of the पा° with the पा° of पार, which precedes. Alliteration is a very important factor in bardic poetry.

7. Notice the reading संपोखण of *BNPSU* for जु पोखण . The latter is the correct reading, not only because पोखण is a much better form than संपोखण, but also because the relative ज is required in the sentence.

8. In explaining the sense of this stanza, the comments of *NPU* agree together, and differ from the *Dhūdhārī* comment of *BKS*. For the comparison of the two interpretations, I quote below the comments of *B* and *U*: कवि कहै है सुकदेव व्यासदेव जइदेव आदिदे अनेक सुकवि ऊआ है पणि रोति सबही की येकही

है श्रीकृष्णदेव तें पहिलौ जु रुकमणीजी कौ वर्णन कीयौ सु या वासते जु ष्टङ्गारग्रन्थ कोजै तौ पहिलैं श्री कौ वर्णन कीयौ चाहिजै (B).

शुकदेवो व्याससुतो व्यासो ऽप्यथ च गीतगोविन्दकर्ता जयदेव इत्यादयो ऽन्ये ऽपि विष्णुभक्तिपरायणाः सुकवयो ऽनेके वाल्मीकिप्रश्नक-
शङ्करादयः सर्वे ऽप्येकसंन्या इत्येकः केवलः पुरुषप्रधानः श्रीगोविन्दस्तस्यैव
स्तुतिं कृतवन्त आदौ भगवद्रूपवर्णने कृतोद्यमाः परं मया तावत्स्त्री-
वर्णनमतः क्रियते यतः ष्टङ्गारग्रन्थो ग्रन्थते यदुक्तं ष्टङ्गारे स्त्रीप्रधानत्वमतो
मह्यं दूषणं न देयम् (U).

9. U reads जोइ हाँ for जो इहाँ in the 2nd line, and explains it : हाँ इत्यकस्त्रादाश्चर्यामन्त्रणे हे सुजन त्वं पश्ये त्यध्याहारः †

10. सिरहर, for सिहर (< Skt. शिखर), with insertion of र, analogous to सरजल for सजल, सरधीर for सधीर, and सरजीत for सजीत, for the last of which examples see *Vacanikā Ratana Singhajī rī Mahesadāsōta rī*, 244.

11. नाइ. See note to st. 4, above. B renders the form with तोथै राजा रै.

12. नाम ताइ तस्या नाम (U). Here and elsewhere I have used a vertical dash over the line to indicate a long vowel which for prosodical reasons is to be pronounced as short. It is the same sign which is used by native copyists to convert an आ into अ, whenever by mistake they happen to write आ instead of अ. Ex. : प्राकार, for प्रकार. In Old Western Rājasthānī poetry in general, and Dīngāḷa poetry in particular, a long vowel immediately followed by a short vowel is liable to be pronounced as short.

13. ताइ तावन्मात्रम् (U), तितरौ (B).

ते as a feminine singular form of the demonstrative pronoun, is an Old Dīngāḷa form which is no longer found in Modern Dīngāḷa nor in Modern Māravārī, where it has been substituted with ता. It is, of course, identical with the general form ते of Old Western Rājasthānī and Gujārātī. In our *Veli* both ता and ते are used for the feminine singular.

14. बीरज for बीज, another instance of the insertion of र in the middle of a word. Cfr. note to st. 10, above.

अम्बहरि for अम्बरि, with insertion of ह analogously to समहर for समर. Cfr. *Vacanikā Ratana Singhajī rī*, 54, and also my *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 38.

15. The meaning of the two first lines is clearly explained by *U*: शैशवं बाल्यं तत्परीरे तनी सुप्तं गतप्रायमिति तथा यौवनं न जाग्रतं न तादृशं प्रकटितमतो वयःसंधिः समुत्पन्नः कियदारंस्थायी सुहिणा सु वरोति स्त्रप्रप्रायो यथा वरिशब्द ऊपम्ये ...(*U*), but in the interpretation of the fourth line most of the commentators seem to have been led astray by understanding प्रियम (प्रथम) as an adjective or an adverb ("first, at first"), instead of an abbreviation of प्रिथीराज, the author of the *Veli*.

20. दल फूलि विमल वन is clearly and correctly rendered by *B* as : द्विवै वसन्त आयौ ज्यां वन फूलिजै बै त्यां सरीर फूसौ. This is no doubt the original reading, which the other commentators have failed to understand and have consequently been tempted to alter the text into दल फूल विमल वनि .

22. सु ज. Cfr. st. 19, 32, 46, 94.

कमोदणि for कुमोदणि . For the weakening of *u* into *a*, due to the influence of the *o* in the syllable following, see my note to st. 16 of the *Vacanikā Ratana Singhajī rī*. Cfr. also कुमकमौ, st. 189, 205.

मेन केस मेनकेशा इति रात्रिरूपा इत्यपि मेनशब्देन चारणभाषया भुजङ्गसदृशाः (*U*). Notice here the use of the term चारणभाषा "the language of the Cāraṇas" to indicate the *Diṅgaḷa*.

23. वरुण तणा किरि डोर. वरुणस्य प्रचेतसः पाशा इव वरुणस्य शस्त्रं पाश एव तं दूरीकर्तुं जगतो ऽपि न शक्यते तदिवेदमपि बन्धनं कृष्णस्य दृढं भावीति रहस्यं यदुक्तं कुमारसंभवे :—

शिरोधपुष्पाधिकसौकुमार्यौ बाह्व यदीयाविति मे वितर्कः ।

पराजितेनापि कृतौ हरस्य यौ कण्ठपाशौ मकरध्वजेन ॥ १ ॥

25. सधर . सधरौ माहात्म्यवन्तौ (U).

वर्णं, a survival of the old neuter singular of the Old Western Rājasthānī, used exactly in the same adverbial function as the वर्णं in *Vacānikā Ratana Singhañi ri*, 92, q. v. For other instances of the neuter in the *Veli* cfr. st. 36, 64, 66, 211.

26. जुअलि नालि इति नाम्ना लोकप्रसिद्धं कीदृशं तस्याः कदल्या गर्भसदृशं विशेषसौकुमार्येण नीरोमत्वमपि प्रकाशितम् (U).

27. हरिहंस सावक हरिहंससावकाः सूर्यस्य लघ्वपत्यानीवाणु-सूर्याः (U).

28. हिव रुकमणी नी विद्या कहइ । आठ व्याकरण भणी अठारह पुराण जाणइ अठारह स्मृति जाणइ धर्मअर्थनीतिमोक्ष प्रकाश इइ शास्त्र जाणइ चारि वेद ४ भले १ आचारग्रन्थ २ व्याकरण ३ इन्द ४ जोतिष ५ पदभङ्गन ६ अे षडङ्ग जाणइ षडङ्ग ६ चारि वेद ४ मीमांसा १ तर्कविद्या १ धर्मशास्त्र १ पुराण १८ सर्व मिल्या चउद विद्या नी जाण चउसठि सकला नी जाण जाणी अेकोकी विद्या माहि अनेक घणा घणा अधिकार आपणइ मति सँ जे माहिला अर्थ विचारियइ इइ (P)

29. हरि तिणि. Here perhaps I was authorized to read हर with the majority of the MSS., thereby making the correspondence with the हर at the end of the line more complete, but I have preferred to retain the regular form, not only on account of the हर immediately preceding, but also because it is difficult to know how far one would be justified in altering, however slightly, the endings of words or syllables to produce internal rhymes or alliterations. Thus, if I had chosen to read हर for हरि, why should I have not read also गवर for गवरि to produce one more internal rhyme ?

वन्दे गवरि हर, अद्यापि होलिकानन्तरं कन्याभिर्गौरिपूजेतिव्रतं वितन्यत ईप्सितवरप्राप्तिनिमित्तम् (U).

32. पाँतरिया, बुद्ध्या विहीनौ जातौ (U).

माना इ. Here the pleonastic particle इ has been added by myself to complete the number of prosodical instants required for the verse (14). I might have added इ as well. If one more syllable is not thus introduced, the verse will fall short of one *mātrā*, but one might still read it correctly by pronouncing the second syllable of माना as equivalent in duration of time to three prosodical instants instead of two. For an analogous case see st. 183.

35. The MSS. *J(K)SU* read नाम नन्द दमघोष नर in the second line, but the explanation which the commentary of *U* gives of नन्द is hardly acceptable: पुरोहितो दमघोषनामा वृषामानन्दकरः (*U*). In the *Bhāgavata Purāṇa* Damaghoṣa is the name of the father of Siṣupāla.

36. चन्देवरी is my emendation of the original reading which is given as चन्देरी by the consensus of all the MSS. The reason for the emendation is the same as has been adduced above for the reading of माना इ instead of माना (st. 32), namely, the necessity of introducing one more prosodical instant to make the line complete. In the present case too, the deficiency might be made good by pronouncing the *e* of °न्द° as equivalent to three prosodical instants instead of two.

37. संगि डषा ... देसपति. Cfr. प्रिथी सङ्ग लम्बा केई देसपती (*Vacārikā Ratana Singhajī rī*, 20).

38. बाभै, from Ap. बज्जहिं < Skt. बध्यन्ते, is the regular passive form of बाँधणौ, which in the modern language has gone out of use, it being substituted with the new form बन्धीजै. For the use of बज्जद् in Prakrit, see Pischel's *Prakr. Gramm.*, § 548.

39. खुभी, for कुभी, a technical term used in Indian architecture to indicate the base of a pillar (see *Archaeol. Surv. of West. India*, Vol. ix, Northern Gujarat, p. 24). The change of कु° into खु° was evidently made by the Poet, only in homage to the rule of the *vēṇasagāi*.

40. जोइ is a word whereof the exact meaning is not clear. The Dhūdhārī commentary seems to take it in the sense of

“tent”: रङ्ग रङ्ग रा समिधाना जभा किथा है सोइ मानूं वादल उषा, whereas the commentaries of *PU* explain it as a synonym of स्त्री “woman”: जोइ इतिस्त्रीपर्यायः स्त्रीणां श्यामोज्ज्वलरक्तपीतनीलरङ्गानि वस्त्राण्येवोत्प्रेक्षते जलदपटलानीव पृथग्वर्णान्यभ्रवन्दानीव (*U*); जोइ कहतां स्त्री ना वृन्द पञ्चरङ्ग वस्त्र पहिर्या तेहिज जलदपटल मेघघटा किहाँ सामल किहाँइ उज्वल इसउ पञ्चवर्ण मेघवृन्द (*P*). To understand the comparison, one should think of the way the Indian women, dressed in gorgeous colours, crowd the roofs of the houses on all festive occasions when there is a procession or any other similar *tamasha* to be seen.

41. कोरण, नवीनमेघवर्षणसमयात्प्राक्सरजोवायुशुभ्राभ्रदर्शन-मिति (*U*).

42. गावै करि मङ्गल. Cfr. गावै सुखि मङ्गल करि गीत, st. 55, below. From a comparison of the two passages it is obvious that करि is in both cases connected with मङ्गल. The commentaries do not all agree in the interpretation of the phrase, for instance *B* renders the present passage simply with मङ्गल गावै है, and *P* in the latter passage connects करि with सुखि and renders: सुखद करी मङ्गलरूप गीत गावई. The correct meaning of the phrase मङ्गल करि is evidently that which is given by *U* under st. 155, namely: मङ्गलानि कृत्वा ... गीतानि गायन्ति. In other words, here मङ्गल is not used to give the meaning of “auspicious song,” but only “auspicious ceremony.”

सनै for सनै, the shortening of the initial syllable being required by the metre.

44. गलिचागौ इतिविप्रः (*U*). The literal meaning of the word evidently is “he who wears the brahminic thread round his neck.”

वीर वटाऊ ब्राह्मण, अहो भाई अहो पथिक अहो ब्राह्मण अत्यन्त उतावली थकी वार वार वचन कहइ (*P*).

45. स स करिषि, a sigmatic future form used in the function of a prohibitive imperative. For the use of similar prohibitive

futures in Old Western Rājasthānī and Prakrit, see *Notes on the Gramm. of the Old West. Rāj.*, § 121.

जत्र, a Sanskritism well permissible in bardic poetry. Cfr. तत्र, st. 174, 244.

46. रहरह कोइ वह रही रह . From the commentaries, it appears that the meaning of this phrase is that all the few travellers who were out, having reached their destination, halted for the night, but the grammatical connection of the three words वह रही रह is not clear to me. I quote below the renderings of the three commentaries of *BPU*:—मारग मारग थें पश्यो आय विश्राम कियउ पश्य चालता रह्या (B); वटाऊ सर्व वासउ रहिवा भणी “रहउ रहउ” इम कइना पश्य वही रह्या (P); रहरह इति यो यत्रोषितुमनाः स तत्र गन्तुकामो भूत्वा चिन्तितं स्थानमाश्रयदतो मार्गवहनं लोकैर्निरस्तम् (U).

47. भौ इति सभयाश्चर्ये (U).

49. The commentary of *U* gives two explanations of करि कमल, the second of which is evidently wrong: करे कमलानि कृत्वा मन्दं मन्दं चलन्तीति विशेषस्तथान्यार्थे कराः सौकुमार्येण कमलसदृशा इत्यपि (U).

जङ्गम तीरथ इति योगध्यानलीना योगीश्वराः (U); जोगीसर (P); अनेक तपसी (B).

51. सम्प्रति प्रत्यक्षम् (U).

52. अन्तहपुरि दरबारि (B); श्रीअन्तेउर माहि गयउ माहिली सभा माहि (P); पुरान्तः पृष्ठं पृष्ठं श्रीकृष्णस्यान्तःसभासंमुखं गतवान् (U).

53. पहिलौ, an adverbial adjective, *i.e.* an adjective doing function for an adverb (पहिलै, or पहिलूं. cfr. the reading of *N*). For the use of adverbial adjectives in Old Western Rājasthānī see *Notes . . . etc.*, § 78.

55. The verse is in corrupt Sanskrit. The reading of the first line is unsatisfactory in all the MSS. I have adopted the reading of *NPU*, in which the order of the questions कस्मात् कस्मिन् etc. is confirmed by the order of the replies contained in st. 56, but I have had to complete the line with the insertion of किल, which is found in *BJM* only, as the line was falling short of two *mātrās*. The commentary of *U* to this stanza runs as follows: हे मित्र त्वं कस्मात् पुरात् समागतः कस्मिन् पुरे वससि किमर्थमिच्छागमः केन सच्च द्रव्यं तव कार्यमग्रे कुत्र परियासि तत्त्वं ब्रूहि ममाग्रे निवेदय एतत्तव करस्थं पत्रं केन जनेन कस्मै प्रेषितमिति देवभाषा संस्कृतमेव प्रश्नम् (*U*).

57. वाचत ... न वगौ, वाचयितुं न वगाइ इति न शक्यत्वं संभवति (*U*), वचायइ नही (*P*).

कागल is rendered by the Sanskrit commentator with कङ्कलम्, a neologism not without interest.

58. असरणसरण is understood as a compound by the commentaries of *BU* (असरणसरण तुन्दारौ विरद हे. *B*; हे असरणसरण *U*), but *P* more ingeniously reads the two words as separate and understands: बीजउ सरण कोई नथी, i.e. to translate the text literally, "every other protection is without protection." Notice that *P* also reads नूँ जि instead of वृभ.

60. सालिग्राम सूद्र ग्रहि सङ्ग्रहि, सालिग्राम श्रीपरमेस्वर नी मूर्ति शूद्र ने घरे कोई उत्तम जनम द्यइ (*P*); सालिग्रामं गल्लकीनद्युत्पन्नं शूद्रग्रहे (*sic*) संग्राहयन्ति ददते इव (*U*).

62. It will be noticed that the first line in this stanza does not conform to the general rule of the *vēṇasagāī*, which requires that the first and the last word in the line should begin with the same letter. But the Poet is not to be found at fault here. By studying all the lines in the *Veli*, which apparently do not conform to the rule of the *vēṇasagāī*, I have discovered that these, far from having *nō vēṇasagāī* at all, have two *vēṇasagāīs*. In other words, the line is split in two, and each of the two parts has a *vēṇasagāī* of its own. Thus in the present case

आणै forms *vēṇasagāi* with अचुर, and नाग with नहि . The other examples of double *vēṇasagāi* which I have found in the *Veli* are :

- खीपति कुण सु मति वूभ गुण जु तवति (6),
 सैसव तनि सुखपति जोवण न जाग्रति (15),
 कोकिल कण्ठ सुहाइ सर (20),
 पणिहारि पटल दल वरण चंपक दल (49),
 कुमकमै मँजण करि धौत वसत धरि (81),
 इम कुँभ अन्धारी कुच सु कच्चुकी (90),
 गजरा नवग्रही प्रौँचिया प्रौँचे (93),
 चोर चकव विप्र तीरथ वेल् (186).

मँ लीध . Strictly grammatically speaking, the reading हँ लीध of *BJKSU* would be more regular, as मँ is not a direct, but an oblique form. But the reading मँ is supported by the rule of the alliteration, which carries much weight in bardic poetry, and also by the large use which both Old Western Rājasthāni and Māravāri, especially colloquial, make of the impersonal passive construction of the past participle (*bhāvi prayoga*, see *Notes . . . etc.*, § 127). Thus in modern Māravāri one would not say to-day हँ लीधी, but म नै लीधी . *P* renders accordingly : सुभ नद लक्ष्मीरूप (*P*).

63. हँ, अहं सीतारूपा (*U*); हँ सीतारूप (*P*).
वेलाहरण कहताँ समुद्र (*B*).

64. बाहरि करि “Rescue me!”, an imperative. The Sanskrit commentator renders : मम ... बाहरिं गृह्यमाणवस्तुनः पञ्चादालनोपायं कुरु . . .

आलोज for आलोच, the °च being probably changed into °ज only for the sake of the rhyme.

65. Apparently, the second and third line in this stanza do not conform to the rule of the *vēṇasagāi*, because the first and the last word in each of the two lines do not begin with the same letter. It is however to be observed that the bards are often satisfied with making the initial syllable of the first

word in the line correspond to the second, third, or even fourth syllable of the last word, instead than to the initial syllable of it, as the general rule requires. Thus, in the present case, the त् of चिथा has its correspondence in the त् of चातुरी, and the र of राजि has its correspondence in the र् of विराजौ. This is not considered to be a breach of the rule of the *vēṇasagāi*. For other examples of this case see stanzas 39, 40, 67, 107, 108, 109, 118, 119, 144, 161, 171, 174, 176, 178, 179, 188, 192, 194, 198, 208, 209, 216, 222, 247, 252, 264, 265, 288, 305.

दुरी इति दुःखोत्पादकः (U); दुखदाई (P); दूसमन (B).

66. ते is understood by P in the sense of a causal conjunction (तीर्थं कारणदं) and connected with कहिजै, but it is evidently connected with लगन वेला. U renders : तस्य लग्नस्य वेलाया अन्तरे त्रीणि दिनानि वर्तन्त इत्यवधिदर्शने (U).

चारात, a Sanskritism which is hardly justified in bardic poetry. U renders it with निकटम्, B with बाहरि, and P with समीप.

68. इसै, an instrumental used adverbially "in such (a way), with such (speed)." The position of the qualitative demonstrative adjective इसौ in this construction is similar to that of the correlative adverb "so" in English, in phrases like : "I like it so much! They go so fast!" etc. Cfr. वहकी इसौ (Vacanikā Ratana Singhajī rī, 21), and चलन्ता इसा (Ditto., 23). In the present case, N renders the word with भलद प्रकारदं, and P with भली परद. The reading ईसु of NPU is not clear to me, unless it is an incorrect reading for ईसं, the neuter form of इसौ used adverbially.

The commentary of U to this stanza is of particular interest inasmuch as it represents an attempt by its author, Sāraṅga, to throw aside the authority of his guide, Cāraṇa Lākḥò, and give an interpretation of his own. But in this he fails, and his new interpretation is grossly absurd and altogether unacceptable : चारणेनैवमुक्तमस्ति सुग्रीवसेनो १ मेघपुष्यो २ वेगवान् ३ बलाहक एते ह्येषास्य रथे चत्वारो ऽश्वः परं मम मनसि नैवं स्फुरति यतो ज्ञायते सर्वमप्येतद्भयस्य चपलगतिवर्णनं तेन रथः कीदृशो वहति यादृशं वानरसेन्यं समुत्थकमथ च नइ मेघ पुह्य इति नदीजलपूर-

समये यादृग् वह्व्यथवा बलाहकानां वर्धाभाणां यादृभ्रं यादृभ्रं वेगवत्त्व-
मिति रथगतेराधिक्यं तत्र सारथिं दूरं कृत्वा खेच्छया त्रिभुवनपतिः
स्वयं रथं खेटयितुं लभो ऽतो ज्ञायते धरा पृथ्वी गिरयः पर्वताः पुराणि
मार्गनगराणि श्रीकृष्णसंमुखं समागच्छन्तीव महति जन अभ्यागतवति
संमुखमागमनं महत्वप्रदानमनयोक्त्या वेगवत्तया रथस्य निर्गमो ऽवगन्तव्यः
(U).

69. जिम “So that, in order to.” For the employment of
जिम as a final conjunction in Old Western Rājasthānī, see
Notes...etc., § 111.

71. मुख धारणा, मुख नी धारणा नूर (P); मुखस्य धारणां
कान्तिं तर्कयति सविशेषं पश्यति दूतस्य मुखे निर्मलता कार्यसिद्धिलक्षणं
प्रतीतम् (U).

72. महन्ति is evidently a feminine substantive, the object of
कही, and I identify it with Gujarāṭī माहिती, f. “Information,
particular knowledge.” The commentators, however, prefer
to connect the word with गुणजण and to explain it as महत्तराः
स्त्रियः “respectable women” (U), or महत्तर लोक “respectable
people” (P). One need only look at the place महन्ति occupies
in the sentence, to understand that the commentators’ inter-
pretation is a grammatical impossibility. But the lack of
common sense is often one of the most conspicuous qualities
of Indian commentators, especially of those who wish to
make a display of their undigested erudition.

73. अचरिज को लाधै अरथ. Here लाधै is my emendation.
BKMNS read लाधौ which is untenable and has probably origi-
nated from a misreading of लाधै, whereas JPU read लाधा.
Also, most of the MSS. read क र in the place of को. I do not
think there can be any doubt that the construction of the
phrase here is identical with the को अचरिज मनुहारि तथौ in st. 78,
and therefore लाधै अरथ is a genitive. But it might be understood
as a locative as well, the terminal °i of अरथ being dropped to
form a rhyme with कथ. If the phrase लाधै अरथ is understood as

a genitive, the reading लाधा of *JPU* would be equally correct, the oblique in °è and the oblique in °ā being equally permissible in the form of *Ḍiṅgaḷa* in which the *Veli* is written. *U* renders the phrase with: अर्थलब्धे: किमाचर्यम् (*U*).

74. अक उजाथर कलह्णि अवाहा, जिक्के उजाथर संग्रामधीर ते साथइ वली जे कलह्णे अवाहा अग्रेसरी आगइ चालिइ खामिभक्त ते साथइ लीधा (*P*); अक अद्वितीय उजाध[र]इ (*sic*) क° ओज संग्रामइँ धीर ते साथइँ लीधा वली जिक्के कलह्ण संग्रामइँ अवाहा अग्रेसरी कइ अथवा दुबाहा क° कलहइ वली (*N*); एके ये ओजाथरइ (*sic*) इति संग्रामेधीरा: पुनर् अवाहा इत्यग्रेसरणयोग्या: खामिभक्ता: (*U*).

आखाठसिध कहताँ जिअि बि तीन वार संग्राम कीधा कइ किहँ हारइ नही अहवा [सु]भट (*P*).

75. Notice the reading नाग रिख of *BM*. It is obviously to be explained as a misreading of नागरिक, unless it is, indeed, an alteration introduced by some presumptuous copyist.

76. केवी दुर्जना: (*U*).

77. आपपर इति परस्परम् (*U*).

78. राजा रै, a colloquial phrase which is to be completed with a substantive in the locative like घरै "in the house." It is, ultimately, the same idiom which is used in English and other European languages.

79. सोखावि सखी राखी आखै सुजि, ओद्वेषाजी आया जाणी रुकमणियइ सखियाँ सोखावि राखी कइ ते सखी राणी प्रति इम कहइ कइ ...(*P*).

The last line in this stanza does not violate the rule of the *venasagāi*, because the bards in particular, and Marwari writers in general, always consider postpositions as forming one word with the substantive to which they are appended,

and therefore, according to their theory, the last word in the line with which we are concerned, is not नणी but चम्बिकातपो. Cfr. the similar case of मदन ची in st. 82, हाथा लगि in st. 108, क्रिसन ची in st. 148, हरि सँ in st. 166, and नवी परि in st. 192.

80. स्यामा चारंभिथा सिण्णगर. Here स्यामा ("the dark-complexioned one") is used by the Poet as a mere synonym or epithet of Rukminī, obviously without any particular intention, much as it is used throughout the poem, but the Sanskrit commentator apparently thinks that the word is here used intentionally and takes the opportunity to explain the meaning of it, by quoting two ślokas which enumerate the characteristics of a śyāmā woman :—

यदुक्तं श्यामालक्षणम् :

श्यामा च श्यामवर्णा स्यात् श्यामा मधुरभाषिणी ।

अप्रसूता भवेत् श्यामा श्यामा षोडशवार्षिकी ॥ १ ॥

या शीते चोष्णशरीरा उष्णे शीतशरीरिणी ।

मध्यकाले भवेन्मध्या सा श्यामा इत्युदाहृता ॥ २ ॥

81. The commentators do not seem to be sure about the exact meaning of क्क़ोहा, a word which some render with ऊतावला "quick" and others with ढीला "loose." The commentary of *N* gives both the meanings. I quote below the different comments to the last two lines in the stanza : सु किसी देखिजै कै जैसे मखतूल कौ डोरौ तूटौ कै अर गुण मोती क्क़ोहा कहताँ ऊतावला क्क़िटकि क्क़िटकि पड़ै कै इसी सोभा देखिजै कै (B); जाणे करि ढीना कहताँ निबलइ मकतूल पाट नइ गुण दोरइ क्क़ोहा ढीला प्रोत प्रोया ते हाथ थकी कूटा तूटा पड़िवा लाग़ा (P); अहमेवं जाने गुणमुक्ताः क्षीणैर्निर्बलैर्मकतूलगुणैः श्यामपट्टद्वरके क्क़ोहा इति शिथिलं प्रोताश्रुटिता इव पतितुं लग्ना इव सादृश्य उत्पेक्षा (U); जाणे करि ढीना कं निबला क्षीण मखतूल ना गुण दोरा थकी गुणरूप मोती क्क़ोहा कं ढीला प्रोया थका अथवा क्क़ोहा ऊतावला कूटा पड़ता जिसा दीसइ तिसा जलकण दीसइ क्क़इ (N).

84. कण्ठ कहताँ गलइँ पोत कहताँ वीडियउ बाँध्यउ जाणे कपोत पारेवउ अथवा नीलकण्ठ महादेव नौ गलौ जिस्यौ अथवा जाणे करि हिमाचल पर्वत पाखइ यमुना वहइ कइ अथवा जाणे निम्बइँ श्रीशङ्खधर श्रीकृष्णइ समइ भागि विचालइ अकेइ आँगुली भाल्यउ शङ्ख होइ (P).

85. जमुण फेण पावन्न जग, उत्प्रेक्षते जगत्यावन्या गङ्गायाः फेन-युक्ता यमुना इव (U).

कुमारमग पिटदण्डउ आसू काती री रातइ श्वेतदण्ड सरीखउ (P); कुमारमार्गः स्वर्गदण्डक इवाश्विने कार्तिके भासि नीरजस्ते गगने श्वेतदण्डको दृश्यते (U).

86. अणियाला तीखा (BNP), literally “pointed.”

सिली सिली बरि, literally “on the hone of the collyrium-pencil,” the former सिली being used in the meaning of शलाक “the pencil used for applying collyrium to the eyelids,” and the latter in the meaning of शिला “a hone.” N reads सिरि सिली बरि and explains : अञ्जनरूप सिली जपरि घसी सिरि क° श्रीतेज चढाया (N).

जल वालियौ पाणी दीधउ (P); जलं दत्तम् (U).

87. वली रुकमणियइ आपणइ निलाडरूप चन्द्रमायइ रोली नउ तिलक कीधउ वली कलङ्क धूम वेउँ काट कहताँ रातपणइँ करी महादेव नउ त्रीजउ लोचन अग्नि सरीखउ तेह नेउ धूम काण्डउ तीजउ लोचन निर्धूम कीधउ आपणा मुखइ ललाटरूप अर्धचन्द्र तेह नु श्यामता-रूप कलङ्क काण्डउ चन्द्रमा निकलङ्क कीधउ अे भावार्थ अेतलइ तिलक भलउ वखाण्यउ (P).

काट, काटशब्देन दोषम् (U).

89. वाँकिया. I am not sure about the exact meaning of this word. The commentators simply say that it is a term for a part of a ratha, and P adds that the *vāṅkiyās* are found at the two sides of the vehicle.

ताड़ङ्ग ताड़ङ्गयुगलं कर्णकुण्डले चक्राविव पेटकाविवेति (U). Notice here the use of the word पेटक- as a Sanskritisation of the vernacular word पदङ्ग "a wheel." The latter word is, of course, not derived from पेटक- but from Apabhramṣa पदङ्गडङ (Cfr. Prakrit पदङ्ग explained as रथचक्रम् in Hemacandra's *Deśināmamālā*).

90. कवच सम्भु काम कि कलङ्क, जाणे महादेवजी कवच पहिरौ कै काम सौं जुध करिवा कै ताँई (B); शुम्भुना हरेण कामेन सह कलिं कर्तुमानसा कवचः संनाहो घृत इव प्राकृतकविसमये कुचस्य शुम्भुपमा प्रसिद्धा (U).

Notice the reading मन हरि आगै मगडप मगडे of B, which is explained: श्रीकृष्णजी का मन कै ताँई मगडप छायौ कै जु मन आय बैसिसी (B).

वारिगह, वारिगह सब्दई तम्बू वस्त्र ना दीघा छइ तिहाँ तम्बू-यई रजुआदि बन्धण ऊइ अनइ इहाँ कसादि बन्धण जाणिवउ पट-कुटीति वारिगहशब्देन चारणभाषयां तम्बूनाम (N); वारगहशब्देन पटकुटीयुगलं रचितमिव (U).

91. कल क° मनोहर (N). The other commentators omit to explain the word.

93. वले वलै विधि विधि वलित, वली वलय श्यामपाटकउ विधिइ विधिइ आंपापणा स्थानक बाँध्या (P); तथा च वलयः श्यामपट्ट-सूत्रग्रथितो विधि विधि यथास्थानं निवेष्टिताः (sic) (U).

95. किमत्र, a Sanskritism bolder than जत्र and तत्र which are used by the Poet in other places. U renders: तेषां भूषणानां कविरत्र ग्रन्थे किं व्याख्यानं कुर्यात् (U).

96. मापित करल इति मुष्टिग्राह्या (U).

भावीसूचक... The Sanskrit commentator gives two different interpretations of the last two lines in this stanza, of which the latter interpretation rests on a reading भावीसोचक, which is not

evidenced by any MS. : उत्प्रेक्षते भावीसूचका अनागतभाग्याविर्भाव-
कथकाः सिंहराशौ ग्रहगणः सकल इति सर्वे ग्रहा अवस्थिता इव कथाः
सिंहकटीसाम्ये सिंहराशित्वमेवोक्तं यतो रुक्मिण्यास्तुलाराशित्वाः
सिंहस्थाः सर्वे ग्रहा एकादशा ज्योतिःशास्त्रे फलदायिनो मनोवाञ्छितं
ददत अतः श्रोत्रघ्नास्योत्सङ्गे निवेशनं भावीति महद्भाग्योदयत्वं
दर्शितमयमेकोर्यो द्वितीये ऽर्थे एकस्यां राशौ स्थिताः सर्वे ग्रहा जन्मसंज्ञका
भावीशोचका इतिपाठे दुर्दशादर्शकास्तस्या राशेः क्षीणत्वप्रतिपादको
ऽतः कटी क्षीणा जातेतीदमपि वितर्कणं न्यायं ग्रहाणामपि विविधवर्णत्व-
मवगन्तव्यम् (U).

98. वली रुकमणीयइ नाकइ लटकतउ मोती दीधउ ते वखा-
णइ दधि वीण समुद्र माहि थी वणतउ रूडउ जाणी लीधउ साख्यात
गुणमय मोती नउ दाणउ ससत आघउ पाक्कउ हालतउ नाक नइ
आगइ मुक्ताफल मोती निहसत लटकतउ शोभइ जाणे सुकदेव व्यास-
पुत्र तेह नइ मुखि भागवत पुराण शोभइ सुक सरोखी नासा मोती
सरोखी भागवत (P).

The Dhūḍhārī commentary reads सु सत (for ससत) in the
second line, and explains : समुद्र सोधि अर जु मोती लियौ धौ जु
वणतौ देख्यौ साख्यात गुणमै सु सत्य या वात सही (B).

99. करि इक बीड़ौ.....The Sanskrit commentator gives
two different interpretations of the sense of the last two lines,
but the second interpretation could hardly be taken seriously :
उत्प्रेक्षते वीटक रूपः कीरः शुकस्तस्य मुखकमलस्य मध्ये खजात्या नाशा-
रूपया शुक्या सह व्रीडं कर्तुमुद्यतोस्ति करकमलस्यः शुको मुखेस्थितना-
शाशुक्या खेच्छया रन्तुं प्रवृत्त इवेति चिन्त्यं तथा द्वितीये ऽर्थे वामायाः
करे वीटकं शुक रूपं तस्य मुखकमलस्य जात्या करकमलरूपया व्रीडते
इत्यपि (U).

102. पान तम्बोल (P); बीड़ा रा डबा (N); पत्रभाजनम्, (U).

103. चकडोल सुखासन (P); प्रसिद्ध सुखासणादि (N); नरवा-
ह्ययानम् (U).

ते, the oblique singular form of the correlative pronoun (< तद्, cfr. st. 66), used in the same construction as in st. 95, above. The form is peculiar of the Vikānerī; standard Māra-vāri uses तिण, तिणि instead.

104. तुरी लाग ले ताकि तिम, आँप आँप जोग्य तुरी घोड़ा ताकी नइ लीधा (P); स्वस्वयोग्यान् तुरगान् वेगवतो ऽश्वान् प्रथमं वितर्क्य ततो गृहीत्वा (U). Apparently, लाग is here used in the sense of "fit, suitable." (Cfr. Gujarāṭī लागु, "near to, close to; applicable; suitable, agreeable," Belsare's *Etym. Dict.*, p. 1002).

105. हिलवलिंया कहताँ घणा ऊतावला छै (B); गुणविस्तरा (P); बद्धसघनं विस्तृताः (U); हिलवलिंया क० रुक्मिणीजी रा चकडोल आगलि पाकिल इतस्तत परिभ्रमणशील थया घणुँ विस्तरा छइ (N).

मद गुड़ित मद भरता (P). Notice the reading गलित of BKMN. The reading गुड़िता is of course preferable, not only because more difficult, but also because of the alliteration it makes with the first two syllables of गुड़िता.

106. चाहि is here used in the function of a postposition of the accusative-dative to give the meaning of "towards, in the direction of." The form is, of course, a conjunctive participle from चाहणौ in origin, and carries the meaning of "desiring." The Sanskrit commentator literally enough renders with अनुलक्ष्यीकृत्य, but the commentaries of NP mistake the real meaning of the word and explain it as चडँ "four," namely "the four directions of the compass" (!):

The third line in this verse does not conform to the rule of the *vēṇasagāri*, and it would seem that the correct reading must be वैकुण्ठ किरि अजोध्यावासी, but as the reading is evidenced by the consensus of all the MSS., I have not ventured to alter it. Cfr. the similar case of किरि नीपायौ तदि निकुटीञ्चे in st. 110, तिणि आप ही करायौ चादर in st. 168, जिम सिणगारि अकीधै सोदति in st. 228; and किरि परिवार सकल पहिरायौ in st. 237. From the combined evidence of all these cases it would seem that when a line begins with an adverbial, pronominal, or conjunctive

form, or in general with a word having more or less the character of a proclitical, the *venasagāi* may optionally be formed with the second word in the line instead than with the first, thereby leaving out of consideration the proclitical word with which the line begins. Cfr. the analogous case of lines ending with a postposition, for which see my note to st. 79, above. Cfr. also the case of गौ चाले in *Vacānikā Ratana Singhājī rī*, 170, 183, 187, 205, 206, an anomaly which probably finds its explanation in some reason analogous to that given above.

107. पारस is understood differently by the different commentators: चउ पखेर (*N*); बिजँ पासइ (*P*); परितः (*U*); पारस पाखाण [कौ देऊरौ] (*B*).

108. हाथा लगि. For the apparent violation of the rule of the *venasagāi*, see note to st. 79, above.

109. In the third line the MSS. *NP* read मन in the place of गति, and explain: आपणे स्वरूप मन सँ जोइवउ तिणँ चउथउ बाण थाप्यउ (*N*); आँपणइ आँपणउ स्वरूप जोइवउ (*P*), both explanations concurring with *U*'s: स्वतः सुदर्शनेन .

लसणि अङ्ग मोड़णइ (*P*).

सच्च प्रपच्चः कृतः (*U*); उद्यम कियौ (*B*).

110. तह इति शक्तिः (*U*).

निकुटीअे सूत्रधारिभिः (*U*).

113. साङ्गलि पुकार (*B*); कूकरव बूँब सबद (*N*); कूकड़उ (*P*); कूकरवम् (*U*).

आलूदा सनद्रबद्र थया (*P*); सञ्जीभूताः (*U*).

बङ्गरूप योगीन्द्ररूपाः (*U*).

114. लारोवरि लारोलारि (*P*), श्रेणिवन्धेन (*U*).

नह खरता नर वरै नर. Here the exact meaning of खरता is not quite clear, though the word could hardly be anything

but an abstract substantive derivative of खर “hard.” Following the clue given by the commentaries, I should feel inclined to understand something like: “With the hardness of the (horse’s) hoofs each man vies with the others (in speed).” But the use of an abstract like खरना in a similar connection is at least uncommon. I quote below the paraphrases of *PU*: तीखइ नखइ करी घोड़ो घोड़ा नइँ नर नर नइँ प्रेरइ कइ (P); नखै: खरतरैरुत्पत्यमानैरश्चैर्नरानरं वृन्वते प्रेरयन्ति स्मेति खखवेगाधिक्यदर्शनम् (U).

115. The third line in this stanza apparently does not conform to the rule of the *venasagāī*, but probably the Poet is not at fault, as he considered न सुणिजै as a single word.

116. नैड़ी. It is strange that here and in all other passages where the adjective नैड़ी occurs, almost all the MSS. should read नै° instead of नै°, नइ°. The word is from Sanskrit *निकटकः, through Apabhramśa णिण्डड > णइडड, and its correct form in Rājasthānī is नइडड > नैड़ी.

117. कालाहणि कृष्णवर्ण (N); कृष्णवर्णमेघाभ्युदय- (U).

आडंग जाणे अन्धकार जाणी (N); लोही वरिसवड जाणी (P);
आडङ्गमिति वर्षणसमयं रुधिरमयमिव विज्ञाय (U).

बेपुड़ी वच्चे. Here बेपुड़ी evidently is only a feminine singular adjective, identical with the modern बेवड़ी “double,” and some substantive must be understood with it to complete the meaning. The commentaries of *NP* understand नदी, namely “a double river is flowing, the one of water and the other of blood,” but such a meaning can hardly be considered as satisfactory. The Sanskrit commentary is not very clear, but apparently understands वर्षा, namely “a double shower is pouring”, but this explanation is also far from satisfactory. The correct explanation is probably that given by the *Dhūḍhārī* commentary, which understands the word फौज and explains: बेपुड़ी कहताँ वादल की बेपुड़ी कच्चे जो दो वडा वादल आन्हो सान्हाँ होइ तब कच्चे जु मेघ वरससी तैसे फौज पिण बेपुड़ी वच्चे सो जाणियै रगत वरससी (B).

118. कुहकबाण दाखू नी ऊखली बांसे बांधी (N).

गैगहृण, गय हस्ती त्यां की गहृणि ऊई गहृण कहतां भीड़ ऊई (B).

The Sanskrit commentary thus renders the meaning of the peculiar Dīngāla terms occurring in the first two verses :
हथनालिहवाईकुहकबाणाः सर्वाण्यप्यातसबाजीलक्षणानि तेषां ऊविरि-
त्युच्छलनं जातं वीराणां सुभटानां हक्ताः स्वस्वबलवत्ताया वाटस्वरेण
प्रकाशनमभूद्यहृणमिति रणभूमिः सूरैर्गृहीता (U).

120. असुभकारियौ, कायर इम कहिवा लागा जे असुभकारियौ
क° अकालइ असुभकारी उतपात ऊपनउ (N); तैर्ज्ञातमयं समयो ऽका-
लिकसमेतमेघवदशुभकार्युत्पातिकः (U).

121. चोटियाली is evidently a feminine adjective connected with चौसठि “the sixty-four (*yoginis*),” but the Dhūdhārī commentator ignores the real meaning of the word and most fantastically ascribes to it the meaning of “drops of blood” : रुधिर खेत मांहे अकठौ ऊअौ है अर ऊपरा जु रुधिर की बूँद पड़ै है त्यांह की जु ऊँची बूँद ऊकलै है सु चोटियाली कहावै (B). The correct explanation of the word is that given by UP : कुटितवेणीका विरलकेशाः (U); कुटे कैसे (P).

चाचरि [रण]भूम्यङ्गणे (U); रणभूमिकायइ (P).

औभाडै शस्त्रमोक्षविवादे (U); माहोभाहे हथियार वाहइ (P);
सन्न रा अउभाडइ (N).

122. ततः प्रवृद्धे संग्रामे रणाङ्गणे रुधिराणि रत्नतलिया इति बज्जतरं चलितान्यतो योगिनीनां हस्तेभ्यो बज्जशः पतितानि पत्राणि पानभाजनानि प्रवाहे वेगवत्तयाधोमुखानि जातान्यतस्तरतीत्वा तरीत्वा गच्छन्ति कीदृशानि दृश्यन्ते स्मोत्प्रेक्षते जलप्रवाहे बुद्बुदाकाराः पम्पोट-
करूपा इव ते ऽपि सम्भूता बज्जवृष्टिं सूचयन्ति वर्णतो ऽपि श्वेताः पत्रा-
ण्यपि नृकपलानीवेति साम्यम् (U).

The commentaries of NP, and so also the commentary of U which I have quoted above, understand the second पण in the second line in the sense of “vessel,” apparently identifying

the word with घड़ा. Though the interchange of ड़ with ण is not unprecedented in Māravārī (cfr. for instance the double form रिणमल and रिड़मल), I do not think the above interpretation is acceptable. In my opinion, the second घणा cannot be anything but a direct plural masculine from the adjective घणौ, connected with some word to be understood like "blows" or "men." The latter interpretation is the one preferred by the Dhūdhārī commentator who paraphrases : घणा हायाँ ये घणा जोध पड़ग है (B).

123. हल in the fourth line is explained by NP (and apparently also by U, though this substitutes for it हव in the commentary) as an adverb meaning "quickly, immediately." I wonder if the meaning of "plough" would not be preferable, especially in view of the fact that वाहवियै in the third line has no object, and the only object which can be understood with it is हल "plough."

124. विसरियाँ विसर is a puzzle to me, and that it was also a puzzle to the commentators is clearly indicated by the different interpretations they have given of the phrase and by their attempts to obviate the difficulty by altering the original reading. From the commentaries, as well as from the general sense of the stanza, it would seem that the meaning of the phrase must be something like : "after doing the ploughing," but what the exact meaning of the two words विसरियाँ विसर is, I am unable to guess. Another difficulty is in the खारी in the second line, an adjective which, if it refers to बीज as it seems, ought to be in the masculine, and not in the feminine gender.

125. सिरा हंस नीसरै सति, जिहाँ खेती पाकै तहाँ सरा नीसरै सो ओ जोधा काँ सिर हंस नीसरै सोई मानुँ सरा नीसरै (B). ततो हंसा जीवा निःसरन्ति किमिति तत्र सिरोनामानि फलानीव तत्रापि धान्याविर्भावे शिरा निःसरन्ति कथं सत्त्वेन सारवत्तया (U).

127. In all the MSS., the first line in this stanza falls short of two mātrās, but from the commentaries of NP as well as from a comparison with st. 128, where the phrase खल्ले खल्लौ occurs, we may conclude almost with absolute certainty that

the word which has been omitted is खलि. I quote below the commentary of *U* to the entire stanza : रामे भुजाभ्यां रणं डोहमाने खलानां स्थाने रणे सपरिवारचरणाः स्थिराः कृतास्ते एव मेढीभूता यतः क्षेत्रगाहटनस्थाने मर्यादार्यं स्तम्भो रोपितस्य (sic!) नाम मेढीति प्रसिद्धं पुनः पुनस्तत्र चटनेन संहारं फेरयति सति वृषस्थानीयवाजिपादैः सुष्टुगाहटं कृतम् (*U*).

128. खेती नीपजै तिहाँ कण आवै सो वडा वडा जोधा मार्या सो अही मानुं कण लिया भाजि गया सो जाणे कणकण किया फौज का समूह भागा सो अहीज नाज का गाडा खाँच्या भार खाँच्यौ जहाँ खलौ होइ तहाँ चुणिया नइ चिड़ी आय बैठै बलभद्र रै खलै खल कहताँ दुरजनाँ ऊपरि गृभणी आइ बैठी मांस चुणै गृभणी चिड़ी ऊँई अरु मांस ही नाज ऊँयै (*B*).

129. वडपरि ऊक्कजतै विरुधि. Here all the commentators understand विरुधि in the sense of जमराण्ड "the god Yama." *U*, for instance, renders : हृदयाग्रन्यस्तखेटके गृहीतेषु परमुक्तलोहेषु सत्सु विरुद्धो यमो भूत्वा लग्नः ।

भलाभली सति. From the commentaries it appears that there is here an allusion to a proverb (*òkhāṇò*), whereof the entire form is भलाभली प्रियवी. The meaning is clearly explained by *U* : एकस्मादेको ऽन्यो ऽधिको भवति, namely "there is no good thing on earth than which there is not another still better." सति is, of course, सत्य "true." The proverb is still used in Gujarāṭi under the form भलाभली प्रियवी बै, but in a somewhat different sense. (See Belsare's *Etym. Dict.*, p. 372).

130. अेकाअेक अकस्मात् (*NPU*).

131. विलकुलियौ रक्तत्वमाश्रितवान् (*U*); रातडउ हूउ (*P*); रातउ हूयउ (*N*).

बेलखि बेलकं पुङ्खस्थानम् (*U*); जिहाँ शर थापी खाँचीयइ ते बेलख (*P*).

अणी शरायभागं पुष्टिं च (*U*).

133. सनसि लज्जया (U).

अखियात आश्चर्यकारी वात (NP); ख्यातिराश्चर्यं ... स्तुतियोग्या
वार्त्ता चेति (U).

134. सोनानामी रक्ताभिधः (U), literally: "he whose name is gold (रक्त)."

द्विण्णियै जीवि, an absolute locative. द्विण्णिके जीविते स्वाधीने तज्जीविते (U); द्विण्णस्थायी स्वाधीन जीवतय जाणी नइ (N); थोड़ी वेला जीवतय जाणी (P).

135. All the commentaries, except the Dhūdhārī commentary, which has altered the original reading, agree in saying that the meaning of this stanza is ironical (वक्रोक्ति).

137. The word हालिया in the third line seems to have puzzled the commentators, for they all give different and absurd interpretations of it. PU read हा लिया. N seems to understand हालिया in the sense of अलगा कीधा रूँता, and [इ]लगाया in the sense of पाका फिरी लगाया. If हालिया could be understood in the sense of "were restored," the difficulty would be eliminated, but a verb हालौ "to restore" is unknown to me. I quote below the comment of U, which contains two different interpretations of the passage: हा इति खेदमाकलय ये केशा अलगाया ऊँता दूरीकृता आसन् ते तु श्यालकशिरसि हस्तं फेरयित्वा स्वहस्तेन शिरः प्रस्पर्श (sic) आलीया इति धरित्रीभाषया पञ्चादत्ताः पुनर्नवीकृता इतिभावार्थो ऽथवा हाथी लीया इति देवभाषया प्रकटिता इत्यपि (U).

139. चाहै वाट जोइवा लाग (N); विलोकितुं लग्नाः (U).

ओटे उच्चैःस्थाने (U); नगर बाहिर ऊँचे स्थानके (N); ऊटले ऊँचे ठामे (P).

The second and the fourth line in this stanza are irregular, in that they number thirteen syllabic instants, instead of fourteen. In the *veliyò gita* as used by Prithi Rāja, the second and the fourth line always contain thirteen syllabic instants when ending in a periambus (U U), fourteen when ending in a iambus

(५—), and fifteen when ending in a trochee (५—). In the present case, we have a iambus, and therefore the second and the fourth line ought to have fourteen syllabic instants each.

140. नील डाल करि देखि, “seeing green twigs in the hands (of the messengers).” In this connection, the Dhūḍhārī commentator remarks that it is a custom for the messengers to carry a green twig in their hands when bringing good news, so that people who see them approaching from a distance, may prepare themselves for joy, before the messengers are near enough to speak.

The Sanskrit commentator gives an absurd interpretation of the fourth line, to wit: कुशस्थली द्वारिकापुरी कुसुमेर्वासिता कमलोत्करैः सुगन्धीकृता, namely: “they perfumed Kuśasthālī with lotus-flowers (!),” a blunder which is all the more extraordinary as the sense of the stanza is quite clear.

141. लहरिउँ लहरी आनन्दलीलाः (U); सुखतरङ्ग कल्लोलरूप लहरि (N).

लहरीरव समुद्र (All).

143. तिकरि. This same word occurs again in st. 279, where it is explained by U as लत्करे “in thy hand,” and by P as करि द्वायद् “in the hand.” I doubt if “hand” is the real meaning of the word, though it cannot be said that such a meaning is altogether inconsistent with the sense of the two passages in which तिकरि occurs. I cannot avoid the suspicion that तिकरि is in both cases a pronominal or an adverbial form. Could it not be a curtailment from अतिकरि (< अति करि) “exceedingly, very much”?

147. पै वारि. Here पै is probably the contracted form of परि < ऊपरि “over, above,” but the commentary of N understands it as पय “water”: पयवारि कहताँ धूपपाणी उवारइ तथा कोईक लूँपाणी उवारइ इम पिण कहइ वइ (N). As the meaning of “water” is given by वारि, which immediately follows, it would seem that here पै must have another meaning, i.e. the meaning suggested above.

151. साहौ लग्नम् (U); लगनदिन (N).

152. सेस संस्कार, सेस थाकता बीजा संस्कार सर्व आरिम-
कारिमादि (P).

153. अरजुनमै वेह, वेहीति मङ्गलकलशा अर्जुनं स्वर्णं तन्मयाः (U).

155. चाहै जोवइ (P); पश्यन्ति (U). Cfr. st. 139.

मङ्गल करि. Cfr. करि मङ्गल in st. 42.

156. आगलै त्रिया प्री चौथै आरँभि, त्रीन् वारान् चवरिकापार्श्वे
स्त्रीमयेसरीं कृत्वा ऊतं ऊताशं प्रदक्षिणीकृत्य चतुर्थे आरम्भे ऽग्रे पतिः
पृष्ठे स्त्रीति विधिवद्विधाय विवाहः प्रारब्धः (U).

159. करेण, a Sanskrit instrumental, which is of course
quite an anomaly in Dīngāḷa. Cfr. the similar case of वानरेण in
st. 234.

160. सूध मणि is explained by the Sanskrit commentary
in the sense of शुद्धमानसा सुभक्त्या and connected with सहस्रफणि.
Obviously the explanation is wrong, for मणि here is not an in-
strumental from मन "thought," but from मणि "gem."

161. मँदिरन्तरि, खिणन्तरि. From the point of view of
Sanskrit grammar, the correct spelling of these two words
would be मँदिरान्तरि, खिणान्तरि, but in Dīngāḷa an ā resulting from
the contraction of two as in the middle of a word, is commonly
shortened into a when followed by a double or compound con-
sonant. The explanation of this fact is that the ā in such
circumstances, even if changed into a, remains always prosodically
long, thanks to the lengthening effect of the consonants
following.

विचित्रे चतुर (NP).

162. किरणि, a feminine form for ordinary किरण "a ray
of light." The Dhūdhārī commentator in rendering the pass-

age uses किरण, but as a feminine gender : स्वरज री किरण पसरी थी सु सङ्गड़ी (B).

163. द्रवङ्गित. All the commentaries, except the Dhūḍhārī commentary which does not explain the word, understand द्रवङ्गित in the sense of द्रविङ्ग “a thief, robber.” To make the text better suit such an interpretation, some commentators have even altered the original reading: thus *U* has changed द्रवङ्गित into द्रविङ्ग कि . I have no doubt that द्रवङ्गित has nothing to do with द्रविङ्ग “a robber,” but is a verbal form, *i.e.* a past participle perfect from द्रवङ्गणौ, a secondary form of द्रौङ्गणौ, द्रोङ्गणौ “to run, go forth.” My interpretation is supported by the analogy of st. 162, where there is a past participle perfect सङ्गङ्गित corresponding to our द्रवङ्गित, and where there are also four subjects exactly as in our stanza, whereas if द्रवङ्गित were understood as a substantive, our stanza would have five subjects as against four in st. 162. It is evident that the two stanzas were formed one after the analogy of the other, and hence the above argument carries great weight.

164. अन्येषां पक्षिणां पक्षौ बद्धावुडुतुमश्वयौ चक्रवाक्युगलमसंधे इत्यमिलितं रात्रौ वियोगित्वादहोनिशमपि प्रदोषे दम्पतीव मिलितौ कालद्वयसंधित्वात् कामिकामिनीनां मनसा कामाग्रयो ऽन्तर्भूता बहिः प्रकटिता इव केन दीपकोद्योतमिषेणायं न दीपोद्योतः परं दम्पतीमनोभिः (U).

166. कहे, a past participial perfect form equivalent to कक्षियौ. The existence of past participial perfects in °e in Diṅgala, had been ignored by me till I came across the present passage which is so explicit that the nature of कहे could not possibly be mistaken. In all the other cases of perfects in °e which I had come across before, I had felt inclined to consider them as incorrect readings for °e, and interpret them as historical presents. I regret that I have made two or three such mistakes in my edition of the *Vacānikā Ratana Singhajī rī*. For instance in *kavitta* 243 in the last-mentioned work, I have repeatedly read पड़े, whereas I ought to have read पड़े, throughout.

168. जेहड़ि इति चरणाभरणविशेषम् (U). Cfr. Hindi जेहर f.

For the third line in this stanza, which apparently does not conform to the rule of the *venasagāi*, see note to st. 106.

169. विहि, a feminine singular form of the remote demonstrative वो (Hindi वह). The modern *Māravāṇī* form, for the feminine, would be वा.

171. बुद्धटपटान्तरे कटाक्षरूपा दूत्यायाति च पुनर्याति गतागतं कुर्वती मनसोरमिलितयोर्मेहनार्थमेकीभूतकरणार्थमथवा द्वयोर्मनसि सूत्रिते ताणवाणकरूपे कटाक्षमोक्षो नलिकाक्षेपणमिति वस्त्रगुन्धनविधिः (U).

174. पति पवनि प्रारथित, वायरइ करी नइ कीधउ कइ सुख नउ उपाय जेण[ँ] (*sic*) अहेवी कीधी अतलइ श्रीदृष्टाजी वायु करिवा लागी (N); पत्या पवनेन वातकरणेन प्रार्थिता दत्तसुखोपाया (U).

In the last line in this stanza the *venasagāi* is obtained by making the initial letter of the first word correspond to the last letter of the last word, but the irregularity is explainable in that the नी is a suffix. Cfr. the similar case of बाकुलता in st. 176, घण्टिका in st. 178, अङ्कुरित in st. 198, कुँकुमै in st. 199, गुडलपण in st. 208, and सकतिवंत in st. 221.

176. ऊह, a poetical license for ऊइ, introduced only to effect a rhyme with the कुह of the fourth line.

धरि चखु लाज ..... चक्षुषोर्लज्जा घृता अतो बुद्धटादिकरणमिति चरणयोर्नूपुरध्वनिनिवारणं कण्ठे कुहुरवस्य निवृत्तिरिति निःसरत्वं सर्वाण्यपि लक्षणाणि समुत्पन्नानि (U); ..... कुहुर कुहुर अहेवउ कूजित सबद सुरत माँहि हँतउ ते निवारण करे क^० निवारणउ (N).

177. घणा घाति वल, प्रचुराण्यङ्गुलीवलकानि निविडं कण्ठे निक्षिप्य (U); अङ्गुलीइ घणा वलका आँकुड़ा घाति आँगुली माँहि आँगुली भराइ निवड़ काठी सखी नइ गलइ लागी (P).

178. सा, साउ इति खादुपर्यायः खादुना संयुक्ता ... प्रीति-
खादुना (U).

कस कञ्चुकबन्धनानि (U); कुच नी कस (P).

179. मनरखिचे मनोरञ्जकाभिश्चन्दोवर्तिनीभिः (U); मनमानी
(P); मन की राखणहार (B).

संघट is understood by the commentaries of *NPU* in the sense of "spying or observing secretly," but I am unable to see how the word संघट could be capable of such a meaning. More reasonable is the explanation of the *Dhūdhārī* commentator: त्याँद कौ (i.e. सखियाँ कौ) घेरौ जुड़ रछो बै (B), but probably the right explanation is "crowd" or "crowded" according to the Sanskrit meaning of the word.

180. बिन्हे गण, बे सरीखा जाणवा (P); बिन्हे गिण क° अहे
बेउं नैँ यथायोग्य वसति गणवी (N); द्वयमपि गणयित्वा यथायोग्यं
विचार्यम् (U). From the above renderings of the commentaries it is clear that they consider गण as an imperative form second singular, the correct form of which would be गणि or गिणि. Cfr. गिणि in st. 202.

जामी यामिका यमनियमव्रतादिकतत्परा योगीश्वराः (U).

181. हरखि निगरभर, अत्यन्त हर्ष भरि करी (NP); आणन्द का
समूह माँहि मगन (B); हर्षनिर्भरेण (U).

182. सै इति सत्याः स्त्रियः (U).

नासफरिम अदाहत्वेन (U); अदाहत्वपण गुणइँ करी (N); सफरिम
पाखै (B).

183. तस्मिन् समये विरहावध्यन्ते कोकस्य मनसि साधि इति
वाञ्छा मिलिता प्रादुर्भूता कामिकानां मनसि रममाणानां चित्ते कोकेन
चतुरशीत्यासनसूचकेन शास्त्रेण क्रीडया इच्छा निवृत्ता दूरीभूता यतो
दिवसोदयो ऽधुना भावीति कथं निःशङ्कं रन्तुं शक्यत अथ फलैः कुसुमै-

वासा सुगन्धत्वं त्यक्तं ग्लानित्वाद् ग्रहणैराभरणैर्मुक्तामयादिकैः शीतलता
शैत्यं गृहीतेति (U).

184. प्राणायामे, an agentive-instrumental plural, प्राणायामैः
श्वसप्रश्वासरोधनैः (U).

187. With this stanza begins the description of the different
seasons of the year. In some MSS. the new argument is
introduced by the remark: अथ ऋतुवर्णनम्.

गाढ धरा, पृथ्वी कठिना जाता (U); प्रिथी गाढ पकड़गौ कठोर
ऊई (B).

सूर राज किय जगत सिरि. Here some commentaries read
राह and understand "road, track," and some maintain राज "the
demon Rāhu, calamity." The Sanskrit commentator gives both
the explanations: जगतो लोकानां शिरसि सूर्यो राज्जिवोत्पात इव
कृतो महादुःखावहो लगत्यन्यार्थे सूर्येण जगत्शिरसि राहो मार्गः कृतः
सर्वाङ्गान् मस्तके तपनं बज्जलं भवतीत्यवगन्तव्यम् (U).

188. केवि ऊअ अचरिज, केइक लोकाँ नइँ आसचर्य थयउ हा
हा कुण आकरउ तपइ छइ अथ[वा] अजुँ किसोइक तपइ छइ (N).

त्रिच, in the fourth line, is used in the double meaning of
वृषराशि "the zodiacal sign Taurus," and वृच "a tree."

189. दलि सुगता आहरण दुति, द्युतेः कान्था आहरणे आनय-
नार्थं पीठिकामध्ये मौक्तिकानि दलयित्वा संचूर्ण्य पिण्डीकृतानि तत्पीठिका-
मर्दनेनाङ्गस्य तेजस्विता शैत्यमपि (U); शरीरदुतइ शरीरकान्तइ करिवा
पीठी ऊतारिवा भणी सुगता मोती दल करि आटउ करो दुति कान्ति
आहरण आणावा (P).

190. माह तणी माहटइ गर्भइ हिमगर्भ हूउ तेह हूँ मिलि करि
आकाश मिसवर्ण हूउ वरिसवा निमित्त काला वादल थयाँ मेह वरसतइ
होइ ..... [अ]न्मारो पद होइ जिम आसाठ नउ सूर्य घणुँ तपी करो
जे मध्याह्न कीधउ ते लोके मध्याह्न मध्यरात्रि करो जाणी जाण्युँ

हिवणां मध्यरात्रि ऋइ किण कारणइ नीजनपणि कहताँ निव्यञ्जन (*sic!*) थकी (P).

माघमासे यन्माज्जठि हिमगर्भो जातः षण्मासावधिस्तस्य संभूते-
स्तेन गगनं मधीवर्णं श्यामं भावि वर्षालक्षणां मिलितमाघाटस्य सूर्यो
बज्जतरं परितप्य यन्मध्याह्नं कृतं तज्जनैर्निरन्तरं मध्यरात्रिरर्धनिघ्नैव वर्तते
इति ज्ञातं कस्मान् नीजनपण इति निर्जनत्वात्तस्यां वेलायां सर्वे लोका गृहं
प्रविश्य स्थिता अतः कोपि बहिर्नयाति तत्रैवंविधं प्रति मध्याह्नं महा-
निष्ठातोप्यधिकं जातमिति भावः (U).

191. नैरन्ति प्रसरि निरघण गिरि नीभर, तत्र मासि निर्घना
गिरिनिर्भरप्रसरे वृहति पानीये नैरन्तीति सुखमनुभवन्ति (U).

कि. in the fourth line, apparently stays for किञ्च or किय
(कियौ), the past participle perfect of करणौ, and is connected
with दहन . . Cfr. दहनं कृतम् (U).

193. Notice the readings यद्यो वैरी (BM), and ऋउ वदरी (NP),
for किया किङ्कर in the third line. Seeing that the last is the
most difficult of the three readings, it is very probable that
it is also the original one. The Sanskrit commentator accepts
it and explains: मृगशिरनाम्ना सूर्यभुक्तानक्षत्रेण वायुं मुक्त्वा मृगाः
किङ्कराः कृता दुर्बलीकृता विह्वलतया इतस्ततो भ्रमणशीलाः (U).

194. हरि क° इन्द्र तथा हरि मेघ इन्द्रधनुखादिकइँ करो तथा
भिन्नभिन्नवर्णइँ करो अम्बहर क° आकास नइँ सिणगारइ (N).

195. धरहरिया इति भूमिसिञ्चनकरो ऽभूत् (U); धरती सीँची
(NP).

196. वरसतै दड़ड़ नड़ अनड़ वाजिया, प्रचुरधाराभिर्वर्धति मेघे
अनडानां नडा पर्वतानां निर्भरप्रवाहशब्दा बाढं प्रादुर्भूताः (U).

197. विणु नीलाणी, a curious construction of the preposi-
tion विणु, in which it is doing function for a negative prefix or
particle, the phrase having somehow the value of an adjective

or past participle passive compounded with a negative prefix, as if it were अनीलाणी.

200. धरायाः स्त्रियो धराधररूपे स्वामिने मिलिते सति नदीनां तटा उत्पटिताः पानीयैर्बहिर्निर्गतं तत्केशा विरलीभूता इतिस्वरूपं दर्शयति केशा लटिप्राया यमुनैव कुसुमैर्मिश्रत्वं गङ्गैवाग्रे वेणीसमुदाय उत्प्रेक्षते त्रिवेणीसंगम इव प्रतिभासते (U).

दोनूँ तटाँ जो नदी उलटि वही है सो जाणे चोटी विस्तुरी है विथुरी कहताँ पृथवी जो स्त्री तिण नुँ धाराधर मेह जब भरतार मिलियौ तब चोटी विथुर जाइ यमुना रौ जल स्याम सो तो केस ऊया गङ्गाजी रौ जल सो फूल ऊया जहाँ त्रिवेणी होइ तिहाँ जाणे चोटी गुथी इही पृथिवी की चोटी ऊई (B).

201. घेषूँचे. Notice that some MSS. read घेषूँवे. The word being not used elsewhere, so far as I know, it is difficult to determine which of the two readings is preferable. घेषूँचे is at any rate confirmed by the Sanskrit commentary which renders : घेषुच्चितौ एकीभूतौ (U).

203. पहल, in the second line, seems to be used in the sense of "other," or "that." I am uncertain as to whether the word could possibly be accepted as a modification of पइल (पइलउ, see *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, etc., § 144), introduced just to make a rhyme with महल. The commentaries do not help to understand the nature of the word. N renders it with अन्तरद, and P with अन्तरद अन्तरद ऊऊया .

महाराज परमेश्वरस्य (U). For another instance of the employment of the honorific term महाराज to designate the Supreme Lord, i.e. Viṣṇu, see *Vacānikā Ratana Singhānī rī*, 244.

204. पाचि पाचिरत्नमय (NU) ; पचरतनमय (P).

The MSS. BK read सिखरि in the place of सिखर and understand "peacock" : घराँ ऊपरि मोर बत्य करै है (B). The reading is evidently wrong and so is the interpretation.

205. प्रखोलित. I have adopted the reading of *NP*, but the fact that almost every MS. has a different reading of its own, leaves some doubt as to whether the reading I have adopted is the original one. *N* renders the term with : उज्ज्वल धवला कीधा .

206. वयणा वयणि नवा नवा वचने करी (*P*) ; वचनैर्भूयो भूयो ऽहं व्याख्यास्यामि (*U*) ; वार वार वचनइं करी वखाणीसि (*N*).

207. सुरति, in the last line, is not from सुरत, but from सुरति, hence the °i.

209. The Sanskrit commentator thus renders the sense of the last two lines : पितृणामपि मर्त्यलोकः प्रियो वल्लभो लग्नस्तत्समये दत्तपिण्डग्रहणाय पितरः समागच्छन्तीति लोकोक्तिः (*U*).

212. तरणिः सूर्यस्तुलायां तुलराशावर्थात्तुलाकृते स्थितः काभ्यां तुलितस्तेजस्तमोभ्यामतस्तत्र दिनरात्री समसमे भवतो यथा कश्चिद्राजा कनकेन तुलति भू पृथ्वी तस्यामिति रीत्येदमपि तुलनं तेन कारणेन सदृशं तुलामारोपितौ द्वावपि कीदृशौ जातावित्याह दिनं सर्वकार्यकरणे क्षमं ततो दिने दिने ऽमर्षतया लघुत्वं यातीव रात्रिः स्त्रीरूपालक्षणेस्तुच्छा ततो गर्विता सती रात्रौ रात्रौ गौरवभावं प्रोत्फुल्लभावेन वृद्धत्वं याती-वेति यदुक्तं संपूर्णकुम्भो न करोति शब्दम् (*U*).

215. नवा जना अर्थान्नररूपेण देवा इव जगतां त्रिभुवनानां नवान्यभुक्तान्यपि सर्वाणि सुखानि सेवन्ते स्मेति जगद्वासभिधेण वयं द्वारिकावासिन इतिव्याजेन यदुक्तम् ।

ताम्बलमन्नं युवतीकटाक्षं गवां रसो बालकचेष्टितानि ।

इक्षीर्विकारा मतयः कवीनां सप्तप्रकारा न भवन्ति स्वर्गे ॥ १ ॥

सेवां दर्शयितुं रुक्मिणीरमणस्य शरदृतौ दीपमालिकानन्तरं भुक्त-
राशिभिर्नवैर्नवैः पक्वान्नैः सुगन्धद्रव्यादिभिर्वस्त्रैश्च निश्चिदिनं दिवारात्रौ
भक्तिं कुर्वते स्मेत्यर्थः (*U*).

216. श्रीकृष्णस्यैव रीतिर्जाता यदा सुयोधनं दुर्योधनमुद्दिश्य युद्धार्थं धनञ्जयस्यार्जुनस्य सहायत्वे समागतास्तदापि सुप्त एव जाग्रतो ऽनिद्रो ऽभूत्तद्विधिना मासेषु मार्गशीर्षो भयं समागतो मिलितो यत्र जनार्दनो निद्रां विहायोत्थितवांस्तत्र देवऊठिणी इति लोकोक्तिः (U).

भीरि सखाई (P).

मोँटि आँखि ऊघाड़ी जाग्या (N).

217. सज्ज्ये is an instrumental-locative plural form from सज्ज "all, everybody," apparently used in the agentive meaning in connection with a verb like जाणियौ, which is to be understood. The commentaries of *NU* take the form in the sense of a genitive or dative, and explain : सज्ज्ये क० सर्व पुरुषे सूह[व] क० सर्व सधव आपणी स्त्री ना उर क० हृदयस्थल सरग क० स्वर्ग देवलोक तुल्य थया (N) ; सर्वेषां नराणां सधवस्त्रियामुरांसि हृदयानि स्वर्गतुल्यानि जातानीति क्त्वा पीद्यमालिङ्ग्य स्त्रीर्नराः सुखं शेरते (U).

219. जण. The commentaries of *NPU* read जिणि in the place of जण and explain : जेणि कारणि, येन कारणेन. But the causal is absolutely out of place here.

221. अलुभाया तन मन आप आप मै . . . etc. रुक्मिण्य्या वरेण [च] स्वदेहं मनः परस्परम् अलुभाया इत्येवं ग्रन्थरीत्या निविडं वद्धे यथा शीतं विहितं दूरीकृतम् (U) ; हिवइ रुखमणी अनइ कृष्णइ आँपो आँप मइ माहोमाहि तनु शरीर मन स्युं अलुभाया काठी गाँठि बाँधी इणि परइ विहित शीत गमायउ तन मन एकठा करी नइ (P).

222. अउर, बीजउ (P). Notice the reading अतुर of *BJKM*. If the reading अउर is the original one, as I believe it is, we have here a proof that at the time when the *Veli* was composed, the vocal compounds अइ, अउ were still capable of retaining the hiatus in poetry, if not in the spoken language. It is obvious to everybody that if in the present passage अउर were pronounced as अौर, the line would become faulty and the rhyme would be destroyed.

223. पारथिया क्रिपण वयण दिसि पवणै, प्रार्थितकृपणस्य किं वाक्यमुत्तरमेव नास्तिकथनं ततः शब्दच्छलेन तन्नाम्ना दिगुत्तरदिक् तस्याः पवनेन (U). For the peculiar sense of उत्तर (“refusal”) in the passage, see st. 249.

224. The general meaning of the stanza, according to the commentators, is that in Dvārikā the cold of winter is hardly felt : द्वारिकामध्ये शीतः श्लोक इति लोके प्रसिद्धमेव (U).

225. उदृच्छन्नेवाकीं ऽधिरूपं कृत्वा दिवारात्रौ संध्याद्वये दम्पत्योः श्रीकृष्णरुक्मिण्योरुपरि प्रथमं धूपं विधायारात्रिकामिषेण निजं शरीर-मुवारयति करद्वयेन भ्रामयित्वा तदधीनं करोतीव कथं दशसु दिक्ष्वारा-त्रिकाम्भ्रामणं किं कृत्वा खं प्रतापं प्रतिहारोक्तव्य शीतागमं निवार्य पञ्चात्स्वयं संवितुमना एवं विदधातोवेत्येको ऽर्थो द्वितीयार्थे लोकाः सूर्याय प्रत्युपकारकृत आरात्रिकामिषेण निजतनूंस्तदधीनान् कुर्वन्तीवेत्यपि (U).

226. कलसि कुम्भे (U).

ठरे जु द्रह कियौ हेम ठगळ, हिमं ठरितमिति किञ्चिदूनीभूतं द्रहा ऋदाः ठगळीकृता अकम्पनपराः कृता यतः कुम्भे शीतं च जर्जरम् (U); हेम पिण ठराउ पाणी का द्रह निवाण ठगळ कहताँ जामी नइ पालउ थयउ (P).

227. रोरी इति बाटखरेण (U); तनन (P). Notice the reading रोरी of BJKM.

228. थोड़. Notice the reading थुड़ (for थोड़), which is found in the MSS. BK, and is also supported by the commentaries of NP where the word is explained as an equivalent of शाखा or प्रतिशाखा. Of all the commentaries, only U accepts the reading थोड़ and explains it as श्लोक “a little.”

For the anomalous *vēṇasagāī* in the third line, cfr. note to st. 106.

229. The first line in this stanza does not conform to the rule of the *veṅasagārī*. रति is for रिति, the *i* in the first syllable being dropped to produce an alliteration with पति.

230. कसटि भँगि कष्टनिवर्तनसमयादनु (U).

231. Notice the reading मधूक, for मधुप, in the third line. *U* adopts the former, but at the end of the commentary gives also the latter reading. I quote below the commentaries of *UB*: अथ च मधूकवृक्षमिषेण गलत्पुष्पतया वसन्तपुत्रः शिशुरूपो रोदतीव कथं यतो दलेषु मलयानिले लम्बे सति कल इति रोगविशेषः समुत्पन्नः कीदृशे मलयानिले त्रिगुणे प्रसरति पानीयत्वेव लम्बा यथा दृषितो बालः कलितो भूत्वाश्रूणि मुञ्चति तथायमपि ततो मातेव वनस्पती दुग्धमिव मकरन्दं मधु श्रवति सप्रसवं क्षरति रुदनरक्षणाथं स्तनदान-मिवान्यार्थे पाठान्तरे मधुपो भ्रमरो रिषरिषाटरवमङ्गीकृत्य रोदतीवेति शेषा व्याख्या सैव (U); दल कहताँ सरोर थी जे बालक जब ऊपजै तब कलि रौ जु वाउ लागै तबही उहि बालक नूँ भूख त्रिस लागै कै जैसे त्रिगुण कहताँ सीत मन्द सुगन्ध मलयानिल लागौ सोई त्यौँही वसन्त जनमतही भूख त्रिसा लागी कै ओ जु भमर बोलै कै सु ज्यौँ बालक रोवै कै त्यौँ वसन्त रोवै कै अर वनस्पती जु रस चूवै कै सु जाणे माता दूध खवै कै (B).

233. अजु, as I explain it, is only a poetical amplification of the relative pronominal form जु . The commentary of *N* renders it with अह जे .

वन्दरवाल् (< Skt. वानरमाला ?) seems to be a term designating some floral ornamentation with which the house in which a male child was born, was decorated.

236. पीला वसन . Up to this day, in Rajputana, the woman who has given birth to a male child and whose child is living, wears a yellow scarf (पीलो खोदणौ).

237. कणवीरपुष्पाणि रक्तानि करणिपुष्पाणि श्वेतानि सेवन्ती-पुष्पाणि घृतवर्णानि कूजा इति पुष्पजातिविशेषः सुवर्णनाम्नी जाती पीत-

पुष्पा गुलाली इषत्याटलवर्णा यत्र वसन्त आसन्नुत्प्रेक्षते सर्वोपि परिकरो
विविधवर्णैर्वस्त्रैर्यथायोग्यं परिधापित इव (U).

किरि परिवार ... See note to st. 106.

238. अनेन विधिना विधिवद्धर्धापनैः कृत्वा वसन्तो वर्धापितः सन्
भालिम इति भाषया भव्यतया दिने दिने भरणेन बलेन चटितो वर्धित-
स्तत्र गह्वरिया इति गर्वितैः पुष्पादिसमृद्धिमद्भिस्तरुभिस्तरुणैरिव फागं
दत्वोत्थापितो यथा बालहारा (sic) गानादि कृत्वा बालं रञ्जयति (U).

241. ल्हासि, घोड़ां नी ल्हासि घोटकशाला पायगह (N); लासि-
रिति मन्दरा (U).

242. तड़ि तरला. Here the commentaries understand तड़ि
as a locative (तटे मूलादारभ्य U), meaning "the stem or trunk (of
the palm-tree)," and तरला as an adjective meaning "broad
(खूल)." The sense deriving from such an explanation is, no
doubt, satisfactory, but an adjective तरलौ "broad" is unknown
to me.

बन्धिया जगहथ किरि, वसन्ते पट्टे स्थिते राज्ञि जगत उपरि
जगहथ इति जगद्धस्ताः पत्रावलम्बनानीव बद्धा इवाम्साकं यो जयतु
तेनागन्तव्यमिति स्वगर्वपूर्वकं रिपूणां भयोत्पादनम् (U).

243. अवसर नाटारम्भः (PU).

नाइक रङ्गाचार्यः (PU).

मेलगर नाटिक ना जीवणहार लोक (NP); मेलगराः कौतुकप्रेक्षको
जनसमुदाय इव (U).

244. कलहंसा ज्ञातारो भव्यभव्येति भाषका अथवा यानं गति
तत्करा नानागतिकारिण इत्यपि मयूरा नृत्यकरा इव पवनो वायुस्तालधर
इव पत्राणि ताडयन्त्यादिपर्यायैव तालाः कांस्यमया इवाथारिण्येन
काचिच्चटिकाजातिविशेषस्तस्या जल्पनं तन्वीखर इव वीणैव भ्रमरा
उपाङ्ग शरीरचालनचेष्टाकारिण इव तत्र चकोराः पक्षिणास् तीवटउषट
इति शब्देन तालविशेषस्तस्योद्घाटकाः कर्तारः (U).

245. तत्र विधिपाठक ईदृशं नृत्यन्त्येति प्रास्ता युक्त एवाथ रसवच्छकः सारस इव कोविदो विचक्षणो लीलया [गतिकारको] गानपरः खञ्जरीटः खञ्जनपक्षीवेति पारापतस्य दाटिर्गुटककथनं प्रगल्भ-लागिर्भमरीस्फुरणवृत्त्या मूर्च्छनाविकरणं चक्रवाकस्य विहारो गतागतं विदुरशिक्षितस्य वेषपरावर्तनमिव (U).

प्रगल्भ लागि दाटि पारेवा, प्रगल्भ कहताँ विस्तीर्ण लागदाट पारेवा ल्यै कै भाँति भाँति को जैसैँ नटवा संगीत की लागदाट ल्यै तिहिँ तिहिँ भाँति की मानेँ पारेवा ल्यै कै लाग दाट ज़रमई दीँ को अड़वाई तिरप उरप सुलय वाली मुरू उलथा पलथा अे संगीत का भव कै (B).

246. The first line in this verse does not conform with the rule of the *veṇasagāri*.

This is one of the most difficult verses in the *Veli*, on account of the musical terms used in it, which are not generally known and some of which are quite unheard of. In the second line, it is doubtful whether the reading is लियति मरु or लिय तिमरु. The commentaries of *NPU* adopt the latter reading, whereas the *Dhūḍhārī* commentary adopts the former. I have followed the *Dhūḍhārī* commentary, which seems to be right, not only on account of the *veṇasagāri*, but also because लियति is a more satisfactory reading than लिय anyhow. Besides, the word मरु (सुरू) is found amongst the technical terms of the *saṅgītaśāstra* enumerated in the *Dhūḍhārī* comment to st. 245, which has been quoted above. I give below both the explanation of the Sanskrit commentary—which mainly agrees with the commentaries of *NP*—and that of the *Dhūḍhārī* commentary: अङ्गणे क्कण्टनं जलं स्थितं तत्र भ्रमराः पिबन्ति ते कीदृशास् तिरप उरप तालस्वरभेदकारका इव चक्राकारो मरुदर्याद्वातूलकस् तिपरु मूर्च्छनाविशेषो ऽथवा तालभेदस्तं गृह्णन्तीति संभावना रामशरी खूमरी द्वे ऽपि चटिकाविशेषस्ते रटितुं जल्पितुं लये उत्प्रेक्षते धूयामाठा चन्द्रास्ताल-हस्तकभेदास्तान् धरत इवाङ्गीकुर्वात (?) इवेति (U); आँगण माहे जल कै सु पवन कौ प्रेरौ चालै कै इहै तिरप उरप ऊई मरुत चक्र कहताँ वाड कौ चक्र वँतूलियो इहै मरु ऊँओ रामसरा (sic) बोलै इहै मानौ धूआ माठा ऊँआ खूमरी बोलै कै इहै मानेँ चन्दधुरु (sic) संगीत का सबद ऊँआ (B).

248. पात्र, पात्रेण नर्तकेव (U). The Sanskrit commentary, which reads रत्नि in the place of रितु, understands the above as referring to *Rati*, the personification of the pleasure of love, instead than to the Spring-season. The commentary of *P* adds the following remark which helps to understand the simile contained in the last two lines : नृत्यश्चवसरइ मन्त्र पढि देवता रइ सिरि पुफाँजलि नाँखीयइ (P).

249. उत्तर (< Skt. उत्तर) is understood by the commentaries of *NP*U in the double sense of "North," and "refusal." The latter meaning is obviously a development of the meaning of "reply, answer," of which the word उत्तर is capable in Sanskrit. In st. 223 above, we have seen that the Author of our *Veli* alludes to the word उत्तर as meaning both "North" and "refusal." Therefore the meaning of "refusal" is legitimate, but in the present case it hardly seems to be necessary. The Dhūdhārī commentary ignores such a meaning, and simply renders : उत्तर वाउ असन्त कहताँ दुय सु तौ उथापियौ दूरि कियौ (B). I give below the renderings of the other commentaries : उत्तरेगानङ्गीकारेणासदुर्जन इवोत्यापितो दूरीकृतः (U); उत्तरदिशि वायुरूप उत्तर नाकारइ करी असन्त दुर्जन नी परइ उथापियउ दूरइ कीयउ (P); उत्तरदिसिइँ वायुरूपइ नइ कर्ताइँ अङ्गीकार न कीधउ तिण वास्तिइँ उत्तर नाकारउ करी असन्त क° दुर्जन नी परिइँ उथापियौ क° दूरि कीधउ (N).

न्याउ, न्यायो ढखेरकः (U); न्याय नौ ढखेरउ (N).

250. The sense of the last two lines is very explicitly rendered by the commentary of *N* : चम्पक क° चम्पा नइँ वृद्धइँ फूल मिसइँ लाखे क° लाखधरसूचक लखेखरी गृह जाणी दीपक कीधा क° दीवा कीधा प्राइ लखेखरी ने घरे लाखे द्रव्य ऊपरि छत नउ दीपक करइ छइ इति लोकोक्ति वली केईक केलिवृद्धे केलिपत्र मिसइँ कोडिद्रव्यसूचक कोडिधजा क° कोडिद्रव्य ऊपरि धजा फहराणी क° ऊँची लहलहती बाँधी अतलइ कोडि द्रव्य ना धणी घर ऊपरि धजाबाँधइ छइ अतअव कोडिधज (N).

253. तत्र राज्ये तरुसमूहे मञ्जर्यादिषु ग्रहणे डङ्गनं स्तोकां खादु-मात्रं दीयते दण्डः सर्वथालुगटनरूपो न दीयते कैरित्याह गानगरीः कलूसं-

ञ्जितैर्लिपिलेखिकैरिति भ्रमरैरिव पुनस्त एव भ्रमरा गगनामाकलय्य कर-
ग्राहिणः सन्तः परिवृता यत्र तत्रागता राजदेयभागग्राहिण इव समा-
गतास्तेषां तरवः दृषिद्यत इव कुसुमानां गन्धो मकरन्दास्तदय(?)रूपं
करं स्वामिदेयं भागं ददते (U); इह वनस्पती नैँ कोइ डङ्कन देयैँ है
जैसैँ प्रजा नैँ सुराज माहे डगड नहीँ हैँ मवरित रूँख हैँ अेहीँ तौ
लेखागर ऊँआ भ्रमर हैँ अेहीँ उगाहा ऊँआ अर भला भला फूलाँ कौ
वास ल्यैँ हैँ सु अेहीँ हाँसिल कर लीजैँ हैँ (B).

254. वहे वहित्वा (U); वहीँ (NP).

वैसनर, a poetical form for वेसानर < Skt. वैश्वानर "fire." The
commentary of P gives the following amusing etymological
explanation of the word: द्वेषनर सरीखउ अगनि (P).

भुरड़ीतौ रहे निवार्यमाण इव ... तिष्ठति (U); निवारीतौ रहे (N).

255. P contains no comment to this stanza.

पक्षि खग are synonyms, but the commentaries distinguish
between the one and the other by attributing to the former the
meaning of "big birds" and to the latter the meaning of "small
birds." I think the distinction is merely artificial.

बन्दि वन्दिभिर्भट्टचारणादिभिरिव (U); बन्दीजन भाटचारणादि (N),

256. Notice the reading उदै, उदौ (for ओटि) found in BK,
which the Dhūdhārī commentator explains: कुसुमायुध कहताँ कामदेव
नैँ के उदै करि केलि विलास खेल (B). The wording of the first two
lines does not seem to have met with the approval of all the
commentators. The Sanskrit commentator at least has substi-
tuted it with another reading, much simpler, to wit:—

पेखे अेक रूँख पँति परिफूलित

वदै नारि अनि अनि वचन ।

The same reading is found in J. There can be no doubt that
the reading of the majority of the MSS. is the original one, and the
reading of JU is merely a later manipulation intended to make
the text more intelligible. I quote below the Sanskrit comment,
which explains both the readings, and also the comment of P
to the first two lines: नारीद्वयमेकां वृक्षपङ्क्तिं पुष्पितां समकालं दृष्ट्वा-
न्यद्वचनं नामग्राहं वक्ति स्म किं तदित्याह कान्तसंयोगिन्याः स्त्रिया नाम्ना

किंशुकः कथितः किमिति वितर्के दृष्टमात्रो ऽपि शु सुखं करोतीति किंशुकः ... अथ च विरह्चिण्योक्तमिदं पलाशवनं पलं मांसमन्नातीति पलाशो राक्षसरूपो दृष्टोप्यसुखं ददातीति द्वयोरपि भिन्नं भिन्नं वाक्यं कुसुमित कुसुमायुध ... इत्यपि पाठस्तत्र कुसुमायुधस्य कामस्येयम् ओटिर् आश्रयविशेषो यतः कुसुमितं दृष्ट्वा सविशेषं कामक्रीडा समुत्पद्यत अतोयं किंशुकस्तथा तं दृष्ट्वा वियोगिनीतनुः क्षीणा सदुःखा जायत अतः पलाशः (U); कुसुमायुध कामि नी ओटि कहतां आश्रयविशेष ठाँमइ अक पूल्यउ वृक्ष देखी दोइ स्त्रीयइ अक स्त्री क्रीडा करइ बोजी स्त्री खीण शरीर थई ते कारण कहइ ... (P).

258. सभिन्न भिन्नः (U), भोनउ (NP) "wet, moist."

260. केतकिपुष्पाणि कुसुमानि विविधानि च कुन्दाः मचकुन्दाः केतक्यो रङ्गेण किञ्चित्पीताः सर्वेषां गन्धभारं परिमलभारं गृहीत्वा स्कन्धो-द्वहनेन श्रान्तः सन् श्रवतां वह्नशीलानां निर्भराणां शोकारान् खाङ्गैः प्रस्पर्श्य पुनश्चलितस्तथापि बज्जभारभारितो गन्धवाहो वायुस्तेन कारणेन मन्दगतिरासीत् ... (U).

261. रेवा जलिं क्रित सोच रति, रेवाया जले रत्याः सुरतक्रीडायाः शौचे कृत अतः प्रक्षालितकामलत एवेषन्मज्जनं कृत्वा (U).

262. In the first line I have adopted the reading of *BKM* (न परस पमूँके) which is undoubtedly the original and the only correct one. The reading परसपर मूँके of *JNPU* is unsatisfactory not only because it does not give a good sense, but also because it is not compatible with the rule of the *venasagāi* which is almost unexceptionally observed throughout the poem. The Sanskrit commentary, which adopts the latter reading, explains : पुष्पवती लतानां परस्परमित्येकां मुक्त्वा न्यां प्रत्यङ्गे ऽङ्ग आलिङ्गनं ददत्ताः प्रस्पर्श्य प्रस्पर्श्य ..... (U).

264. भ्रख भक्ष्यम् (U). For the insertion of euphonic *r* after initial consonants, see *Notes on the Grammar of the Old Western Rājasthānī*, § 31.

265. The wording of the last two lines in this stanza is not very explicit. The Sanskrit commentator renders: वसन्तः पक्षद्वये ऽपि शुद्धः सदृशदिवसरात्रिभावेन द्वयोरपि पक्षयोः साम्यं मासद्वये ऽपि सरसवत्तया ऽहर्निशं सदृशो वहति दिवसे ऽपि सुखकारी रात्रावपि सुखकारीति यथा सुपक्षो नरो ऽपि सर्वकालं सुखदातेति भावः (U). The chief difficulty is in the two forms नि and तद्, the exact meaning and function of which is not clear. The verse could perhaps be improved by reading in the last line वसन्ति तद् सारिखा वहन्ति, namely: "in the spring both (day and night) pass away equally (pleasant)."

267. ग्रहणौ ग्रहणान्याभरणानि (U).

सरण, in the last line, is a word whereof the meaning is not quite clear. It is noteworthy that almost all the MSS. read सरणि. Possibly, we have here the same word as the Sanskrit सरणि "a road, path, a line, etc." But the commentators do not seem to understand it so: U for instance renders with सरणस्, and N with आसरति अलंकृत है.

268. मैण (< Skt. मदन) is understood by the Dhūdhārī commentator as an apposition of रुक्मणि कन्त, i.e. of Kṛṣṇa: कामदेव की सी मूरति इसी जु श्रीकृष्णजी, (B). I think the explanation is wrong. The other commentators omit to explain the word altogether. I would explain मैण as an objective genitive connected with माणग, and translate the phrase: "the enjoyer of the pleasures of love."

माणै माणयति मुनक्ति (U); भोगवइ (NP).

269. तस्मिन्नवसरे वसन्तसमये मनसोर्दयोरपि परस्परं प्रीतिप्रसरेण खेचाधिक्येनावसरेण लोकोक्त्यास्वर्येण नाद्याद्युपायेन पुना रुक्मिण्या हावैर्मुखमोटनकटाक्षभङ्गरूपैर्भावैराभरणरचनादिभिः सर्वैरपि कर्तृभूतैर्हरिः कृष्णो मोहितो वशीकृतो ऽतो ज्ञातं हरक्रोधज्वालावलीढानि निजान्यङ्गानि गतानि स्वयमनङ्गेन योजितान्येकीकृतानि तानि सर्वाणि पूर्वोक्तानि मोहनिमित्तानि कामाङ्गान्यवगम्यानीति यतो मदनः प्रद्युम्नत्व-

मङ्गीकृत्य रुक्मिण्या उदर उषित इति निवासं कृतवान् ततः श्रीनन्दन इति ख्यातः (U).

272. सहचरिञ्च सहचरोभिः स्वस्वपत्नीभिः (U).

274. The first line in this stanza does not conform with the rule of the *veṇasaḡāi*, but the defect is compensated by the repetition of the letter क् four times in the line.

276. महति महत्वम् (U).

The commentaries of *NPU* do not seem to have realized that the terms enumerated in this stanza are the names of the *sahacarīs* alluded to in st. 272 above. The Sanskrit commentator introduces the argument of the stanza with the explanation : एते सुदुपदार्याः, and closes his comment thereon with the remark : एते पदार्था द्वारकायामवस्थिताः .

277. संसारसुप्रभुणा परमेश्वरेण गृहसंगृहमर्थाद्द्वारकां कुर्वता रचितवता एताः पञ्चापि ज्ञानस्य विद्वत्तायाश्चण्डाल्य इवास्पृश्या इव कृत्वा मुक्ता दूरीकृता अतो यत्र ज्ञानं तत्रैतासां दूरीभाव एव वरं ता आह मदिरापानं १ रीस इत्यसूया २ हिंसा जीववधो ३ निन्दाभक्तिः परापवादजल्पनम् ४ एताश्चतस्रः पञ्चमी गालिर्विरुद्धग्रंथनम् (U).

278. चात्रण खण्डनं निर्वापणम् (U); खण्ड कश्चिउ (P); हार मनावणी (N).

279. तिकरि. See note to st. 143, above.

उवरि अभ्यन्तरे (U); उदर हिया नइ विखइ (N); हीयइ (P).

282. साहणि साहणैर्गजाश्वरथरूपैः (U).

283. The commentators give different explanations of this stanza, amongst which the most probable, I think, is that of B : कवि कहै छै केईएक दोइ मनुख आप माहे वाताँ करै छै कजँ कै घरि

अनेक मङ्गलचार अनेक सुख अकेठा देखि अर कहै कै अ इतरा सुख अकेठा लाघा कै सु कुण पुण्य कियौ थौ दूसरौ कहैं कै जागिजै जु वेलि पढै कै तिहिं पुण्य जँता इतरा पदारथ पावै कै (B).

285. आधिभूतिकं स्यादाधिर्मानसीव्यथा श्लोकादितो जातम् १
आधिदेवं भूतोन्मादादिकम् २ अध्यात्मकं पूर्वकर्माजितं तापत्रयं तथा
पिण्डे शरीरे दोषत्रयं प्रभवति जायते किं तत्रयं कफवातपित्तलक्षणं सर्वे
रोगा न भवन्ति ये पुरुषा नित्यं वस्त्रौ स्मरन्ति तेषां श्लेष्मन्नीरोगतेति
भाष्यं श्रीभगवत्कृपातः (U).

286. रुकमणि मङ्गल रुक्मिणीमङ्गलमर्थादस्त्रीसंज्ञिकां स्तुतिम् (U).

दुरदिन दुःखदिवसम् (U).

287. The second line in this stanza does not conform with the rule of the *veṇasagā*.

288. Of the two थिया in the last line, the former one is understood by the commentary of N in the sense of an ablative postposition, like थौ, and connected with भवसागरः—भवसायर थिया क° संसारसमुद्र थौ ऊतरइ पार थिया क° पइलइ पार थया (N).

289. काँइ रे मन कलपसि क्लिपणा, रे मम मनस्वं क्लपणान्
वाञ्छितवस्तुदातुमसमर्थान् किं कलपसि किं याचसे (U).

290. The general sense of this stanza is satisfactorily explained by the commentary of P: गङ्गा बेऊ क्लण ईस्वर नइ सेवइ वेलि अके क्लण नइ सेवइ गङ्गा अतारू नइ बोलइ वेलि भगत नइ मुगध नइ पिण तारइ गङ्गा भगत नइ पिण बोलइ ते भागीरथी गङ्गा रउ जल सर्व संसार मतू मानइ कइ तउ पण गङ्गा अके पूर्वादिश [वहइ] वेलि सर्व चिजँ दिस विसतरइ तिण कारणि गङ्गा वेलि बरावरि कदे न थाइ गङ्गा थौ वेलि अधिकी (P), but the interpretation here given of the second line is hardly acceptable. I have adopted the reading of BKM, and accordingly I would explain the line: हे भागी-

रथी हे गङ्गा ते ग्रब कहताँ तिसौ गर्व तूँ म करि . The Dhūdhārī commentator scrupulously refrains from commenting on this stanza and amusingly remarks : गङ्गाजी की निन्दा करी है ता के लियाँ या दुवाला कौ अर्थ मैँ नही लिख्यौ है (B).

291. अथ अस्य ग्रन्थस्य वल्लीस्वरूपमुद्दिश्य वर्णयति इयं नाम्नीति वल्लीति तत्र भागवतोक्तलक्षणं सुबीजं वापितं मङ्गां पृथिव्यामालवालः पृथ्वीराजमुखं गानसमये तालो मूलरूपो ऽर्थाञ्जटाः पृथग्भूताः सुस्थिरे कर्णरूपे मण्डपे चटिता द्वायारूपं श्रुतिसुखम् (U).

292. पत्र and दल are, of course, synonyms, but the commentaries distinguish between them, and attribute to the former the meaning of "small or fresh leaves," and to the latter the meaning of "large or old leaves." Cfr. the analogous case of पत्रि and खग in st. 225.

293. चत्र चत्वारः पदार्थाः (U).

294. The sense of the first two lines is thus rendered by the commentary of N : अहे कित्युँ वेलि छइ विना पञ्चविध क° पाँच प्रकार ना आगम शास्त्र नउ रस निरगम क° नीकलवा वहिवा भणी प्रसिद्ध क° प्रगट अखिल क° अखण्ड परनाली क° प्रणालि छइ जेह कारणइ रसादि परनालियइ वही चालइ (N).

Notice that the fourth line does not conform with the rule of the *vēṇasagāi*.

295. मोती तणउ विसाहणउ व्यापार करताँ अके अके थकी अनूपम भला ग्रही लेई करी कुण मूँकइ किल निखइ तिसा माहरा मुख रा वयण वचन रूपीया कण शोधिवा माहरउ मुखज भलउ परँ भला बुरा पण्डित चालिनी द्वाज सरीखा भला नही जे भणी माहरा वचन कण माँहि अवगुण नही (P).

297. अे मरम . The same phrase occurs again in st. 300.

सेज अन्तरिख, श्रय्यान्तरे मुखश्रय्योपरि (U); सेज ऊपरि (NP).

298. पूरे इते . . . . इअे ओक्के. The real meaning of the passage has been misunderstood by some commentators, but it is evident that the pronominals इते, इअे refer to the persons enumerated in the stanza following. I should translate: "if all these (persons, whom I am going to mention) are in complete number, you shall obtain (a sense) complete, (but) if these are in deficient number (you shall obtain) a sense deficient."

299. भाखा चित्र भाषाचतुर (NPU).

300. ममात्तराणां गुणस्येति मर्मेदं रहस्यं यतो ऽयं गुणो मुखमुखाद्गवज्जनमुखाच्छ्रुतमात्रो गृहीतो गिलित्वा पुनर्ग्रन्थग्रथनरीत्योद्गालितः पञ्चान्निःक्वाशितो ऽतो महतो महतां पूज्यानां प्रसादो भुक्तशेषो भक्तिपरायणानां ग्राह्य एव परमात्मनो भुक्तशेषं समुच्छ्रियं मत्वा को ऽप्यधमो मूर्खो न ग्राह्यमिति कथयति तेनात्रविषये शङ्कानां न कार्येति बोद्धव्यम् (U).

301. मो पण्डिता वीनती मोख, हे पण्डिता ममैषा विज्ञापिरेका तस्या मोख इति भाषया विधिरिति तथा मोक्षः कथनमवधार्यमित्यध्याहारः (U); ओ माहरी वीनती कथन मोख क° अवधारउ अङ्गीकार करउ (N).

305. अथ [अ]चल क° पर्वत ७ अनइ गुण क° सत्व १ रज २ तम ३ ओ त्रिणि गुण ३ अङ्ग क° षटङ्ग ६ ससि क° चन्द्रमा १ इणि संवति वरसइ अेतलइ संवत १६३७ वर्षे ... (N).

स्त्री फल, लक्ष्मीरूप अविचल फल (N).

GLOSSARY.¹

- अखियान, f., "A wonderful feat", ख्यातिरास्यम्, आस्यकारी वान, 133.
 अङ्गमाल (< Skt. अङ्गपालि, cfr. Hindi अङ्गवार), f., "An embrace",
 आलिङ्गन, 143, 169.
 अजु, a poetical amplification of जु (? see Notes), 233.
 अन्तरिख (< Skt. अन्तरीच), ind., "Behind, at a distance", 106 ;
 "Upon", 297.
 अन्वारी, f., "A blinder for elephants", शुष्काद्दनविशेषाभरणम्,
 आँसिदाँकण्ड, 90.
 अम्बर, for अम्बर, m., "The sky", 14, 194.
 अम्ह, 1st pers. pron., oblique plur., 60.
 अम्हाँ, ditto., genitive-oblique plur., 31.
 अम्हीणौ, poss. adj., "Our", 69, 301.
 अलल, adj., "Much, many", 113.
 अवसर, m., "A theatrical performance", नाटारम्भः, 243.
 असम्भ (< असम्भव), adj., "Marvellous, incomparable", 39.
 आ, dem. pron., fem. sing., 51, 66, 123.
 आखाड़सिद्ध, adj., "A veteran, a warrior who has fought in many
 battles", जिथे बि तीन वार संग्राम कीधा हूँ किहाँ हारइ नही अहेवा, 74.
 आडोहडि, ind., "Crosswise, transversely", तिर्यक, तिरहड, 130.
 आड़ङ्ग, m., "Cloudiness and darkness foreboding rain (?)", अम्भ-
 कार, वर्षणसमयं अधिरमयम्, 117.
 आपपर, ind., "One another, reciprocally", परस्पर, 77.
 आरात (Skt. आरात्), ind., "Near, in the neighbourhood", 66.
 आरि, f. (?), "N. of some kind of small bird", काचिच्चटिकाजातिविशेषः
 कोदक जाति चड़ी, 244.
 आलूदौ, adj., "Ready, armed", सज्जीभूत, सनदबद, 113.
 आऊटणौ, v., "To turn back, shrink (from fear)", 165.
 इ, ind., emphatic, 39, 182; pleonastic, 32, 183.

¹ This Glossary is only a small selection of words occurring in the *Veli*, compiled on about the same principle as the Glossary to my edition of the *Vacanikā Ratana Sīnghajī rī*. Like the latter, it contains a selection of the most difficult, peculiar, and interesting Dīngāla terms, with their meanings, and a complete register of all the pronominal, postpositional, adverbial, and conjunctive forms occurring in the poem. Dīngāla terms already explained in the Glossary to the *Vacanikā*, have been omitted in the present Glossary, and so also proper names, which, as they all belong to mythology, are of no interest in the present case.

- इच्च, dem. pron., plur. instrum. (cfr. ईच्च), 298.
 इषि, dem. pron., sing. oblique, 56, 103, 156.
 इतरौ, dem. quantitative adj.; इतरै, loc. sing., "Then, in the
 meanwhile", 83.
 इतौ, dem. quantitative adj., "So much, so many"; इता, direct
 plur. m., 32; इते, instr.-loc. plur., 298.
 इम, dem. qualitative adv., "Thus", 31, 51, 69, 70, 76, 103, 135,
 164, 181, 213, 282.
 इवडौ, dem. qualitative adj., "Such"; इवडौ, 70; इवडा, 288.
 इसौ, dem. qualitative adj., "Such"; इसी, 31; इसै, instrum. sing.,
 68.
 इहाँ, dem. locative adv., "Here", 9.
 ई, ind., emphatic (cfr. इ), 149, 160, 267.
 ईच्च (cfr. इच्च), dem. pron., plur. instrum. m., 237.
 उजायर, m., "A gallant warrior", रुंगामेधीरः, 74.
 उहास, m., "Splendour", प्रकाश, 22.
 जकसणौ, v., "To fight, to struggle", 121.
 कखधी, f., "Grain, corn", धान्यानि, 207.
 जगलणौ, v., "To vomit", 264.
 कपहणौ, v., "To vomit, to eject", 300.
 जकजणौ, v., "To lift up", 129.
 जजासद, for जजास, m., "Light, brilliancy", 211.
 जद्रमणौ, v., "To run", 116.
 जकणणौ, v., "To swell up (in anger)", 34.
 जवडणौ, v., "To begin to rain, to rain", 120.
 अ, dem. pron., m. sing., 264 (?), 297; f. sing., 13, 51 (?), 72, 133,
 279; n. sing., 51, 135; m. plur., 144; अहिज, obl. f., em-
 phatic, 216; अही, m. sing., emphatic, 1 (?); f., 189.
 अणि, dem. pron., obl. sing. m., 238, 268; obl. sing. f., 235;
 instrum. sing. m., 283.
 अम, dem. qualitative adv., "Thus", 56, 144, 145, 152.
 अतलौ, dem. quantitative adj., "This much"; अतलाँ, gen. plur.,
 m., 185, 186.
 अरिसौ, dem. qualitative adj., "Such"; अरिसा, dir. plur. m., 30.
 अवाहौ, m., "A leader", अयेसरी, 74.
 अह, dem. pron. adj., 18, 19.
 अहवौ, dem. qualitative adj., "Such"; अहवी f., 15, 205, 207.
 अऊ (see अह), dem. pron. adj., dir. m., 180.

- श्रेष्ठि, f., "The remnants or refuse of food, left after eating",
उचष्टि, अइठउ, 60.
- शोट (or शोटौ ?), m. (?), "A raised platform erected in front of
a house (?); any raised spot", उचकखान, ऊठलौ, 139, 155.
- शोलौंडणौ (Skt. शोलण्डयति), v., "To reject, refuse", 32.
- शौ. dem. pron., m. sing., 69, 71, 77. [121.
- शौभङ्गौ, m., "An encounter, a clashing of swords", शूलमोक्षविवाद,
कई (cfr. तई), indef. pron. adv., "Ever, at some time", कदापि, 70.
- कठकबन्ध, m., "An arrayed army, an armed force", सेनासमुदाय, 74.
- कठठणौ, v., "To prepare oneself (for a fight), to get ready"; सज्ज
थावणौ, 117.
- कदि, interr. temporal adv., "When?", 149.
- करग, m., "The hand", 23, 102, 254.
- करल, m., "The hand, span", सुष्टि, 96.
- करि, ind., A pleonastic particle used after instrumentals, 30, 64.
- करि, ind., for किरि q.v., 233.
- कलकलणौ, v., "To glitter", 119.
- कवण, interr. pron. adj., m. sing., 283.
- कह (< Skt. कथा), f., "Voices of people, confused uproar of a
multitude", 48.
- कहकहाहट, m., "A prolonged echo of laughter", 179.
- कऊँ, indef. adv., "Somewhere, in some part", 48, 84.
- काँद, interr. pron. n., 288, 289.
- काँठलि, f., "A line or mass of clouds", मेघघटा, 195.
- कालाहणि, f., "A dark mass of assembled clouds", 117.
- कि, ind., interr. particle, 4; disjunctive "Or", 27, 41, 51, 84,
107 (?); comparative "Like, as if", 16, 21, 27, 88, 89, 90,
96, 98, 113, 114, 125, 294; temporal "When, before (?)",
111.
- किणि, interr. pron., agentive sing., 61.
- किनै, ditto, 62.
- किन, ind., interr. disjunctive particle (cfr. कि), 41.
- किना, ditto, 51.
- किम, interr. adv. "How", 4, 150, 173.
- किरणि, f. (sic), "A ray of light", 162.
- किरि, ind., comparative particle "Like, as if", 2, 12, 16, 23, 24,
40, 60, 84, 85, 86, 89, 92, 106, 110, 144, 156, 197, 200, 234,
236, 237, 242, 246.

किरीटी, m., "A cock", 181.

किसी, interr. qualitative pron. "Which?", 5; किसी, f., 31, 47, 63;

किसूँ, n., "What?", 64, 211.

किहि, indef. pron., obl. sing., 102, 173, 265.

कुण, interr. pron., direct, 37, 295, 303, 304; oblique, 6.

कुहकबाण, m., (?) "N. of some kind of fire-arm", दाह नी जखली वाँसे
वाँधी, 118.

केद, indef. pron., m., plur., 219.

केतलौ, interr. quantitative adj. "How much or many"; केतला,
dir. plur. m., 37.

केम, interr. adv. "How?", 7.

केवि, indef. pron., m. plur., 188.

केवी, m., "An enemy", दुर्जन, 76.

को, interr. pron., m. sing., 73, 78.

को, indef. pron., m. sing., 168; न को "Nobody", 34, 255.

कोइ, indef. pron., 32, 46, 112, 219, 283, 287.

कोरण, m., "A cyclone of dust preceding rain", नवीनमेघवर्षणसमयात्
प्राक् सरजोवायुशुभाधदर्शनमिति, 41, 195.

को, adjectival genitive postpos.:—को, f. obl. sing., 92; का, m.
dir. plur., 272; काँ, m. obl.-gen. plur., 124.

खन्ति, f., Impatience; खन्ति लागौ, adj. "Grown impatient", 68.

खम्भी, (for कुम्भी), f., "The base of a pillar", 39.

गड़ड़णौ, v., "To thunder", 120.

गरकाव, adj., "Sunk, immersed in", सगन, 104.

गलिनागौ, (liter. "He who wears a string round his neck"), m.,
"A brahmin", विप्र, 44.

गहमह, f., "Brilliancy, splendour (of lamps or stars)", गहमहाट,
ज्योतिप्रकाश, ज्योति, 46.

गहवरणौ, v., "To become bold, proud, elated", 238.

गादरणौ, v., "To sprout, bud, germinate", 228.

गाहटणौ, v., "To thrash", 127.

गुडलपण, m., "Turbidness (of water)", 208.

गुड़ित, adj. (?), used in मद गुड़ित, "Streaming ichor from the
temples (said of an elephant in rut)", मद भरता, 105.

गैगहण, m. (?), "A battle of elephants", गय हखी त्याँ की गहणि, 118.

गोघोख, m., "A cow-house or station", गोकुल, 185.

घान, f., "A stratagem, opportunity, the right time for acting",
66.

घुरण्णौ, v., "To thunder", 40.

घेघूँचणौ, v., "To unite oneself with another, to become one", 201.

चकडोल, m. (?), "A vehicle with cushions for women", सुखासन.

नरवाञ्छयान, 103.

चन्द्रवौ, m., "An awning, canopy", उक्कोचः चन्द्रोदयः, चन्द्रयउ, 160.

चाचर, m., "A field, battle-field", भूम्यङ्गण, रणभूमिका, 121.

चात्रणौ, v., "To destroy, defeat", खण्ड करिवउ, द्वार मनावणी. 278

चाहि, a conj. participial form from चाहणौ "to wish", used in the function of a postpos. meaning "towards", 106.

चुवणौ, v., "To drop, fall in drops", छिटक छिटक पड़णौ, चोटितुम्. चरितुम्, 81.

चोटियाली, f., "Having dishevelled hair", कृटितवेणीका, विरल्लकेशा, 121.

चौ, adjectival genitive postposition, m. sing., 12, 37, 58, 67, 87, 133, 148, 173, 215; चौ, f., 82, 148; चौ, loc.-instrum. m., 82.

दकडौ, adj., "Loose (?)", ढीलौ, शिथिल; or "Quick (?)", जतावली, 81.

दिक, f., "A drop", ढाँटा, विभुषो, 125.

द्विण्यौ, adj., "Ephemeral", क्षणिक, 134.

जई (cfr. तई), rel. pron. adv., "When", यदा, 62, 151, 172.

जच, rel. loc. adv., "Where", 45, 237.

जलवाला, (Skt. जलवालिका), f., "Lightning", 196.

जसु, rel. pron., gen. sing., 33, 272.

जा, for जाइ rel. pron., m. plur., 137.

जाँ, rel. locative adv., "Where", 50.

जाइ, rel. pron., sing. f., 169; plur. m. (or n.), 104, 304.

जामु (cfr. जसु), rel. pron., gen. sing., 135.

जि, ind., emphatic enclitic, 15, 79, 133, 173.

जिका, compound rel. pron., f. sing., 29.

जिणि, rel. pron., obl. sing. m., 5, 214; f., 269; agentive sing. m., 7.

जिम, rel. qualitative adv., "As", 71, 104, 181, 208, 218, 221, 228, 255, 261, 282, 296; final "So that, in order to . . .", 69.

जिबड़ौ, rel. qualitative adj., "Such"; जिबड़ी, f., 9.

जु, rel. pron., m. sing., 7, 88, 215 (?), 216; f. sing., 277; n. sing., 3; m. plur., 41, 226 (?); explicative "That", 133, 134; final "That", 6; conditional "If", 123.

जूंसहरी (mod. झूसरी), f., "A yoke", 89.

जेहि, rel. pron., agentive sing., 2, 8; obl. sing., 36, 37.

- जेम, rel. qualitative adv., "In which way", 131, 207, 296.
 जेहड़ि (cfr. Hindi जेहर), f., "A female ornament of the feet",
 चरणाभरणविशेष. 168.
 जेहवै, rel. qualitative adj.; जेहवी, f., 26.
 जेही, rel. comparative adv., "Like . . .", 166, 170, 220.
 जो, for ज्ञ q.v., f. sing. (?), 9.
 जोद, f., "A woman, female", 40.
 जौ, ind., conditional "If", 59, 298.
 भाङ्गर (Pkt. भाङ्गरो शुष्कानर, Hem., *Deśi*°) m., "A dried-up tree, a
 tree without leaves", 191.
 भल (for भाल), f., "A flame", 140.
 भाँखाणौ, p.p., "Withered", विलचीभूत, 140.
 भालरी, f., "A fringe", 144.
 डङ्गन, m., "A small tribute payed to a sovereign (?)", खोकं खादु-
 माचस, 253.
 डफ, f., "A kind of large flat drum", चङ्ग, 227.
 दलकावणौ, v., "To shake", 241.
 दलणौ, v., "To break off and drop to the ground", 121.
 डील, f., "Delay", 45, 70.
 डेरवणौ, v., "To loosen, make loose", 116.
 तई (cfr. कई जई), correl. temporal adv., "Then, at that time"
 तदा. तिवारद, 61, 62.
 तण, for तणौ q.v., 132.
 तणौ, adjectival genitive postpos., dir. sing. m., 7, 19, 21, 23, 52,
 77, 78, 111, 142, 163, 166, 190, 202, 267, 300, 302; तणा,
 obl. sing. m., 97, 100; तणै, instrum. sing. m., 133, 160; loc.
 sing. m., 57, 59, 175, 224; तणी, dir. sing. f., 3, 25, 79, 164,
 210, 277, 294, 302, 303; obl. sing. f., 190; dir. plur. f., 252;
 तणा, dir. plur. m., 23, 97, 122, 208, 215, 259, 260, 303, 304.
 तच, ind., tatsama, "There", 174, 244.
 तदि, correl. temporal adv., "Then", 80, 110, 123, 134, 187.
 तपन, m., "The sun", 190.
 तरलौ, adj., "Broad, thick (?)", खल, 242. [291.
 तसु, correl. pron., gen. sing., 26, 28, 43, 99, 159, 257, 261, 285,
 तस, f., "Strength, firmness", शक्ति, 110.
 ताँ, correl. pron., gen. plur., 279.
 ताइ (cfr. जाइ), correl. pron., 11, 265 (?); n. sing., 13, 303; gen.
 sing., 12; n. plur., 4.

- ताड़क, m., "An ear-ring", कर्णकुण्डल, 89.
- ताल, m., "Time (musical)"; तिणि तालि "At that time, that moment", तखिन् चणे, 177.
- तासु (cfr. तसु), correl. pron., gen. sing., 52, 126, 272, 302.
- ताहरौ, possess. adj., "Thy", 45.
- तिकरि (for अतिकरि ?), ind., "Exceedingly, very much (?)", 143, 279.
- तिणि, correl. pron., obl. sing. m., 7, 57, 177, 192, 201, 267, 269 ; f., 19 (?), 29, 111, 161 (?); agent.-instrum. sing. m., 5, 8, 51, 168 ; instrum. sing. n. used in the function of a causal, "Therefore", 94, 212, 224, 259, 260.
- तितरौ, correl. quantitative adj.; तितरै, loc. sing. used adverbially, "At that time", 44.
- तिम, correl. qualitative adv., "So", 70, 71, 104, 170, 255.
- तिसौ, correl. qualitative adj.; तिसी, f. sing., 210 ; तिसा, m. plur., 304.
- तिहाँ, correl. loc. adv., "There", 239, 253.
- तिहि, correl. pron., accus. sing. (?), 256.
- तीवट उघट, a musical technical term, 244.
- तुन्ह, 2nd pers. pron., obl. plur., 60.
- तुन्हँ, ditto., 61 ; accus. plur., 62.
- तुन्हीणौ, possess. adj., "Your", 301.
- तू, 2nd pers. pron., dir. sing., 4, 290 ; obl.-gen. sing., 303.
- तूक, 2nd pers. pron., gen. sing., 6, 58.
- ते, correl. pron., dir. sing. m., 173, 290 ; f., 210 (?) ; dir. plur. m., 8.
- तेणि, correl. pron., instrum. sing., 54 ; obl. sing., 122 ; loc. sing., 160.
- तेम, correl. qualitative adv., "Thus", 302.
- वेही (cfr. जेही), correl. comparative adv., 177.
- तै, correl. pron., obl. sing., 66, 95, 103.
- नो (for तु or तौ, cfr. जु, जौ), correl. ind., 78, 79, 278, 299 ; नोजि, ind., "Nevertheless (?)", 129.
- नौ, correl. ind., conditional, "Then", 298 ; "Certainly (?)", 95.
- दड़ड़, ind. onomat. expressive of the noise of falling water, 196.
- दुरौ, adj., "Hostile, harmful, painful", दुरीति दुःखोत्पादकः, 65.
- दूवौ, m., "Command, permission", 58, 80.
- देठाखौ, m., "Sight, the coming in sight", 116.

- धड़कणौ; v., "To flash", 119.
 धरहरणौ, v., "To pour (rain)", 195.
 धसणौ, v., "To pass through", 168.
 धारूजल, m., "A downpour of rain", 119.
 धीर, f. (*sic*), "Firmness, courage, confidence", 70.
 धुडीरव, m., "A dust-storm", वाउलि, वाउलि कोरण वेद नी रज, 193.
 ध्रगध्रगी, f., "Throbbing, pulsation, palpitation of the heart, 176.
 ध्रू, m., "The head, skull", 121; ध्रूमाला, f., "A garland of skulls",
 107.
 नड, m., "A water-fall (?)", पर्वतानां निर्भरप्रवाहशब्द, 196.
 नदणौ, v., "To place", थापणौ, 62.
 नासपरिम, m., "Avarice, parsimony, sparingness", 182.
 निकुटी, m., "A mason, a stone-cutter", सूत्रधार, 110.
 निगरभर, adj., "Full of . . .", 181; "Crowded, dense, crammed",
 247.
 निठ, for नीठि q.v., 163.
 निहस, f., "Noise (of drums)", निघोष, 38.
 निहसणौ, v., "To hang, swing", 98; "To rage, to be strong or
 violent", 197.
 नीखर, adj., "Limpid, clear", निर्मल, 206.
 नीठि, ind., "With difficulty", कथमपि, कष्टदं, 220.
 नीरोवर, m., "The sea, ocean", 145.
 नेचौ, (for नेतरौ), m., "Churning-rope", 62.
 नै, accus.-dat. postpos., "To", 69.
 नैरणौ, v., "To enjoy, find pleasure in", सुख अनुभवणौ, 191.
 पकवान, m. (?), "Cooked food", 230.
 पङ्कुरण, m., "A garment", पङ्कुरण वस्त्रम्, 220.
 परठणौ, v., "To put, place", 40, 154; "To shoot (an arrow)",
 109.
 परवरणौ, v., "To spread about (intr), to go everywhere", विस-
 तरणौ, 253.
 परि, instrum. used as a postpos., "Like, after the manner of",
 14, 25, 42, 174, 216, 221; अणि परि, 235; अहवी परि, 15; नवी
 परि, 20, 126, 192.
 पदल, dem. adj. (?), "That, yonder", 203.
 पांतरणौ, v., "To aberrate, become imbecile", 32, 33.
 पारस, adv., "All around, on all sides", परितः, चउ पखेर, 107.
 पुणणौ, v., "To say, talk", 77.

पुणि, ind. copulative, 1.

प्रखालित (cfr. Skt. प्रचालित), p.p., "Washed, whitened", 205.

प्रति, postpos. of the accus.-dat., "To", 223; "to, towards", (with verbs of speaking to, addressing, etc.), 31, 283; comparative, "Than", 9, 190, 295; distributive, 39.

प्रारथित (Skt. प्रार्थित), p.p., "Revived", दत्तसुखोपाय, 174.

प्रासणौ, v., "To eat up", 59.

प्रोच्चणौ, v., "To tie, bind, clasp", 93.

फरहरणौ, v., "To break loose, to get loose (said of the wind)", 217.

फहरावणौ, v., "To cause to fly or flutter", 250.

बाभणौ (Ap. बभ्रद् < Skt. बध्यते), v. pass., "To be bound", 38.

बापकारणौ, v., "To stimulate, rouse, excite to fight, praise",
पचारणौ, ऊस्यार करणौ, 123.

बारिगह, f., "A tent, canopy", तम्बू, पटकुटी, 90.

बीरज, for बीज, "The second day of the moon", 14.

बेपुड़ी, for बेवड़ी, adj. f., "Double, twofold", 117.

बैलख, m. (?), "The shaft of an arrow", पुङ्ख्यानम्, जिहाँ शर थापो
खाँचीयद् ते बैलख, 131.

बैली, m., "A companion, mate, helper", 123.

भालियल, m., "The forehead", ललाट, 88.

भीरि, f., "Help, succour", 216.

भुरइणौ, v., "To subdue, restrain, curb, coerce", 254.

मखतूल, m. (?), "A black ribbon or string", मकतूलगुण श्यामपट्टद-
वरक, 81.

मज्जात, m. (?), "Marrow, pith, core (of a fruit)", मज्जा, मौँजी, 234.

मधि, loc. postpos., "In, in the middle, inside", 28.

मनरखी, adj. f., "Capricious, independent", मनमानी, मनोरत्तका,
बन्दोवर्तिनी, 179.

महण, m., "The sea, ocean", 118.

महन्ति (cfr. Guj. माहिली), f., "Information, news", 72.

महर, m., "A milkman, herdsman", गूजर, 114.

महियारी, f. from the preceding, "Milkmaid", गूजरी, 114.

मङ्गवरि, f., "A kind of flute, a snake-charmer's flute", अक तूँबी
वाजिन्, 227.

माणग, m., "Enjoyer", भोक्त, भोगवणहार, 268.

माणणौ, v., "To enjoy", माणयति भुनक्ति, भोगवद्, 268.

मारकू, m., "A robber", 116.

- मावीच, m. plur., "The parents, father and mother", 34.
 माचरौ, possess. adj., "My", 45, 303.
 मीं टणौ, v., "To open the eyes (on awaking)", 216. [62.
 मूं, 1st pers. pron., gen. sing., 103, 296, 300, 302; accus. sing.,
 मूक, 1st pers. pron., gen. sing., 295, 297, 298; accus. sing., 59.
 मेदि, f., "A thrashing-stake, the stake round which the thrashing
 is made with a couple of bullocks", 127.
 मेलगर, m., "A spectator", कौतुकप्रेक्षक, 243.
 मै, 1st pers. pron., agentive sing., 2, 302, 304.
 मो, 1st pers. pron., gen. sing., 301.
 रई, f., "A churning staff, bran", 62, 185.
 रटणौ, v., "To weep, whine", रोदितुस्, 231.
 रलतलणौ, v., "To flow in abundance", 122.
 रहरह, ind. onomat., "?", 46.
 रासि (Skt. रश्मि), f., "A rein", 89.
 रिणार्ई, m., "A money-lender, creditor", लहणियात, 220.
 रीरी, ind. (?), "Loudly?", बाढखरेण, 227.
 रख, see रुखि, 42.
 रखि, instrum., used in the function of a postpos., "Like, after
 the manner of . . .", 22, 26, 205.
 रिसि, f. (?), "Wish, desire", वाञ्छा, इच्छा; often used as a post-
 position, "In order to, with the object, or for the purpose
 of . . .", 141.
 रौ, adjectival genitive postpos.; रै, loc. sing. m., 78; रे loc. plur.,
 20; रा, dir. plur. m., 23.
 लगि, loc. postpos., "Up to, till", 108, 123, 296.
 लगै, ditto, "To", 56; "As far as", 103.
 लगी, ditto, 44.
 लङ्गर, m., "A chain or shackle for elephants", 167.
 लवली, f., "A creeper", 191.
 लसण, m., "Flexuous gait, graceful movements of the body in
 walking", अङ्ग मोडणु, 109.
 लसणौ, v., "To shine, appear beautiful or conspicuous", 197.
 लहरौरव, m., "The sea, ocean", 141.
 लाग, adj., "Worthy, suitable", योग्य, 104.
 लारोवरि, ind., "In a row", लारोवरिति श्रेणिवन्धेन, 114.
 ल्हासि, f., "A stable (of horses)", लासिरिति मन्दुरा, घोडकशाला, पादगृह,
 241.

- बडफरि, f., "A shield", खेटक, 129.
- बण्णौ, adj., "Beautiful, comely", रुड़ुड, चार, 98.
- बन्दरवाल (Skt.* वानरमाला), f., "Some kind of floral ornamentation, wherewith the house in which a male child was born, was decorated, 233.
- वरि, ind, "Like, as if", 15, 34, 182; "Over, upon", 86.
- वाउञ्चौ, m., "A prattler", वाचाल, 4.
- वाउलौ, adj., "Mad, crazy", 4.
- वाकारणौ, v., "To stimulate, excite", सरोधं प्रेरितुम्, 131.
- वांकिया, plur., see Notes, 89.
- वागणौ, v., "To speak, talk", 130.
- वारणौ, for उवारणौ, v., "To wave something over somebody's head as a prevention against the evil eye", 147.
- वारङ्ग, m., "A lotus", वारिज, 177.
- वावरणौ, v., "To handle, wave (a sword)", तरवार वाहणौ, 138.
- वाहरि, f., "Rescue (of property stolen by armed robbers or enemies)"; वाहरि करणौ, v., "To rescue, recover (stolen property)", वाहरिं कर्तुम्, 64, 112.
- वाहर, m., "A rescuer (of stolen property)", 116.
- विलकुलणौ, v., "To become flushed in the face (from anger, etc.)", 131.
- विसाहण, m., "Commerce, trade", विसाहणउ, व्यापार, व्यवसाय, 295.
- विहि, for वहि, remote dem. pron., fem. sing., 169.
- वीर, m., "A brother", 44, 75, 130.
- वीरहक, f., "A boast, a challenge", वीराणां सुभटानां हक्काः खखबल-
वन्नाया बादस्त्रेण प्रकाशनम्, 118.
- वेड़णौ, v., "To mow, cut", 126.
- वेलाहरण, m., "The sea, ocean", 63.
- वेह, m. (?), "An auspicious vessel used on festive occasions",
मङ्गलकलश, 153.
- सङ्गार, m., "Harrowing, destruction"; सङ्गार फेरणौ, v., "To carry
destruction", 127.
- सङ्गोवणौ, v., "To place", 101.
- सधर, adj., "Firm, stout, compact", 25, 239.
- सनस, f., "Concern, anxiety, consideration", लज्जा, 133.
- समरवै, m., "Lightning", वीजली, विद्युता, 119.
- समा, postpos. (?), occurring in the phrase: दस मास समा "for quite
ten months", 229.

- समुद्धानौ, v., "To prepare one's self to fight, to go against the enemy", सञ्जीयावणौ, 117.
- सम्प्रति, ind. used as a subst., "Reality (as opposed to स्वप्न "a dream")", प्रत्यक्ष, 51.
- सरि, (for सरिस?), adj., or postpos. (?), "Like, equal to", 34.
- सरिस, postpos., "With, together with", 32, 150, 201.
- ससत, adj., "Unstable, oscillating (?)", स्वसत इतस्तस्यलदृष्टम्, 98.
- सा, (< साड < Skt. स्वाद्), m., "Taste, enjoyment", स्वाद, 178.
- साज्जम, adj., "Eager, full of zeal, passion, or excitement", सोद्यम, 141.
- साग्नि, f., "Desire", 183.
- सारङ्ग, m., "A bow", धनुष, 67.
- साहण, m., "A vehicle, conveyance, draught-animal, horse, elephant, etc.", साहण गजाश्वरथरूप, हाथी घोडा रथ आदि, 282.
- साजलि, f. (?), "A cry for help, invocation, call", कूकरव, पुकार, बूँब, 113.
- साहौ, m., "An astrological moment", 151.
- सिरहर (< सिहर < Skt. शिखर), m., "A diadem, crest (fig.)", 10.
- सिरौ, m., "An ear of corn", सरडौ, 125, 126.
- सिल्लाड, m. (?), "The flash of the lightning", विस्फुरणम्, 119.
- सिल्लोमुख, m., "An arrow", बाण, 67.
- सिहर, (cfr. Skt. सहिर, a mountain, L.), m., "A cloud", सहर, अन्न, 119.
- सु, correl. pron., m. sing., 47, 73, 173, 194, 204; m. plur., 23, 41, 95, 104, 127, 173, 284, 292; f. sing., 6; f. plur., 26, 79, 233; सु आ, 51; सु चेही, 1; सुजु, 19, 22, 32, 46, 94; pleonastic, 15, 39, 90, 99, 174.
- सुगह, adj., "Thrashed, ground, pounded", 127.
- सं, ablative postpos., 53, 61, 64, 103, 129, 152, 156, 166, 190, 290.
- सुणहर, m., "A sleeping-room", शयनगृह, 158.
- सुंधौ, m., "Scent, fragrance", सुगन्ध, 166.
- सुहव, f., "A wife whose husband is living", सधवली, 217.
- सोद, emphatic form of सु, q.v., 40.
- सोजि, ditto, 133.
- हथनालि, f., "A match-lock", 118.
- हरि, f., "Desire, wish", इच्छा, 29, 77.
- हरिहंस, m., "The sun", 27.
- हल, ind., "Quickly, at once (?)", 123.

हवाई, f., "A kind of gun", 118.

हिलवलणौ, v., "To be scattered all around, to swarm", 105.

जबणौ, v., "To blow, go off, explode", ऊविरित्युच्छलनम्, 118.

ऊलरावणौ, v., "To rock (a baby) in the arms", 238.

हँ, 1st pers. pron., dir. sing., 2, 51, 53, 61, 63, 65, 130.

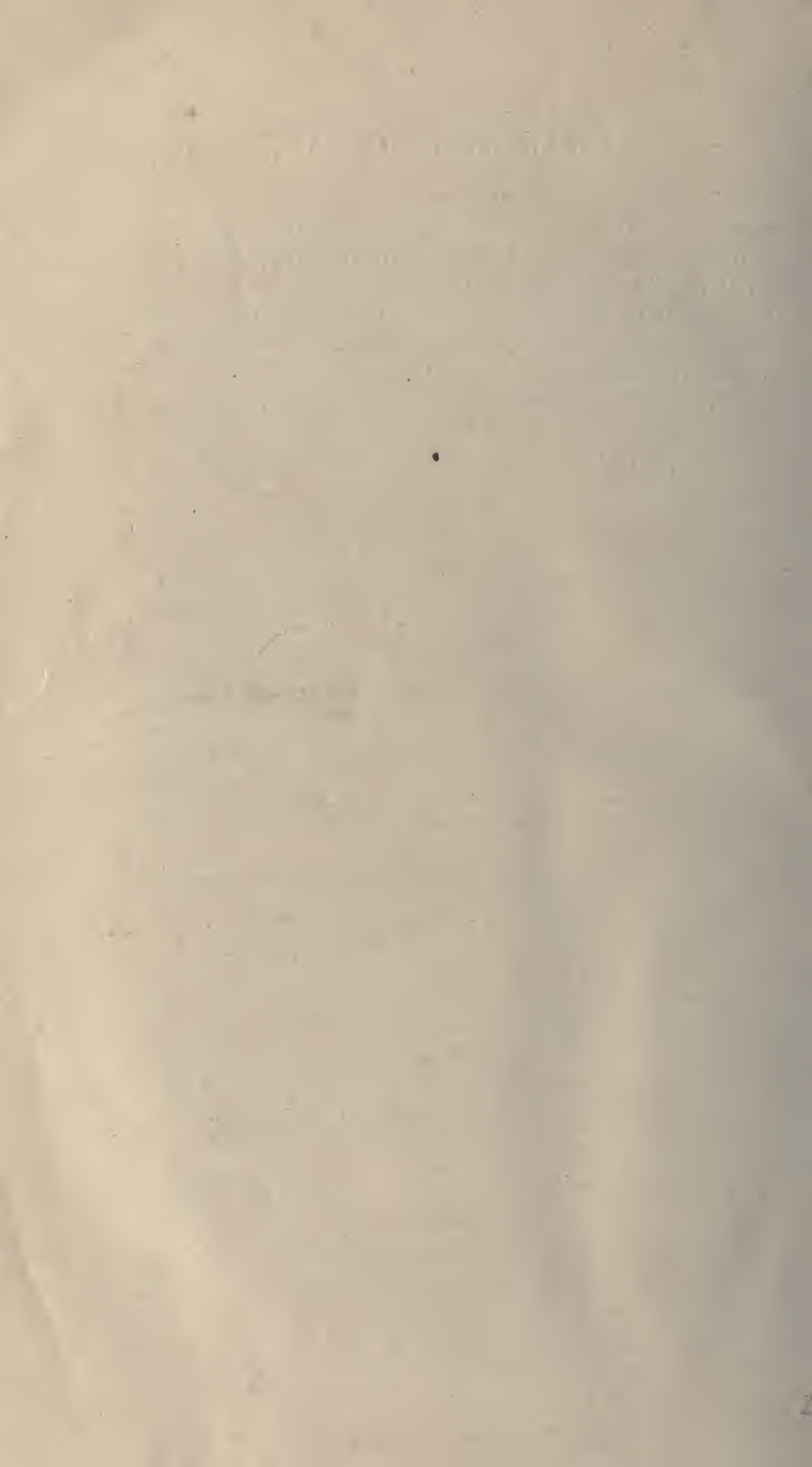
हँ, ablative postpos. (cfr. सूँ), "From", 61, 122.

हँत, ablative postpos., "From", 259.

हँती, adjectival ablative postpos.; हँती, f. sing., 63, 91; ऊँता, m., plur., 45, 56, 72.

हेका ... हेका, adv., "On the one side . . . on the other side, here . . . there", 48.

	Rs.	As.
Dharmabindu, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Dictionary of the Kashmiri Language, Part I	15	0
Gadadhara Paddhati Kālasāra, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Ditto Ācārasāra, Vol. II, Fasc. 1-4	3	2
Gobhīliya Grhya Sūtra, Vol. I	3	2
Ditto Vol. II, Fasc. 1-2 @ 1/4/- each	2	8
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	2	0
Ditto Grihya Sangraha	0	10
Haralata	1	14
Institutes of Vishnu (Text), Fasc. 1-2 @ -/10/- each	1	4
Kāla Madhava (Text), Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Kāla Viveka, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Karmapradīph, Fasc. 1	1	4
Kātantra, Fasc. 1-6 @ -/12/- each	4	8
Katha Sarit Sagara (English), Fasc. 2-14 @ 1/- each	13	0
Kavi Kalpa Lata, Fasc. 1	0	10
Kavindravacana Samuccayah	3	8
Kiranaivali, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1	14
Kurma Purana, Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5	10
*Lalita Vistara (Text), Fasc. 2-6 @ -/10/- each	3	2
* Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Madana Pārijāta, Fasc. 1-11 @ -/10/- each	6	14
Mahā-bhāsyā-pradīpodyota, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-12;		
Vol. III, Fasc. 1-10 @ -/10/- each	19	6
Ditto Vol. IV, Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	12
Maitra, or Maitrayaniya Upanishad, Fasc. 1	0	10
Manutikā Sangraha, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Mārkaṇḍeya Purana (English), Fasc. 1-9 @ 1/- each	9	0
*Markandeya Purana (Text), Fasc. 4-7 @ -/10/- each	2	8
*Mīmāṃsā Darśana (Text), Fasc. 9, 11-17 @ -/10/- each	5	0
Mirror of Composition (English), Fasc. 4 @ 1/- each	1	0
Mugdhabodha Vyākaraṇa, Vol. I, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Nirukta (2nd edition), Vol. I, Fasc. 1-2 @ 1/4/-	2	8
*Nirukta (old edition), Vol. I, Fasc. 1, 2, 4, 5, 6; Vol. II, Fasc. 5, 6;		
Vol. III, Fasc. 1-6; Vol. IV, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	13	2
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Nityācārapadīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	7	8
Nrisinha Tapani of Atharva-Veda (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Nyāyabindutīkā, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Nyāya Vartika Tatparyā Parisudhi, Fasc. 1-5 @ -/10/- each	3	2
*Nyāyavartika (Text), Fasc. 2-7 @ -/10/- each	3	12
Nyāyasarāh	2	0
Padumāwati, Fasc. 1-6 @ 2/- each	12	0
*Parācāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 2-8; Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc.		
1-6 @ -/10/- each	11	14
Parācāra, Institutes of (English) @ 1/- each	1	0
*Paricista Pravan (Text), Fasc. 5 @ -/10/- each	0	10
Pariksamukha Sūtram	1	0
Prabandhacintāmaṇi (English), Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	3	12
Prākṛita-Paṅgalam, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Prthvirāja Vijaya, Fasc. 1-2	1	4
Rasarnavam, Fasc. 1-3	3	12
Ravisiddhanta Manjari, Fasc. 1	0	10
Saddarśana-Samuccaya, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
Sadukti-karna-mṛita, Fasc. 1 @ -/10/- each	0	10
Samaraiceca Kaha, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
*Samavada Sanhita, Vol. I, Fasc. 1-4, 6-10; Vol. 2, Fasc. 2-6;		
Vol. 3, Fasc. 1-7; Vol. 4, Fasc. 1-6; Vol. 5, Fasc. 1-8 @ -/10/- each	21	14
*Sankara Vijaya (Text), Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
*Sankhya Aphorisms of Kapila (English), Fasc. 2	1	0
*Sankhya Pravachana Bhashya, Fasc. 2	0	10
Sāṅkhya Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Ditto (English), Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Siva Parināhya, Fasc. 1-2	1	4
Six Buddhist Nyaya Tracts	0	10
Smṛiti Prakasha, Fasc. 1	0	10
Srāddha Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Srauta Sutra of Latayana (Text), Fasc. 1-9 @ -/10/- each	5	10
Sri Surisarvasvam, Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
Suṅṛta Saṁhitā (English), Fasc. 1 @ 1/- each	1	0
Suddhi Kaumudī, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Sundaranandam Kavyam	1	0
Suryya Siddhanta, Fasc. 2 @ 1/4 -	1	4
Syainika Sastra	1	0
*Taittereya Saṁhitā (Text), Fasc. 17-45 @ -/10/- each	18	2

*Taittiriya Aranyaka of Black Yajur Veda (Text), Fasc. 5-11 @ -/10/- each	4	6
*Taittiriya Brahmana (Text), Fasc. 3-23 @ -/10/- each	13	2
Taittiriya Pratisakhya (Text), Fasc. 1-3 @ -/10/- each	1	14
*Tandya Brahmana (Text), Fasc. 13-18 @ -/10/- each	3	12
Tantra Vārtika (English), Fasc. 1-15 @ -/1/4	18	12
*Tattva Cintāmani, Vol. I, Fasc. 2-9; Vol. II, Fasc. 4-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ -/10/- each	21	14
Tattva Cintāmani Didhiti Prakas, Fasc. 1-6 @ -/10/- each	3	12
Tattva Cintāmani Didhiti Vivriti, Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-3, Vol. III, Fasc. 1 @ -/10/- each	7	8
*Tattvarthadigama Sutra, Fasc. 2-3 @ -/10/- each	1	4
Tirthacintāmani, Fasc. 1-4 @ -/10/- each	2	8
Trikāṇḍa-Maṇḍanam, Fasc. 1-3 @ -/10/-	1	14
Tul'si Satsai, Fasc. 1-5 @ -/10/-	3	2
Upamita-bhava-prapañca-kathā, Fasc. 1-14 @ -/10/- each	8	12
*Uttara Naishadha (Text), Fasc. 6-12 @ -/10/- each	4	6
Uvāsagadasāo (Text and English), Fasc. 1-6 @ 1/-	6	0
Vajjalaggam, Fasc. 1	0	10
Vallāla Carita, Fasc. 1 @ -/10/-	0	10
*Varaha Purana (Text), Fasc. 2-14 @ -/10/- each	8	2
Varṣa Kriyā Kaumudī, Fasc. 1-6 @ -/10/-	3	12
Vayu Purana (Text), Vol. I, Fasc. 1-6; Vol. II, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	8	2
*Vedānta Sūtras (Text), Fasc. 7-13 @ -/10/- each	4	6
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 2 @ -/10/-	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-5 @ 1, 4/-	5	0
Ditto Vol. III, Fasc. 1	0	10
Vishahitam, Fasc. 1	0	10
Vivādaratnākara, Fasc. 1-7 @ -/10/- each	4	6
Vrhat Svayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ -/10/-	3	12
*Vrhanarādiya Purana (Text), Fasc. 3-6 @ -/10/- each	2	8
Yogaśāstra, Fasc. 1-5	5	10
*Yoga Sūtra of Patañjali (Text and English), Fasc. 3-5 @ 1/- each	4	0

Rajasthani Series.

A Descriptive Catalogue of Bardic and Historical Manuscripts.

Sect. i: Prose Chronicles. Part i: Jodhpur State. Fasc. 1	1	0
Sect. i: Prose Chronicles. Part ii: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Sect. ii: Bardic Poetry. Part i: Bikaner State. Fasc. 1	1	0
Vacānikā Rāthōṇa Ratana Singhajī rī Mahesadāsōta rī Khiriyā Jagā rī kahī. Part i: Ḍiṅḡala Text with Notes and Glossary	1	8

Tibetan Series.

Amarakosah, Fasc. 1-2	4	0
Amartika Kamdhenuh	1	0
Bauddhastotrasaṅgraha, Vol. I	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesarsaga, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Nyayabindu (A Bilingual Index)	1	0
Nyayabindu of Dharmakirti, Fasc. 1-2	2	0
Pag-Sam Shi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Prajna Pradipah	1	0
Rtogs brjod dpag hkhri Śiñ (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-11; Vol. II, Fasc. 1-11 @ 1/- each	22	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/- each	14	0
Timeḍ-Kun-Din	1	0

Notice of Sanskrit Manuscripts, Fasc. 1-34 @ 1/- each	34	0
Ditto ditto (Palm-leaf and selected paper MSS.) @ 3/- each	6	0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra	5	0
Report on the Search of Sanskrit MSS., 1895-1900, 1901-1905, and 1906-1911 @ -/8/- each	1	8

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

24-9-18.

Books are supplied by V.P.P.

PK
2708
.9
P7V4
1919
pt.1

Pr̥thvirāja Rāṭhaurā
Veli Krisana Rukamani ri

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
